STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 04543

REVREND'S UND HAZONIM'S HAND BUKH

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

Reverend's and Cantor's Hand Book

רעווערענד'ס אונד חזנים'ס האנד בוך

כולל

כל מיני נוסחאי תפלות, כל מיני מי־שברך לכל עת מצוא ולסעודת־מצוה, דרשות ונאומים, הנצרכים לכל רב ורעווערענד בכל עת ובכל מקום.

בעברית, יהודית ואנגלית

בית מסחר ספרים

פרדס

28 קאנאל סטריט, ניו יארק, נ. י.

1927

תוכן הענינים

א) דיני אירוסין ונשואין 5
ב) תנאים 7
ג) סדר אירוסין ונשואין 9
ד) דיני מילה 32
ה) סדר ברית מילה 35
ו) סדר פדיון הבן 39
ז) ברכות קדושין וברכות פדיון הבן באנגלית 41
ח) ברכות התורה 42
ט) דיני פדיון הבן 44
י) הייראַט און גט־געזעצען לויט יעדען שטאַט 45
יא) שטר חליצה 58
יב) סדר חנוכת הבית 59
יג) מי שברך שונים 61
יד) ברכת הגומל 70
טו) תפלה בעד נשיא ארצות הברית 71
טז) מי שברך להזכרת נשמות 72
יז) הזכרת נשמות 73
יח) וידוי שכיב מרע 75
יט) דיני ביקור חולים 76
כ) סדר וידוי 76
כא) דיני גוסס 77
כב) דיני קריעה 79

כג) דיני הוצאת המת 79
כד) דיני התכריכים והטהרה 80
כה) דיני צדוק הדין 82
כו) סדר הטהרה 84
כז) צדוק הדין 90
כח) סדר הלוית המת וקבורה 92
כט) קדיש יתום 100
ל) דיני סעודת הבראה 102
לא) דיני אָבל 102
לב) דיני יאָהרצייט וקדיש 104
לג) סדר תפלה בבית־חיים בהקמת מצבה 107
לד) נוסחאי מצבות 112
לה) שמות אנשים ונשים 118
לו) מאמרי רבותינו ז"ל 122
לז) א רעדע פאַר חופּה 128
לח) אַ רעדע צו אַ חתונה 129
לט) אַ רעדע צו אַ ברית 132
מ) אַ רעדע פאַר אַ בר־מצוה 134
מא) הספד 138
מב) הספד נאָך אַן אשה חשובה 141
מג) אַ רעדע צו מצבה שטעלען 146
מד) חנוך הגדר 146
מה) הוספות ומלואים .... פון 149 ביז 183
מיט אַ באַזונדערן אינהאַלט־פאַרצייכעניס.
מו) לוח תמידי .... פון 183 ביז 190
מז) ענגלישע דרשות .... פון 190 ביז 224

דיני אירוסין ונשואין

1) נוהגין שהחתן והכלה מתענין ביום חופתן, ואלו ימים שאין מתענין בהם: חנוכה, פורים, אסרו חג, ט"ו באב, ט"ו בשבט, וראשי חדשים; אבל בר"ח ניסן מתענין, מפני שהוא תענית צדיקים, וגם בל"ג בעומר מתענין.

2) תחת החופה מברכין ברכת אירוסין ונשואין וצריך שתי כוסות, אחת לברכת אירוסין ואחת לברכת נשואין, כי שני הדברים האלה היו נעשים בימים הקדמונים בשני זמנים שונים ורחוקים זה מזה שנים עשר חודש בנשואי בתולה וחודש אחד בנשואי אלמנה. בזמן הראשון היו האירוסין: הבחור או האלמן קידש את הבתולה וברכו ברכת אירוסין על כוס יין, והיתה נחשבת לו לאשה, ולבטל האירוסין היה נצרך גט; ולאחר שנים עשר חודש היו הנשואין או הכניסה לחופה, ואז ברכו שבע ברכות הנשואין גם כן על כוס יין. ואחר הכניסה לביתו ונהיתה אשתו לכל דבר. אפס בסיבת הגזירות והרדיפות התקינו שיהיו שני המעשים — האירוסין והנשואין — בזמן אחד, ולזאת מברכין בימינו ברכות אירוסין ונשואין על שתי כוסות ובקריאת הכתובה בינתים.

3) במנחה של יום החופה מתפללים החתן והכלה תפלת על חטא כמו ביום הכפורים, כי יום סליחה ומחילה הוא להם היום הזה.

4) ברכת אירוסין וברכות נשואין, וגם כשאומרים אותן בברכת המזון צריכים עשרה, והחתן מן המנין.

5) נוהגין לקדש בטבעת שאין בו אבן, ובמטבע מקדשין אך בשעת הדחק, כשאין להחתן טבעת. צריך להזהר שתהיה הטבעת קנין כספו של החתן ולא שאולה.

6) אסור לארס אשה בתוך שלשים של אבלות.

7) העדים החותמים על הכתובה או העומדים בשעת הקדושין לא יהיו קרובים להחתן או להכלה, וגם לא יהיו פסולי עדות בכלל.

8) בשבת, יו"ט וחוה"מ אסור לעשות נשואין.

9) בברכת המזון אומרים שהשמחה במעונו (כתובות ח'). וכתב אבן ירחי וז"ל: קבלתי מרבותי בצרפת שלכך נהגו לאמר שהשמחה במעונו ולא בזבולו או במכונו או בלשון אחר, לפי ששנינו בחגיגה (י"ב): שבעה רקיעין הן: וילון, רקיע, שמים, מעון, מכון, זבול, ערבות, מעון שבו מלאכי השרת אומרים שירה. הוי אומר שהשמחה במעונו. עכ"ל, ועיין עקרים, מאמר ב', פ' ט"ו.

10) תחת החופה החתן יעמוד לימין הכלה. המסדר קדושין יברך על הכוס והחתן והכלה יטעמו מן הכוס ואח"כ יקדש החתן את הכלה בפני שני עדים וישים את הטבעת על אצבעה הראשון של יד ימין הכלה. אח"כ ישבר החתן את הצנצנת. אח"כ קוראים את הכתובה וגומרים את השבע ברכות והחתן והכלה יטעמו שוב פעם מהכוס.

למזל טוב למזל טוב

יעלה ויצמח כגן רטוב. מצא אשה מצא טוב
ויפק רצון מהאל הטוב.

המגיד מראשית אחרית, יתן שם טוב ושארית, לאלה דברי התנאים והברית שנדברו והותנו

בין ______ החתן ה' ____________________

ובין ______ הכלה ____________________

ר"ד החתן הנ"ל התחייב ע"ע לישא את הבתולה הכלה הנ"ל לאשה בחופה וקידושין כדת משה וישראל ואל יבריחו ועל יעלימו לא זה מזו ולא זו מזה שום הברחת ממון בעולם רק ישלטו בנכסיהן שוה בשוה כדרך כל הארץ. והחתן התחייב א"ע לתת מתנות להכלה כנהוג.

הכלה הנ"ל התחייבה א"ע להכנים נדוניא סך ____________________ ומלבושים וכלים וכסתות וב"פ כנהוג.

החתונה תהיה למז"ט אי"ה ביום ______ לחדש ______ הבע"ל על הוצאות ____________________

קנס מצד העובר לצד המקיים ______ כפי חוקי המדינה. כל הנ"ל נעשה בדעה שלמה ומיושבת ובאופן היו"מ עפ"י תיקון חז"ל ועפ"י חוקי המדינה בת"כ ובפ"מ ובקגא"ס מעכשיו דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי במנא דכשר למקניא ביה

והכל שריר וקים

ליתר בטחון ועוז באו הצדדים בעצמם עה"ח היום יום ______ לחדש ______ שנת תר___ פה ____________________

נאום ____________________

ונאום ____________________

בפנינו עדים ח"מ חתמו א"ע ה"ה הבחור החתן ה' ____________________ והכלה הבתולה ______ על כל הנ"ל ובפנינו קבלו בקגא"ס מעכשיו ואשרנוהו וקיימנוהו כדחזי, ולראיה חתמנו יום ______ לחדש ______ שנת תר___ פה ______ על הנ"ל.

נאום ______ **ונאום** ____________________

בֶּעמֶערְקוּנְג.

א.) ובאלמנה: ארמלתא, בגרושה: מתרכתא, ובחלוצה: חלוצתא.
ב.) בפולין: ליכי.
ג.) באלמנה: ויהיבנא ליכי כסף ארמלותיכי מאה זוזי דחזי ליכי מדרבנן.
ובגרושה: כסף מתרכותיכי, ובחלוצה: כסף חליצותיכי.
ד.) ובאלמנה: ארמלתא דא, ובגרושה ובחלוצה כנ"ל.
ה.) וביתומה: מבי נשא.
ו.) בפולין: בשימושי דירה.
ז.) באלמנה: עשרים וחמשה—אועשרין וחמשה.
ח.) בפולין כותבין כך: מאה זקוקים כסף צרוף, וצבי ר' פ' חתן דנן והוסיף לה מן דיליה מאה זקוקים כסף צרוף אחרים כנגדן סך הכל מאתים זקוקים כסף צרוף.
ט.) בפולין: כתובתא דא נדוניא דין ותוספתא דא.
י.) בפולין: כתובתא דא נדוניא דין ותוספתא דא.
יא.) יש ספרים כותבין: בחיי ובמותי.
יב.) בפולין: כתובתא דא נדוניא דין ותוספתא דא.
יג.) באלמנה: ארמלתא דא. ובגרושה ובחלוצה כנ"ל.

ימי השבוע יכתוב באותיות אלו ויקרא בניקוד זה: בְּאֶחָד, בַּשֵּׁנִי, בַּשְּׁלִישִׁי, בָּרְבִיעִי, בַּחֲמִישִׁי, בַּשִּׁשִּׁי.

נראה שצריך לכתוב אצל ימי החדש בב': בכך וכך, כי כן הוא נוסחתנו בנט"נ ג"ב וכל חיליה דהנ"ש בסימן וא"ו אות א' הוא מטעם שגם בנט"נ היתה נוסחתו בלא ב', אבל לדינן ראוי לכתוב כנוסחתנו בנט"נ עם ב' וסימן לדבר ויצאה והיתה.

ימי החדש יכתוב באותיות אלו ויקרא כן: בראש חדש כשהוא יום א', בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ פלוני. וכן ביום שני דר"ח כשר"ח שני ימים, אבל ביום ראשון של ר"ח כשר"ח ב' ימים יכתוב ויקרא: בִּשְׁלֹשִׁים יוֹם לַחֹדֶשׁ פלוני שהוא ראש חדש פלוני, ובשאר ימי החדש יכתוב כזאת:

בִּשְׁנֵי יָמִים, בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים, בְּאַרְבָּעָה יָמִים, בַּחֲמִשָּׁה ימים, בְּשִׁשָּׁה ימים, בְּשִׁבְעָה ימים, בִּשְׁמֹנָה ימים, בְּתִשְׁעָה ימים, בַּעֲשָׂרָה ימים, בְּאַחַד עָשָׂר יום, בִּשְׁנֵים עָשָׂר יום, בִּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר יום, בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יום, בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יום, בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר יום, בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יום, בִּשְׁמֹנָה עָשָׂר יום, בְּתִשְׁעָה עָשָׂר יום, בְּעֶשְׂרִים יום, בְּאֶחָד וְעֶשְׂרִים יום, בִּשְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים יום, בִּשְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים יום, בְּאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים יום, בַּחֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים יום, בְּשִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים יום, בְּשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים יום, בִּשְׁמֹנָה וְעֶשְׂרִים יום, בְּתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יום.

שמות החדשים יכתוב ויקרא כזאת: נִיסָן, אִיָּר, סִיוָן, תַּמּוּז, מְנַחֵם־אָב, אֱלוּל, תִּשְׁרִי, מַרְחֶשְׁוָן, כִּסְלֵו, טֵבֵת, שְׁבָט, אֲדָר, אֲדָר רִאשׁוֹן, אֲדָר שֵׁנִי.

סדר אירוסין ונשואין:

בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְיָ בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְיָ:
בֹּאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה נִבְרְכָה לִפְנֵי יְיָ עֹשֵׂנוּ:
עִבְדוּ אֶת יְיָ בְּשִׂמְחָה בֹּאוּ לְפָנָיו בִּרְנָנָה:

תהלים ק,

תפלה או דרשה:

סדר קידושין.

בָּרוּךְ הַבָּא:

מנגן החזן: מִי אַדִּיר עַל הַכֹּל. מִי בָּרוּךְ עַל הַכֹּל. מִי גָּדוֹל עַל הַכֹּל. יְבָרֵךְ חָתָן וְכַלָּה:

בְּרוּכָה הַבָּאָה:

ומנגן החזן: אַדִּיר אֱלֹהֵינוּ. סִימָן טוֹב וּמַזָּל טוֹב. חָתָן בָּרוּךְ הוּא. כַּלָּה בְּרוּכָה וְנָאָה:

ברכת אירוסין.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הָעֲרָיוֹת. וְאָסַר לָנוּ אֶת הָאֲרוּסוֹת. וְהִתִּיר לָנוּ אֶת הַנְּשׂוּאוֹת לָנוּ עַל־יְדֵי חֻפָּה וְקִדּוּשִׁין. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי חֻפָּה וְקִדּוּשִׁין:

ושותים החתן והכלה:

הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּטַבַּעַת זוֹ כְּדַת מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל

Haray At Mekodesheth Lee Betabaath Zo Kedath Moshe Veisrael.

וקורין הכתובה ואח״כ מברכין על כוס שניה.

נוסח שטר כתובה:

בְּאֶחָד (בִּרְבִיעִי) בְּשַׁבָּת (אַחַד עָשָׂר יוֹם) לַחֹדֶשׁ .... שְׁנַת חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וְ... לִבְרִיאַת הָעוֹלָם לְמִנְיָן שֶׁאָנוּ מוֹנִין כָּאן (עִיר) (ק״ק) .. אֵיךְ רַבִּי פ׳ בֶּן ר״פ (הַכֹּהֵן) אָמַר לָהּ לְהָדָא

בתולתא[1]) פ' בת ר"פ: הוי לי לאנתו כדת משה
וישראל. ואנא אפלח ואוקיר ואיזון ואפרנס
יתיכי (ליכי) כהלכת גוברין יהודאין דפלחין
ומוקרין וזנין ומפרנסין לנשיהון בקושטא.
ויהיבנא ליכי מהר[2]) בתוליכי. כסף זוזי מאתן
דחזי ליכי מדאוריתא. ומזוניכי וכסותיכי
וספוקיכי, ומיעל לותיכי כאורח כל ארעא;
וצביאת מרת פ' בתולתא דא והות ליה
לאנתו; ודן נדוניא דהנעלת ליה מבי (אבוה[3])
בין בכסף בין בזהב בין בתכשיטין במאני
דלבושא בשימושי דירה ובשימושא דערסא
את הכל קבל עליו מו"ה פ' הנ"ל במאה זקוקים
כסף צרוף, וצבי ר"פ חתן דנן והוסיף לה מן
(דליה[4]) עוד מאה זקוקים כסף צרוף אחרים

1) באלמנה כותבין: ארמלתא. 2) באלמנה: מהר כסף ארמלתיכי זוזי מאה דחזי ליכי מדרבנן. ובגרושה: כסף מתרכותיכי.
3) באלמנה או ביתומה: מבי נשא. 4) צריך לכתוב: די לי.

כְּנֶגְדָּן, סַךְ הַכֹּל מָאתַיִם זְקוּקִים כֶּסֶף צָרוּף; וְכַךְ אֲמַר ר"פ חֲתַן דְּנַן: אַחֲרָיוּת שְׁטַר כְּתוּבְתָּא דָא נְדוּנְיָא דֵן וְתוֹסֶפְתָּא דָא קַבְּלִית עָלַי וְעַל יָרְתַי בַּתְרָאִי לְהִתְפָּרַע מִן כָּל שְׁפַר אֲרַג נִכְסִין וְקִנְיָנִין דְּאִית לִי תְּחוֹת כָּל שְׁמַיָּא, דִּקְנָאִי וּדְעָתִיד אֲנָא לְמִקְנָא. נִכְסִין דְּאִית לְהוֹן אַחֲרָיוּת וּדְלֵית לְהוֹן אַחֲרָיוּת. כּוּלְּהוֹן יְהוֹן אַחְרָאִין וְעַרְבָאִין לִפְרוֹעַ מִנְּהוֹן שְׁטַר כְּתוּבְתָּא דָא, נְדוּנְיָא דֵן וְתוֹסֶפְתָּא דָא, מִנָּאִי וַאֲפִילוּ מִן גְּלִימָא דְּעַל כַּתְפָּאִי בְּחַיַּי וּבְמוֹתִי מִן יוֹמָא דְנַן וּלְעָלַם; וְאַחֲרָיוּת וְחוֹמֶר, שְׁטַר כְּתוּבְתָּא דָא נְדוּנְיָא דֵן וְתוֹסֶפְתָּא דָא. קִבֵּל עָלָיו ר"פ חֲתַן דְּנַן כְּחוֹמֶר כָּל שִׁטְרֵי כְּתוּבוֹת וְתוֹסֶפְתּוֹת דִּנְהָגִין בִּבְנַת יִשְׂרָאֵל. הָעֲשׂוּיִן כְּתִקּוּן חז"ל דְּלָא כְּאַסְמַכְתָּא וּדְלָא כְּטוֹפְסֵי דִשְׁטָרֵי. וְקָנִינָא מִן ר"פ בן ר"פ חֲתַן דְּנַן לְמָרַת פ' בת ר"פ כְּתוּלְתָּא דָא עַל כָּל מַה דִּכְתוּב וּמְפוֹרָשׁ לְעֵיל בְּמָנָא דְּכָשֵׁר לְמִקְנְיָא בֵּיהּ וְהַכֹּל שָׁרִיר וְקַיָּם.

נְאוּם פלוני בן פלוני עֵד . . . וּנְאוּם פלוני בן פלוני עֵד.

הכותב את הכתובה צריך לדעת אם בעת הנשואין, היתה בתולה, כותבים (בתולתא), לגרושה (מתרכתא), לאלמנה (ארמלתא), לחליצה (חליצאה), או בת כהן, או בת לוי וכו׳.

כְּתֻבָּה דְאִרְכִּסָא.

מַה דַּהֲוַת קַדְמָנָא . . . . . בְּשַׁבָּת . . . . . יוֹם לַחֹדֶשׁ . . . . . שְׁנַת חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים. . . . לִבְרִיאַת עוֹלָם לְמִנְיָן שֶׁאָנוּ מוֹנִין כַּאן פֹּה עִיר (כְּפָר) אֵיךְ שֶׁר׳ . . . אֲתָא לְקַדְמָנָא וְאָמַר לָנוּ הֲדָא מָרַת . . . כַּד הֲוֵית . . . אִנְסִיבַת לִי לְאִנְתּוּ מִן קַדְמַת דְּנָא בְּעִיר (בִּכְפָר) . . . . . כְּהִלְכוֹת בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל דְּמִתְנַסְבִין לְגוּבְרֵיהוֹן בְּחֻפָּה וְקִידוּשִׁין וּבִכְתֻבָּה וְכַדוּ אִירְכַס לָהּ שְׁטַר כְּתֻבְּתָא דַהֲוָה כָּתוּב לָהּ מְנָאֵי מִיּוֹמָא דְאִנְתְּנַסְבִית לִי, וְאָמְרוּ רַבָּנָן דְּאָסוּר לְבַר יִשְׂרָאֵל לְשַׁהוּיֵי עִם אִנְתְּתֵיה בְּלָא כְּתֻבָּה אֲפִילוּ שַׁעֲתָא חֲדָא, וּכְעַן בְּעֵינָא לְמִכְתַּב לָהּ כְּתֻבְּתָא אַחֲרִיתָא בְּחֲרוּקָא דִכְתֻבְּתָא קַמַּיְתָא נְדוּנְיָא וְתוֹסֶפְתָּא דִילָהּ וּבְכֵן אֲנַחְנוּ סַהֲדֵי דְחָתִימוּ לְתַחוֹת קִנְיָנָא מִינֵיהּ הַשְׁתָּא כִּי סַהֲדֵי קַמָּאֵי דְחָתִימוּ תְּחוֹת כְּתֻבְּתָא קַמַּיְתָא דְאִירְכַסָא לֵיתְנֵיהוּ. וּזְמַן כְּתֻבְּתָא לָא יָדַעְנָא

וְכָתַבְנוּ לָהּ כְּתֻבְּתָא דָא חֲלוּפֵי כְּתֻבְּתָא קַמַּיְתָא מִיוֹמָא דְנָן, וּבְלִשָּׁנָא דְאָמַר לָנָא דִּהֲוַיִת כְּתוּבָּה כְּתֻבְּתָא קַמַּיְתָא דְּאִירְכַּסָא אֵיךְ שר׳.... אֲמַר לָהּ לַהֲדָא אִנְתְּתֵיהּ מָרַת .... כַּד הֲוַיִת .... מִן קֳדָמַת דְּנָא הֱוִי לִי לְאִנְתּוּ כְּדַת מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל וַאֲנָא אֶפְלַח וְאוֹקִיר וְאֵיזוּן וַאֲפַרְנֵס יָתִיכִי לִיכִי כְּהִלְכוֹת גּוּבְרִין יְהוּדָאִין דְּפָלְחִין וּמוֹקְרִין וְזָנִין וּמְפַרְנְסִין לִנְשֵׁיהוֹן בְּקוּשְׁטָא וִיהִיבְנָא לִיכִי מֹהַר .... כְּסֶף זוּזֵי .... דְחָזֵי לִיכִי .... וּמְזוֹנַיְכִי וּכְסוּתַיְכִי וְסִיפּוּקַיְכִי וּמֵיעַל לְוָתַיְכִי כְּאוֹרַח כָּל אַרְעָא וּצְבִיאַת מָרַת .... דָא דִּהֲוַי.... מִן קֳדָמַת דְּנָא וַהֲוַיִת לֵיהּ לְאִנְתּוּ וְדֵין נְדוּנְיָא דְּהַנְעֲלַת לֵיהּ מִבֵּי........ בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בְּזָהָב בֵּין בְּתַכְשִׁיטִין בְּמָאנֵי דִלְבוּשָׁא בְּשִׁימוּשָׁא. דִירָה וּבְשִׁימוּשָׁא דְעַרְסָא הַכֹּל קִבֵּל עָלָיו ר׳ .... דְּנָן בְּעַד ... זְקוּקִים כֶּסֶף צָרוּף וּצְבִי ר׳ .... דְּנָן וְהוֹסִיף לָהּ מִן דִּילֵיהּ עוֹד... זְקוּקִים כֶּסֶף צָרוּף סַךְ הַכֹּל .... זְקוּקִים כֶּסֶף צָרוּף וְכַךְ אָמַר ר׳ .... דְּנָן אַחֲרָיוּת שְׁטַר כְּתֻבְּתָא דָא נְדוּנְיָא דֵין וְתוֹסֶפְתָּא דָא קַבִּילִית עָלַי וְעַל יָרְתַי בַּתְרָאי לְהִתְפָּרַע מִכָּל שְׁפַר אֲרַג נִכְסִין וְקִנְיָנֵי דְּאִית לִי

תְּחוֹת כָּל שְׁמַיָּא דִקְנָאִי וְדַעֲתִיד אֲנָא לְמִקְנֵי נִכְסִין דְּאִית לְהוֹן אַחֲרָיוּת וּדְלֵית לְהוֹן אַחֲרָיוּת כֻּלְּהוֹן יְהוֹן אַחְרָאִין וַעֲרָבָאִין לְפְרוֹעַ מִנְּהוֹן שְׁטַר כְּתֻבְּתָא דָא נְדוּנְיָא דֵין וְתוֹסֶפְתָּא דָא מִנָּאִי וַאֲפִילוּ מִן גְּלִימָא דְעַל כַּתְפָּאִי בְּחַיֵּי וּבָמוֹתִי מִן יוֹמָא דְנָן וּלְעָלַם וְאַחֲרָיוּת שְׁטַר כְּתֻבְּתָא דָא נְדוּנְיָא דֵין וְתוֹסֶפְתָּא דָא קִבֵּל עָלָיו ר׳ . . . דְנַן כְּחוֹמֶר כָּל שִׁטְרֵי כְתֻבּוֹת וְתוֹסֶפְתּוֹת דִּנְהָגִין בִּבְנוֹת יִשְׂרָאֵל הָעֲשׂוּיִין כְּתִיקוּן חֲזַ״ל דְּלָא כְּאַסְמַכְתָּא וּדְלָא כְּטוֹפְסֵי דִשְׁטָרֵי וְקָנִינָא מִן ר׳ . . . . . דְנַן לְמָרַת . . . . . . דָּא דְהַוֵי . . . . . . כַּד אִתְנְסֵבִית לֵיהּ בְּקַדְמוּתָא בְּכָל מַה דְּכָתוּב וּמְפוֹרָשׁ לְעֵיל בְּמָנָא דְּכָשַׁר לְמִקְנֵיָא בֵּיהּ.

וְהַכֹּל שָׁרִיר וְקַיָּם.

ואחר כך מברכין שבע ברכות הללו.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהַכֹּל בָּרָא לִכְבוֹדוֹ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם יוֹצֵר הָאָדָם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ. בְּצֶלֶם דְּמוּת תַּבְנִיתוֹ. וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ בִּנְיַן עֲדֵי־עַד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ יוֹצֵר הָאָדָם:

שׂוֹשׂ תָּשִׂישׂ וְתָגֵל הָעֲקָרָה. בְּקִבּוּץ בָּנֶיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמֵּחַ תְּשַׂמַּח רֵעִים הָאֲהוּבִים. כְּשַׂמֵּחֲךָ יְצִירְךָ בְּגַן עֵדֶן מִקֶּדֶם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ חָתָן וְכַלָּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּרָא שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה. חָתָן וְכַלָּה. גִּילָה רִנָּה. דִּיצָה וְחֶדְוָה. אַהֲבָה וְאַחֲוָה. שָׁלוֹם וְרֵעוּת. מְהֵרָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִשָּׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלָיִם. קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה, קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה, קוֹל מִצְהֲלוֹת חֲתָנִים מֵחֻפָּתָם וּנְעָרִים מִמִּשְׁתֵּה נְגִינָתָם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ חָתָן עִם הַכַּלָּה:

ושותים החתן והכלה.

בִּרְשׁוּת (כֹּהֵן) (רַב) בַּעַל הַבַּיִת מָרָנָן וְרַבָּנָן וְרַבּוֹתַי:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ:

קודם ברכת המזון לנשואין.

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הוּא יְבָרֵךְ אֶת הֶחָתָן וְאֶת הַכַּלָּה וְיַצְלִיחַ אֶת דַּרְכָּם אֲשֶׁר יֵלְכוּ מֵהַיּוֹם וָהָלְאָה. יִהְיוּ יִמְצְאוּ תָמִיד חֵן וָחֶסֶד בְּעֵינֵי כָל רוֹאֵיהֶם. וְיִזְכּוּ לִבְנוֹת בַּיִת בְּיִשְׂרָאֵל לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה. וִיהִי שָׁלוֹם בְּבֵיתָם וְשַׁלְוָה וְהַשְׁקֵט בִּרְבוֹתָם כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל הָאֲדָמָה. וְאֶת הַשּׁוֹשְׁבִינִים וְאֶת כָּל הַיּוֹשְׁבִים פֹּה יְבָרֵךְ בְּכָל הַטּוֹב וְיַאֲרִיךְ יְמֵי כֻלָּם בַּנְּעִימִים. וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אֲחֵיהֶם וְנֹאמַר אָמֵן:

קודם ברכת המזון לברית מילה.

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הוּא יְבָרֵךְ אֶת בַּעַל בְּרִית הַמִּילָה וְאֶת אִשְׁתּוֹ הַיּוֹלֶדֶת וְאֶת הַיֶּלֶד הָרַךְ הַנִּמּוֹל וְאֶת כָּל הַנִּלְוִים אֲלֵיהֶם וְאֶת הַסַּנְדֵּק וְאֶת הַמּוֹהֵל וְאֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַיּוֹשְׁבִים פֹּה וְיַצִּיל אוֹתָם מִכָּל נֶגַע וּמַחֲלָה וִימַלֵּא כָּל מִשְׁאֲלוֹתָם. וְיַאֲרִיךְ יְמֵי הֶחָתָן דָּמִים

לַמּוּלוֹת, וִיהִי יְיָ אֱלֹהָיו עִמּוֹ, וְיִתֵּן לוֹ דֵּעָה בִּינָה וְהַשְׂכֵּל חַיִּים וָחֶסֶד בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וְיִזְכּוּ אֲבוֹתָיו לְגַדְּלוֹ וּלְחַנְּכוֹ לְתוֹרָה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְנֹאמַר אָמֵן:

לברית מילה:

נוֹדֶה לְשִׁמְךָ בְּתוֹךְ אֱמוּנַי. בְּרוּכִים אַתֶּם לַיְיָ: נודה בִּרְשׁוּת אֵל אָיוֹם וְנוֹרָא. מִשְׂגָּב לְעִתּוֹת בַּצָּרָה. אֵל נֶאְזָר בִּגְבוּרָה. אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְיָ: נודה בִּרְשׁוּת הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה טְהוֹרָה הִיא וְגַם פְּרוּשָׁה. צִוָּה לָנוּ מוֹרָשָׁה. משֶׁה עֶבֶד יְיָ: נודה בִּרְשׁוּת הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם. אֶקְרָא לֵאלֹהֵי הָעִבְרִיִּים. אֲהוֹדֶנּוּ בְּכָל אִיִּים. אֲבָרְכָה אֶת־יְיָ: נודה בִּרְשׁוּת מָרָנָן וְרַבָּנָן וְרַבּוֹתַי. אֶפְתְּחָה בְּשִׁיר פִּי וּשְׂפָתַי. וְתֹאמַרְנָה עַצְמוֹתַי. בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְיָ: נודה

ברכת המזון.

לנשואין.

המברך אומר:

דְּוַי הָסֵר וְגַם חָרוֹן.
וְאָז אִלֵּם בְּשִׁיר
יָרוֹן. נְחֵנוּ בְּמַעְגְּלֵי
צֶדֶק שְׁעֵה בִּרְכַּת
יְשֻׁרוּן בְּנֵי אַהֲרֹן:
בִּרְשׁוּת מָרָנָן
וְרַבָּנָן וְרַבּוֹתַי.
נְבָרֵךְ אֱלֹהֵינוּ
שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ
וְשֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ:

לברית מילה.

בסעודה לברית מילה אומר המברך לפני ברכת המזון נודה לשמך וכו׳.

נוֹדֶה לְשִׁמְךָ בְּתוֹךְ
אֱמוּנַי. בְּרוּכִים אַתֶּם
לַייָ: בִּרְשׁוּת אָיוֹם
וְנוֹרָא מִשְׂגָּב לְעִתּוֹת
בַּצָּרָה. אֵל נֶאְזָר
בִּגְבוּרָה. אַדִּיר
בַּמָּרוֹם יְיָ: נודה
בִּרְשׁוּת הַתּוֹרָה
הַקְּדוֹשָׁה טְהוֹרָה הִיא
וְגַם פְּרוּשָׁה. צִוָּה לָנוּ
מוֹרָשָׁה. מֹשֶׁה עֶבֶד
יְיָ: בִּרְשׁוּת הַכֹּהֲנִים
הַלְוִיִּם. אֶקְרָא לֵאלֹהֵי
הָעִבְרִיִּם. אֲהוֹדֶנּוּ

והמסובים עונין:

בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ וְשֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ:

בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ וְשֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ:

בְּכָל אִיִּים. אֲבָרְכָה אֶת־יְיָ: בִּרְשׁוּת רַבִּי וּמוֹרִי. אֶקְרָא לֵאלֹהֵי צוּרִי. מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי. עֶזְרִי מֵעִם יְיָ: בִּרְשׁוּת הָרַבָּנִים וְהַבַּחוּרִים. אֶקְרָא לֵאלֹהֵי הָעִבְרִים. לְכוּ נָא הַגְּבָרִים. וְעִבְדוּ אֶת־יְיָ: בִּרְשׁוּת מוֹרַי וְרַבּוֹתַי אֶפְתַּח בְּשִׁיר שְׂפָתַי וְתֹאמַרְנָה עַצְמוֹתַי בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְיָ:

חזן בִּרְשׁוּת מָרָנָן וְרַבָּנָן וְרַבּוֹתַי נְבָרֵךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ:

המסובים בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ:

חזן בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ:

בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הַזָּן אֶת־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. בְּטוּבוֹ בְּחֵן בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים הוּא נוֹתֵן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר. כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וּבְטוּבוֹ הַגָּדוֹל תָּמִיד לֹא־חָסַר לָנוּ. וְאַל־יֶחְסַר לָנוּ מָזוֹן לְעוֹלָם וָעֶד: בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל. כִּי הוּא אֵל זָן וּמְפַרְנֵס לַכֹּל. וּמֵטִיב לַכֹּל. וּמֵכִין מָזוֹן לְכָל־בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַזָּן אֶת־הַכֹּל:

נוֹדֶה לְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ. עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה. וְעַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עֲבָדִים. וְעַל בְּרִיתְךָ שֶׁחָתַמְתָּ בִּבְשָׂרֵנוּ. וְעַל תּוֹרָתְךָ שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ.

וְעַל תֻּקֶּיךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ. וְעַל חַיִּים חֵן וָחֶסֶד שֶׁחוֹנַנְתָּנוּ. וְעַל אֲכִילַת מָזוֹן שָׁאַתָּה זָן וּמְפַרְנֵס אוֹתָנוּ תָּמִיד. בְּכָל־יוֹם וּבְכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה:

וְעַל הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ. וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: כַּכָּתוּב וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְיָ אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הַמָּזוֹן:

רַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ. וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ. וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ. וְעַל־הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו: אֱלֹהֵינוּ. אָבִינוּ. רְעֵנוּ. זוּנֵנוּ. פַּרְנְסֵנוּ וְכַלְכְּלֵנוּ. וְהַרְוִיחֵנוּ. וְהַרְוַח־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ

מְהֵרָה מִכָּל־צָרוֹתֵינוּ. וְנָא אַל תַּצְרִיכֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לֹא לִידֵי מַתְּנַת בָּשָׂר וָדָם וְלֹא לִידֵי הַלְוָאָתָם. כִּי אִם לְיָדְךָ הַמְּלֵאָה. הַפְּתוּחָה. הַקְּדוֹשָׁה. וְהָרְחָבָה. שֶׁלֹּא נֵבוֹשׁ. וְלֹא נִכָּלֵם לְעוֹלָם וָעֶד:

בשבת רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וּבְמִצְוַת יוֹם הַשְּׁבִיעִי. הַשַּׁבָּת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ הַזֶּה כִּי יוֹם זֶה גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ הוּא לְפָנֶיךָ. לִשְׁבָּת־בּוֹ וְלָנוּחַ בּוֹ בְּאַהֲבָה. כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ. וּבִרְצוֹנְךָ הָנִיחַ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ. שֶׁלֹּא תְהֵא צָרָה וְיָגוֹן וַאֲנָחָה בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ. וְהַרְאֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּנֶחָמוֹת צִיּוֹן עִירֶךָ. וּבְבִנְיַן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. כִּי אַתָּה הוּא בַּעַל הַיְשׁוּעוֹת. וּבַעַל הַנֶּחָמוֹת:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדּוֹנֵנוּ. וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד עַבְדֶּךָ. וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ

בֵּית־יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ. לִפְלֵטָה לְטוֹבָה לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים. לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם

לראש חדש רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ	לפסח חַג הַמַּצּוֹת	לשבועות חַג הַשָּׁבֻעוֹת
לראש השנה הַזִּכָּרוֹן	לסוכות חַג הַסֻּכּוֹת	לשמיני עצרת׳ ושמחת תורה הַשְּׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת

הַזֶּה: זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ. לְטוֹבָה. וּפָקְדֵנוּ בוֹ. לִבְרָכָה. וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ. לְחַיִּים: וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ. וְרַחֵם עָלֵינוּ. וְהוֹשִׁיעֵנוּ. כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ בּוֹנֵה בְרַחֲמָיו יְרוּשָׁלָיִם. אָמֵן.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הָאֵל אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ. אַדִּירֵנוּ בּוֹרְאֵנוּ גֹּאֲלֵנוּ יוֹצְרֵנוּ קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב. רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל. הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב. וְהַמֵּטִיב לַכֹּל. שֶׁבְּכָל־יוֹם וָיוֹם. הוּא הֵטִיב. הוּא מֵטִיב. הוּא יֵיטִיב

לָנוּ: הוּא גְמָלָנוּ. הוּא גוֹמְלֵנוּ. הוּא יִגְמְלֵנוּ לָעַד לְחֵן. לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים. וּלְרֶוַח הַצָּלָה וְהַצְלָחָה בְּרָכָה וִישׁוּעָה נֶחָמָה פַּרְנָסָה וְכַלְכָּלָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְכָל־טוֹב. וּמִכָּל־טוּב אַל־יְחַסְּרֵנוּ: הָרַחֲמָן. הוּא יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: הָרַחֲמָן. הוּא יִתְבָּרַךְ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: הָרַחֲמָן. הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים. וְיִתְפָּאַר בָּנוּ לָעַד. וּלְנֵצַח נְצָחִים. וְיִתְהַדַּר בָּנוּ לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים: הָרַחֲמָן. הוּא יְפַרְנְסֵנוּ בְּכָבוֹד: הָרַחֲמָן. הוּא יִשְׁבּוֹר עֻלֵּנוּ מֵעַל צַוָּארֵנוּ וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ: הָרַחֲמָן. הוּא יִשְׁלַח לָנוּ בְּרָכָה מְרֻבָּה בַּבַּיִת הַזֶּה וְעַל שֻׁלְחָן זֶה שֶׁאָכַלְנוּ עָלָיו: הָרַחֲמָן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא זָכוּר לַטּוֹב. וִיבַשֶּׂר־לָנוּ בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת:

להתונה

הָרַחֲמָן. הוּא יְבָרֵךְ אֶת־הֶחָתָן וְאֶת־הַכַּלָּה. וְאֶת־כָּל־הַיּוֹשְׁבִים פּה

לברית מילה

הָרַחֲמָן. הוּא יְבָרֵךְ אֶת בַּעַל בְּרִית הַמִּילָה. וְאֶת אִשְׁתּוֹ הַיּוֹלֶדֶת. וְאֶת־הַיֶּלֶד הָרַךְ הַנִּמּוֹל וְאֶת־כָּל־הַיּוֹשְׁבִים פּה

אוֹתָנוּ וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר לָנוּ. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרְכוּ אֲבוֹתֵינוּ. אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל. כֵּן יְבָרֵךְ אוֹתָנוּ כֻּלָּנוּ יַחַד בִּבְרָכָה שְׁלֵמָה וְנֹאמַר אָמֵן:

בַּמָּרוֹם יְלַמְּדוּ עֲלֵיהֶם וְעָלֵינוּ זְכוּת שֶׁתְּהֵי לְמִשְׁמֶרֶת שָׁלוֹם. וְנִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְיָ וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ. וְנִמְצָא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם:

(לנשואין) הרחמן הוא יזכנו

לראש חדש הָרַחֲמָן הוּא יְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת־הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה: (לנשואין) הר״א יז׳.

לשבת הָרַחֲמָן הוּא יַנְחִילֵנוּ לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:

ליום טוב הָרַחֲמָן הוּא יַנְחִילֵנוּ לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב:

לראש השנה הָרַחֲמָן הוּא יְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת־הַשָּׁנָה הַזֹּאת לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה:

לחול המועד סוכות הָרַחֲמָן הוּא יָקִים לָנוּ אֶת־סֻכַּת דָּוִד הַנּוֹפֶלֶת:

לברית מילה:

הָרַחֲמָן. הוּא יְבָרֵךְ אֲבִי הַיֶּלֶד וְאִמּוֹ. וְיִזְכּוּ לְגַדְּלוֹ וּלְחַנְּכוֹ וּלְחַכְּמוֹ. מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי (למילה שלא בזמנה מֵהַיּוֹם וָהָלְאָה) וָהָלְאָה יֵרָצֶה דָמוֹ. וִיהִי יְיָ אֱלֹהָיו עִמּוֹ:

הָרַחֲמָן. הוּא יְבָרֵךְ בַּעַל בְּרִית הַמִּילָה. אֲשֶׁר־שָׂשׂ לַעֲשׂוֹת צֶדֶק בְּגִילָה. וִישַׁלֵּם פָּעֳלוֹ וּמַשְׂכֻּרְתּוֹ כְּפוּלָה. וְיִתְּנֵהוּ לְמַעְלָה לְמָעְלָה:

הָרַחֲמָן. הוּא יְבָרֵךְ רַךְ הַנִּמּוֹל לִשְׁמוֹנָה *). וְיִהְיוּ יָדָיו וְלִבּוֹ לָאֵל אֱמוּנָה. וְיִזְכֶּה לִרְאוֹת פְּנֵי הַשְּׁכִינָה. שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה:

הָרַחֲמָן. הוּא יְבָרֵךְ הַמָּל בְּשַׂר הָעָרְלָה. וּפָרַע

*) למילה שלא בזמנה א"א **לשמונה**.

וּמָצַץ דְּמֵי הַמִּילָה. אִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה. אִם שְׁלֹשׁ אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ:

הָרַחֲמָן. הוּא יִשְׁלַח לָנוּ מְשִׁיחוֹ הוֹלֵךְ תָּמִים. בִּזְכוּת חֲתַנֵי מוּלוֹת דָּמִים. לְבַשֵּׂר בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת וְנִחוּמִים. לְעַם אֶחָד מְפֻזָּר וּמְפוֹרָד בֵּין הָעַמִּים:

הָרַחֲמָן. הוּא יִשְׁלַח לָנוּ כֹּהֵן צֶדֶק אֲשֶׁר לֻקַּח לְעֵילוֹם. עַד הוּכַן כִּסְאוֹ כַּשֶּׁמֶשׁ וְיַהֲלוֹם. וַיָּלֶט פָּנָיו בְּאַדַּרְתּוֹ וַיִּגְלוֹם. בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם:

הָרַחֲמָן. הוּא יְזַכֵּנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. מַגְדִּיל (בר"ח יבשבת ובי"ט אומרים) מִגְדּוֹל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו. הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְראוּ אֶת־יְיָ קְדוֹשָׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְדֹרְשֵׁי יְיָ לֹא יַחְסְרוּ

כָּל־טוֹב: הוֹדוּ לַייָ כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן: בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּייָ וְהָיָה יְיָ מִבְטַחוֹ: נַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ לָחֶם: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

(לברית מילה) ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן

להתונה אימרים מיד אחר **ברכת המזון** אלו שש ברכות על כוס שניה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהַכֹּל בָּרָא לִכְבוֹדוֹ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם יוֹצֵר הָאָדָם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ. בְּצֶלֶם דְּמוּת תַּבְנִיתוֹ. וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ בִּנְיַן עֲדֵי עַד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ יוֹצֵר הָאָדָם:

שׂוֹשׂ תָּשִׂישׂ וְתָגֵל הָעֲקָרָה. בְּקִבּוּץ בָּנֶיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמֵּחַ תְּשַׂמַּח רֵעִים הָאֲהוּבִים. כְּשַׂמֵּחֲךָ יְצִירְךָ בְּגַן עֵדֶן מִקֶּדֶם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ חָתָן וְכַלָּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּרָא שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה. חָתָן וְכַלָּה. גִּילָה רִנָּה. דִּיצָה וְחֶדְוָה. אַהֲבָה וְאַחֲוָה שָׁלוֹם וְרֵעוּת. מְהֵרָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִשָּׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלָיִם: קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה, קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה, קוֹל מִצְהֲלוֹת חֲתָנִים מֵחֻפָּתָם וּנְעָרִים מִמִּשְׁתֵּה נְגִינָתָם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ חָתָן עִם הַכַּלָּה:

ומברכין ברכה אחרונה על היין:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה. וְעַל אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה שֶׁרָצִיתָ וְהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ. לֶאֱכוֹל מִפִּרְיָהּ וְלִשְׂבּוֹעַ מִטּוּבָהּ. רַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל

עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ. וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ. וְעַל מִזְבְּחֶךָ וְעַל הֵיכָלֶךָ. וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ. וְשַׂמְּחֵנוּ בְּבִנְיָנָהּ וְנֹאכַל מִפִּרְיָהּ. וְנִשְׂבַּע מִטּוּבָהּ. וּנְבָרֶכְךָ עָלֶיהָ בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה:

בשבת וּרְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה:

בראש חדש וְזָכְרֵנוּ בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה:

ביום טוב וְשַׂמְּחֵנוּ בְּיוֹם חַג (פלוני) הַזֶּה:

בראש השנה וְזָכְרֵנוּ לְטוֹבָה בְּיוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה:

כִּי אַתָּה יְיָ טוֹב וּמֵטִיב לַכֹּל וְנוֹדֶה לְּךָ עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן:

דיני מילה

אין מלין התינוק אלא ביום אחר עלות השמש ביום שמיני ללדתו. והזריזים מקדימים למצוה ומלין מיד בבקר אחר תפלת שחרית.

חולה אין מלין אותו עד שיבריא. וממתינים לו מעת שנתרפא ז׳ ימים מעת לעת ואז מלין אותו.

מילה בזמנה דוחה שבת ויו״ט ומילה שלא בזמנה אינה דוחה יו״ט ושבת. מילה שלא בזמנה והנולד בעת הזאת של בין השמשות אם הוא בימי החול היא אם נולד בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה. מונים לו יום הח׳ מיום המחרת, ואם הוא בע״ש או בשבת מונים יום הח׳ ממחרת השבת ונימול ביום א׳. ואם נולד בין השמשות של עיו״ט או של יו״ט ראשון או של יו״ט שני, מוגים לו יום הח׳ ממחרת י״ט השני. גם מילת תינוק שהיה חולה ונתרפא היא שלא בזמנה ואינה דוחה יו״ט ושבת.

כשהאב עצמו הוא מוהל, אינו רשאי ליתן לאחר למול את בנו.

המל מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה, ולא ימול עד שגמר כל הברכה. והאב מברך בין חתיכת הערלה לפריעה: אקב״ו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו. והאב יעמוד אצל המוהל להודיע שהוא שלוחו.

אם אבי הבן בעצמו הוא המוהל מברך ב׳ הברכות קודם שימול.

אין צריך לכסות ערות התינוק בשעת הברכה.

טומנים את הערלה הכרותה בחול או בעפר.

נוהגים להכין כסא לאליה׳ שנקרא מלאך הברית, ובהכינו יאמר בפירוש: **זה כסא של אליה׳ מלאך הברית שיתגלה במהרה בימינו**, ומניחים עליו את התינוק קודם מילתו.

גם נוהגים להדליק נרות בבית שיש בו ברית מילה.

אם אפשר עושים את המילה במנין עשרה לפרסום ולהדור מצוה. וחייבים כל הקהל לעמוד בשעה שעוסקים במצות מילה, חוץ מהסנדק שהוא יושב.

מי שעדיין לא מל, לא ימול ולא יפרע בפעם הראשונה בשבת.

תינוק שנולד בחדשו השביעי מילתו דוחה את השבת, אבל נולד בחודש השמיני אין מלין אותו אלא אם כן גמרו שערו וצפרניו.

נולד מהול צריך להטיף ממנו דם ברית בעטרה במקום המילה ואינו דוחה שבת ויו"ט. ואין חוששים להטיף דוקא ביום ח׳ אלא ממתינים הרבה, שלא יבוא התינוק לידי סכנה.

מי שיש לו שני תינוקות למול, אפילו אם הם תאומים, לא יביאו לו השני עד שמל את הראשון, כדי שיוכל לברך הברכות על כל אחד ואחד בפני עצמו.

יום שחל בו מילה אין אומרים תחנון ולא והוא רחום.

בתענית צבור נותנים כוס של ברכה לשתות לתינוקות.

בכל תענית עושים מציצה ביין ונזהרים לפלטו. אבל ביום הכפורים מוצצים בלא יין.

בט' באב מלין אחר גמר הקינות לאחר שכבר אמרו פסוקי נחמה, ואבי הילד והמוהל והסנדק מותרים ללבוש בגדי שבת.

מילה ביום הכפורים מלין קודם תפלת מוסף, ואינו נותן מכוס של ברכה אלא לתינוק הנימול. ואם היולדת צריכה לאכול מלין אצלה ותשתה היא מן הכוס.

נוהגים לעשות סעודה ביום המילה והיא סעודת מצוה.

סדר ברית מילה.

בָּרוּךְ הַבָּא:

אח"כ יקח המוהל את הנער מן המביא אותו ויאמר בשמחה:

אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים:

הִנְנִי מוּכָן וּמְזוּמָּן לְקַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁצִּוָּנוּ הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ לָמוּל: (וכשהאב מל את בנו יאמר:) (שֶׁצִּוָּנוּ לָמוּל אֶת בְּנִי.) לְשֵׁם יִחוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ עַל יְדֵי הַהוּא טָמִיר וְנֶעְלָם בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל:

וישם את התינוק על הכסא אשר הכין לאליהו ויאמר:

זֶה הַכִּסֵּא שֶׁל אֵלִיָּהוּ זָכוּר לַטּוֹב: לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ: שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְיָ. וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי: אֵלִיָּהוּ מַלְאַךְ הַבְּרִית. הִנֵּה שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ: עֲמוֹד עַל יְמִינִי

וְסָמְכֵנִי: שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְיָ: שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב: שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל: אַשְׁרֵי תִּבְחַר וּתְקָרֵב יִשְׁכֹּן חֲצֵרֶיךָ: (והקהל עונין) נִשְׂבְּעָה בְּטוּב בֵּיתֶךָ קְדוֹשׁ הֵיכָלֶךָ:

לפני המילה יאמר המל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמִּילָה:

ואבי הילד אומר:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַכְנִיסוֹ בִּבְרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ:

והקהל עונין:

כְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַס לַבְּרִית כֵּן יִכָּנֵס לְתוֹרָה לְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים:

והמברך אומר:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדֵּשׁ יְדִיד מִבֶּטֶן וְחוֹק בִּשְׁאֵרוֹ שָׂם וְצֶאֱצָאָיו חָתַם בְּאוֹת בְּרִית קוֹדֶשׁ עַל כֵּן בִּשְׂכַר זֶה אֵל חַי חֶלְקֵנוּ צוּרֵנוּ צַוֵּה לְהַצִּיל יְדִידוּת שְׁאֵרֵנוּ מִשַּׁחַת לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר שָׂם בִּבְשָׂרֵנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ כּוֹרֵת הַבְּרִית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ קַיֵּם אֶת הַיֶּלֶד הַזֶּה לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ וְיִקָּרֵא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל (פלוני ב"פ) יִשְׂמַח הָאָב [1]) בְּיוֹצֵא חֲלָצָיו וְתָגֵל אִמּוֹ [2]) בִּפְרִי בִטְנָהּ [3]). כַּכָּתוּב יִשְׂמַח אָבִיךָ וְאִמֶּךָ וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ: וְנֶאֱמַר וָאֶעֱבוֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמָיִךְ. וָאוֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ

[1]) כשהאב הוא המוהל בעצמו יאמר: יְהִי רָצוֹן שֶׁאֶשְׂמַח בְּיוֹצֵא חֲלָצַי וכו'.

[2]) אם הילד יתום מהאב יאמר המוהל: יִשְׂמַח הָאָב בְּגַן עֵדֶן בְּיוֹצֵא חֲלָצָיו וכו'.

חֲיִי *) וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ
חֲיִי: וְנֶאֱמַר זָכַר לְעוֹלָם
בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף

[3] אם הילד יתום מהאם יאמר המוחל:
יִשְׂמַח הָאָב בְּיוֹצֵא חֲלָצָיו וְתָגֵל אִמּוֹ בִּבְנָן עֵדֶן בִּפְרִי בִטְנָהּ:

דּוֹר: אֲשֶׁר כָּרַת אֶת אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִצְחָק: וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק. לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם וְנֶאֱמַר וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן שְׁמוֹנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים: הוֹדוּ לַיָי כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: (פלוני) זֶה הַקָּטָן גָּדוֹל יִהְיֶה. כְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַס לַבְּרִית כֵּן יִכָּנֵס לְתוֹרָה לְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים:

אח"כ אומר המל או החזן:

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הוּא יְבָרֵךְ אֶת הַיֶּלֶד הָרַךְ הַנִּמּוֹל וִירַפֵּא אוֹתוֹ רְפוּאָה שְׁלֵמָה וְיִזְכּוּ אֲבוֹתָיו (קְרוֹבָיו) לְגַדְּלוֹ לְתוֹרָה

*) ויטעים באצבעו מן היין לילד הנמול.

לְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְנֹאמַר אָמֵן: עלינו לשבח וכו'.

מי שברך וכו' בדף 62.

סדר פדיון הבן.

זֶה בְּנִי בְּכוֹרִי הוּא פֶּטֶר רֶחֶם לְאִמּוֹ: וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צִוָּה לִפְדּוֹתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא: וְנֶאֱמַר. קַדֶּשׁ־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא:

הכהן שואל את אבי הילד:

מַאי בָּעִית טְפֵי לִתֵּן בִּנְךָ בְּכוֹרְךָ שֶׁהוּא פֶּטֶר רֶחֶם לְאִמּוֹ אוֹ בָּעִית לִפְדּוֹתוֹ בְּעַד חָמֵשׁ סְלָעִים כְּדִמְחֻיַּבְתָּ מִדְּאוֹרַיְתָא:

והאב משיב לכהן:

חָפֵץ אֲנִי לִפְדּוֹת אֶת־בְּנִי וְהֵילָךְ דְּמֵי

פִּדְיוֹנוֹ כִּדְמִחוּיַּבְתִּי מִדְּאוֹרַיְתָא. זֶה תַּחַת זֶה:

האב אומר שתי ברכות הללו ונותן לכהן את הכסף:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל פִּדְיוֹן הַבֵּן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

הכהן מברך על כוס יין ומניח את ידו על ראש הילד ואומר: יְבָרֶכְךָ וכו׳.

להכהן יש רשות להשיב להאב את כל הכסף או חלק ממנו, והבכור בין כה ובין כה נפדה.

אם חל יום הפדיון בשבת או ביו״ט נדחה הפדיון ליום שאחריהם.

יְשִׂימְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה: יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

יְיָ שׁוֹמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: כִּי אֹרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ: יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמוֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ. אָמֵן:

ברית

Borooch ato Adonoy Elohenoo melech ho'olom asher Kidshonoo bemitzvosov vetzivonoo lehachniso lebriso shel Abrohom ovinoo.

פדיון הבן

The Cohen tabes the money, and hands the Child to his father, who says :

Borooch ato Aronoy Elohenu melech ho'olom asher Kirshonoo bemitzvosov vetzivonoo al pidion haben.

Borooch ato Aronoy Elohenu melech ho'olom shehechiyonoo vekimonoo vehegionoo lazman hazeh.

קדושין

The Bridegroom places the ring upon the forefinger of the right hand of the Bride, and says :

Haray At Mekoodesheth Lee Betabaath Zoo Kedath Moshe Veisrael.

ברכת התורה

He who is called to the Law says the following Blessing before the Reader commences.

בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְבֹרָךְ׃

After the portion is read he says: —

בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד׃

The person saying the blessing repeats the same and continues —

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר־בָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת־תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה׃

After the portion is read he says —

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן־לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה׃

FIRST BLESSING

Borchoo es Adonoy hamvoroch
Borooch Adonoy hamvoroch leolom
voed.

Boroooch ato Aronoy Elohenu melech ho'olom asher bochar bonoo mikol hoamim v'nosan lonoo es toroso. Borooch atoh Adonoy nosayn hatorah.

SECOND BLESSING

Borooch ato Adonoy Elohenoo melech ho'olom asher nosan lonoo toras emes v'chayay olom nota besochaynoo, Borooch ato Adonoy nosayn hatorah.

דיני פדיון הבן

1) כל איש ישראל מחויב לפדות את בנו הבכור לאמו ולשלם לכהן חמשה סלעים שהמה שני אונצים ושני שלישי אונצים כסף צרוף און איזה חפץ שוה כסף זה.

2) אין פודין את הבכור עד יום ל"א ללידתו, ואם חל יום ל"א בשבת או ביו"ט מחויב להמתין עד יום א׳. והוא הדין בלילה של מוצש"ק יכול לעשות הפדיון וכן ביום התענית עושין הפדיון בלילה.

3) אם אין האב במקום הילד יכול גם כן לפדות את בנו מכהן באשר הוא שם.

4) כהנים ולוים פטורים מפדיון הבן. ואפילו בת כהן או בת לוי שנשאת לישראל בנה פטור מפדיון.

5) אשה שהפילה ואחר כך ילדה בן קיימא ישאלו לחכם.

6) מצוה לעשות סעודה לפדיון הבן.

7) אם לא נימול הבכור עד יום ל"א ללידתו מולין אותו מקודם, ואחר כך פודין אותו. אבל אם לא היה באפשרות למולו גם ביום ל"א ללידתו, אין לאחר בשביל זה פריונו, כי מצות מילה ופדיון אינן תלויות זו בזו.

8) אחר שנתן האב את הפדיון לכהן מברך שתי ברכות: על פדיון הבן ושהחיינו, מפורש בגמרא, סוף פסחים.

הייראַטס און גט געזעצען אין די פאראייניגטע שטאַטען לויט יעדען שטאַט בעזונדער:

דער וואָס גיט חופה וקידושין מוז פיילען דעם סער־טיפיקייט ניט שפּעטער ווי צעהן טעג נאָך דער חופה אין דעם אָפיס פון אַסיסטענט רעדזשיסטראַר אָוו רעקאָרדס. אין פאַל איינער פארגעסט צו פיילען אַזאַ סערטיפיקייט אין דער באשטימטער צייט, ווערט יענער באַשטראָפט פאַר א „מיסדעמינאָר" און אין ניו יאָרק סיטי האָט אויך די באַארד אָף העלטה א רעכט איהם צו קלאָגען פאַר הונדערט דאָלאר פיין.

סערטיפיקייטס מוזען געשיקט ווערען צו די פאָלגענדע אָפיסעס אין ניו יאָרק סיטי:

מאַנהעטען:	305 Pearl Street.
בראָנקס:	Third Ave. cor. St. Paul's Place
ברוקלין:	Fleet and Willoughby Sts.
קווינס:	440 Fulton St., Jamaica, L. I.
ריטשמאָנד:	514 Bay Street, Stapleton, S. I.

ווי אַלט מוז מען זיין ביים הייראַטען:

מענער מוזען זיין ניט וועניגער ווי 21 יאָהר אַלט, אויב זיי האָבען חתונה אָהן די צושטימונג פון זייערע עלטערן. דאָס איז דער געזעץ אין אַלע שטאַטען, אויסער

אין די פאָלגענדע שטאַטען, וואו מענער דאַרפען זיין נאָר 18 יאָהר אַלט: איידאהאָ, אילינאָי, מישיגען, מינעסאָטאַ, נעוואַדאַ, ניו העמפשייר, סאוט קאראָליינאַ, טענעסי און וועסט ווירדזשיניא.

מענער מעגען הייראַטען מיט זייערע עלטערנ׳ס צו־שטימונג, ווען זיי זיינען 14 יאָהר אַלט, לויט די געזעצען פון קענטאַקי, לואיזיאַנא, ניו העמפשייר און ווירדזשיניא. ווען זיי זיינען 16 יאָהר אַלט — אין אייאָווא, טעקסאַס און יוטהאַ. ווען זיי זיינען 17 יאָהר אַלט — אין אַלאַבאַמאַ, ארקענזעס, דזשאָרדזשיאַ און קענזעס. ווען זיי זיינען 18 יאָהר אַלט — אין אַריזאָנאַ, קאַליפאָרניאַ, האוואַיאַ, איידאהאָ, אילינאָיז ,אינדיאַנאַ, מישיגען, מינעסאָטא, מאָנ־טאַנאַ, נעבראַסקאַ, נעוואַדאַ, ניו מעקסיקאָ, נאָרט קאראָ־ליינאַ, נאָרט דאַקאָדאַ, אָהייאָ, אָקלאַהאָמאַ, אָרעגאָן, פּאָר־טאָ ריקאָ, סאָוט קאראָליינאַ, סאוט דאַקאָטאַ, טענעסי, וויסקאָנסין און ווייאָמינג. די פאָלגענדע שטאַטען האָבען קיין בעשטימטען געזעץ ווי אַלט זיי דאַרפען זיין: קאָ־נעקטיקוט, דעלאַווער, דיסטריקט אָוו קאָלומביא, פלאָרידאַ, מעין, מאַסאַטשוזעטס, ניו יאָרק, רהאָוד איילאַנד, סאָוט קאָליינאַ, טעקסאַס און ווערמאָנט. אין אַלע אנדערע שטאַטען מוזען זיי זיין 21 יאָהר, אבוואָהל מיט די צו־שטימונג פון די עלטערען.

פרוען, מיט דער צושטימונג פון זייערע עלטערען, דאַרפען זיין אַלט ניט וועניגער ווי 16 יאָהר אין

מערילענד און ניו העמפשייר. ניט וועניגער ווי 21 יאָהר — אין פלאָרידא, קענטאָקי, לוזיאנא, פענסילווייניא, פּאָרטאָ ריקאָ, רהאָוד איילאנד, ווירדזשיניא, וועסט ווירדזשיניא און וויאָמינג. אין אלע אנדערע שטאַטען ברויכען זיי אלט זיין ניט וועניגער ווי 18 יאָהר.

פרויען, מיט דער צושטימונג פון זייערע עלטערען, דארפען אלט זיין ניט וועניגער ווי 12 יאָהר — אין קענטאָקי, לוזיאַנאַ, מערילאנד, מיסיסיפּי און ווירדזשיניא. ניט וועניגער ווי 13 יאָהר, אין ניו העמפּשייר. ניט וועניגער ווי 14 יאָהר — אין אַלאַבאַמאַ, אַריזאָנאַ, ארקענזעס, דזשאָרדזשיא, אייאָווא, נאָרט קאַראַליינא, רהאָוד איילאנד, סאוט קאראַליינא, טעקסאס און יוטהא. ניט וועניגער ווי 15 יאָהר — אין קאַליפאָרניא, האוואיא, קענזעס, מינעסאָטא, מיזורי, ניו מעקסיקא, נאָרט קאַראַליינא, נאָרט דאַקאָטאַ, אָקלאַהאָמאַ, סאוט דאקאָטא און וויסקאָנסין. ניט וועניגער ווי 16 יאָהר — אין אילינאָי, אינדיאנא, מישיגען, מיזורי, מאָנטאַנאַ, נעבראסקא, נעוואדא, אָהייאָ, אָרעגאָן, פּאָרטאָ ריקאָ, וועסט ווערדזשיניא. ניט וועניגער ווי 18 יאָהר — אין אַלאַסקאַ, קאָלאָראַדאָ, איידאהאָ, ניו דזשורזי, ניו יאָרק, טענעסי און ווערמאָנט.

דאָס מעהרסטע פון די שטאַטען פאָדערן די צושטימונג פון די עלטערן ווען מענער זיינען וועניגער ווי 21 יאָהר און ווען פרויען זיינען וועניגער ווי 18 יאָהר אלט. אין איידאהאָ, אילינאָיז, מינעסאָטאַ, נעוואדא, ניו העמפּ-

שייד און סאוט קאַראָליינא, דאַרפען מענער האָבען די צושטימונג פון די עלטערן, ווען װעניגער ווי 18 יאָהר. װעניגער ווי 20 יאָהר — אין האַוואַיאַ. װעניגער ווי 16 טערען ווען װעניגער ווי 21 יאָהר — אין פלאָרידא, קענ־

פרויען דאַרפען האָבען די צושטימונג פון זייערע על־ יאָהר — אין קאָנעקטיקוט און טענעסי.

טאָקי, לואיזיאַנא, פענסילווייניא, ווירדזשיניא, וועסט ווירדזשיניא און ווייאָמינג. ווען װעניגער ווי 16 יאָהר — אין קאָנעקטיקוט ,אילינאָי, מערילאַנד, נעוואַדאַ, ניו העמפשייר, רהאָוד איילאַנד, טענעסי און וועסט ווירדזשי־ ניא. ווען װעניגער ווי 15 יאָהר — אין מינעסאָטא.

יעדער שטאַט פאָדערט, אז מען זאָל ארויסנעהמען א לייסענס בעפאָר מען הייראַט. אין קאַליפאָרניא און אין ניו מעקסיקא ווערט געפאָדערט, אזביידע, דער חתן און די כלה מוזען קומען פערזענליך און עקזאַמינירט ווערען אונטער א שבועה. אויב זיי קענען ניט קומען פערזענליך, מוזען זיי צושיקען אפידייוויטס.

די פאָלגענדע שטאַטען פארבאָטען דאָס ווייסע זאָלען הייראַטען מיט שווארצע, נעגערס, אָדער די וועלכע שטאַמען פון נעגערס: אַלאַבאַמאַ, אַריזאָנא, אַרקענזעס, קאַליפאָרניא, קאָלאָראַדאָ, דעלאַווער, פלאָרידא, דזשאָר־ דזשיא, איידאַהאָ, אינדיאַנא, קענטאָקי, לואיזיאַנא, מע־

רילאנד, מיסיסיפי, מיזורי, מאָנטאַנאַ, נעבראסקא, נעוואדא, נאָרט קאַראָליינא, נאָרט דאַקאָטאַ, אָקלאַהאָמאַ, אָרעגאָן, סאוט קאַראָליינא, סאוט דאַקאָטא, טענעסי, טעקסאס.

די פאָלגענדע שטאַטען פערבאָטען דאָס ווייסע זאָלען הייראַטען מיט אינדיאַנער, און אַזאַ מין הייראַט איז בטל ומבוטל: אריזאָנאַ, נאָרט קאַראָליינאַ, אָרעגאָן און סאוט קאראָליינאַ. און די פאָלגענדע שטאַטען פערבאָטען דאָס ווייסע זאָלען הייראַטען מיט כינעזער: אריזאָנאַ, קאַליפאָרניא, איידאָהאַ, מיסיסיפי, אָרעגאָן און יוטהאַ.

אין אָרעגאָן מוזען ביידע פּאַרטייען זיך לאָזען עקזאַמינירען אויב זיי זיינען קערפּערליך געזונט, ווען זיי פאָדערען לייסענס פאַר הייראַטען.

ניו דזשורזי און ניו העמפּשייר פערבאָטען דאָס הייראַטען צווישען צוויי פּאַרטייען, ווען איינער פון זיי האָט אַן אָנשטעקענדיגע קראַנקהייט.

ערשטע קאָזינס זיינען פאַרבאָטען צו הייראַטען אין אַלע שטאַטען אויסער אין די פאָלגענדע: אַלאַבאַמאַ, קאַליפאָרניא, קאָלאָראַדאַ, קאָנעקטיקוט, דעלאווער, דיסטריקט אָוו קאָלומביא, דזשאָרדזשיא, האַוואַיאַ, קענטאָקי, מעין, מאַסאַטשוזעטס, ניו מעקסיקאָ, ניו יאָרק, נאָרט קאַראָליינא, רהאָוד איילאַנד, סאוטה קאַראָליינא, טעקסאס, ווירדזשיניא און וואַשינגטאָן.

שטיף־קרובים זיינען פערבאָטען צו הייראַטען אין אַלע שטאַטען אויסער אין די פאָלגענדע: אַלאַסקאַ, אַרי־זאָנאַ, אַרקענזעס, דעלאַווער, האַוואַיאַ, איליניאָיז, אינדיאַנאַ, אייאָוואַ, לואיזיאַנאַ, מערילאַנד, מינעסאָטאַ, נעבראַסקאַ, נעוואַדאַ, ניו מעקסיקאַ, ניו יאָרק, אָהייאָ, אָרעגאָן, טע־נעסי, יוטהאַ, וויסקאָנסין און פאַנאַמאַ.

הייראַט

נאָך די קאָממאָן לאָא פון ענגלאַנד דאַרף די הייראַט ניט האָבען קיינע צערעמאָניעס. ווען אַ מאַן און אַ פרוי שטימען איין צו ווערען מאַן און ווייב, ווערען זיי מאַן און ווייב דורך דיזע צושטימונג. די איינשטימונג מוז אָבער זיין אַ יעצטיגע, ד. ה., זיי דאַרפען איינשטימען, אַז זיי זיינען פון יעצט אָן און ווייטער מאַן און ווייב, און ניט בלויז אַ פאַרשפּרעכען דאָס אין דער צוקונפט וועלען זיי ווערען מאַן און ווייב.

אין פיעלע שטאַטען איז נאָך אַזאַ הייראַט, וואָס הייסט „קאָממאָן לאָא הייראַט", געזעצליך. אין אנדערע שטאַטען מוז זיין אַ געוויסע צערעמאָניע צו דער הייראַט. די צערעמאָניע קען זיין אַ ציווילע אָדער רעליגיעזע. די רעליגיעזע צערעמאָניע איז דורך אַ גייסטליכען פון וועל־כער עס איז קירכע, וועלכע צערעמאָניע ווערט אַנערקענט פון דר דאָזיגער קירכע אַלס הייראַט.

אין יענע שטאַטען, אין וועלכע די קאַמאַן לאָא היי־ראַט ווערט ניט אנערקענט, איז אויב די הייראַט איז א רעליגיעזע און דאָס גאַנצע פּאַדערט, אַז די רעליגיעזע צערעמאָניע מוז אָפּגעריכט ווערען פון אַ גייסטליכען, אָדער פון פאַרשטעהער פון אַ רעליגיעזער סעקטע, איז ראַטזאַם, אַז דער מסדר קידושין זאָל זיין אַ מאַן, וועלכער ווערט געהאַלטען אַלס רעליגיעזער פאַרשטעהער ביי אַ געוויסער געמיינדע, ווייל ווען ער איז ניט קיין פאַרשטעהער, איז אַ פראַגע, צי די הייראַט איז אַ געזעצליכע.

צו זיין אַ מסדר קידושין נאָך די פאַרשריפטען פון אַ געוויסער רעליגיאָן, דאַרף מען קיין ליסענס ניט האָבען. אויב דער מסדר קידושין איז אַן אָנגעשטעלטער פּריסטער, גלח, גייסטליכער אָדער רב, און ער דאַרף דערצו ניט האָבען קיינע ערלויבנים פון דער רעגירונג. אַ רב, צ. ב. ש., פון קאַליפאָרניא, ווען ער באַזוכט ניו יאָרק, מעג זיין אַ מסדר קידושין אין ניו יאָרק און דאַרף ניט פריהער בע־קומען אַ ליסענס דערצו.

אין אַלע שטאַטען, אויסער סאוט קאַלײנאַ, מוז מען בעקומען אַ ליסענס צו הייראַטען. ד. ה., איידער דער רב, גלח אָדער געזעצליכער בעאַמטער פערהייראַטעט, מוז ער פערלאַנגען, אַז די פּאָר פאָלק וואָס געהט הייראַטען, זאָלען איהם ברענגען אַ ליסענס, אַז זיי מעגען הייראַטען. ווען ער פערהייראַטעט אָבער אָהן אַ ליסענס, איז די הייראַט גילטיג, נאָר ער קאָן דאַפיר שטראַפירט ווערען.

דאָס זעלבע איז נאָך דער הייראַט. ער דאַרף רעפּאָרטען וועגען די הייראַט אין א געוויסער ביורא, וואָס די געזעצען שרייבען פאָר, געוועהנליך צו דער ביורא וואָס האָט אַרויסגעגעבען די ליסענס. אָבער די הייראַט איז געזעצליך, אפילו ווען דער מסדר קידושין האָט פערנאַכלעסיגט צו רעפּאָרטען.

בלוט פערוואַנדטע קענען ניט הייראַטען: א פאָטער מיט א טאָכטער, אַן איינ־יקעל, אור איינ־יקעל, ברידער און שוועסטער, אָנקעל און ניכטע, טאַנטע און פּלימעניק טאָרען ניט הייראַטען און זייער הייראַט איז בטל. קאַזינס מעגען אין אייניגע סטייטס הייראַטען. אין רהאָוד איילאַנד איז ערלויבט פאר אידען, אז אַן אָנקעל זאָל הייראַטען זיין פּלימעניצע. אין שטאַט ניו יאָרק איז דאָס שטרענג פאַרבאָטען.

א פּערזאָן וואָס האָט א מאַן אָדער א פרוי וואָס לעבט נאָך, טאָר ניט הייראַטען, ביז מען באַקומט א געריכטליכע שיידונג. וועגען עגונים און עגונות — זעה „גט'ן".

די פּאַרטייען פון א הייראַט מוזען זיין פון א געוויסען עלטער, און דאָס פערשידעט זיך אין די פערשידענע שטאַטען. אין שטאַט ניו יאָרק מוז די פרוי זיין 18 יאָהר און דער מאַן 21. ווען אינגערע הייראַטען, קען די יונגע פּערזאָן וועגדען זיך אין קאָורט צו ערקלערען די הייראַט בטל.

גט׳ן

הייראט איז דער רעזולטאט פון איינשטימונג; גט׳ן— פון ניט־איינשטימונג. קיין הייראט איז ניט גילטיג, סיי־דען ביידע פּאַרטייען שטימען איין דערצו. צו אַ גט קענען די פּאַרטייען ניט איינשטימען. עס איז ניטאָ אַזאַ זאַך, ווי מאַן און ווייב זאָלען ביידע אריינגעהן אין קאָורט און בעטען דעם ריכטער ארויסצוגעבען זיי אַ גט. איין פּאַרטיי מוז אָנקלאָגען די צווייטע, אָדער דער מאַן מאַכט אַ קלאַגע אויף דער ווייב, אָדער די ווייב אויפ׳ן מאַן, און גיט אָן אין דער קלאַגע אַ גוטע אורזאַכע, וואָס באַ־רעכטיגט צו אַ גט. דאַן קומט אָן אַ רעגעלמעסיגער פּראָ־צעס. דער ריכטער הערט אויס אַלעמענס טענות, און ווען ער געפינט אויס, אַז די קלאַגע איז אַ ריכטיגע און אַ גערעכטע, פּסק׳ענט ער צו אַ גט.

די אורזאַכע, וואָס די קלאַגע גיט אָן פאַר אַ גט, מוז זיין אַ געזעצליכע, ד. ה., אַזאַ אורזאַכע, וואָס דאָס געזעץ שרייבט פאָר צו זיין אַ גוטע אורזאַכע פאַר אַ גט. יעדע שטאַט האָט זיך איהרע געזעצען וועגען דעם, וואָס איז איין שטאַט אין אַ גענוגענדע אורזאַכע, איז אין דער צווייטער קיין אורזאַכע פאַר אַ גט. אין ניו יאָרק איז די איינציגע אורזאַכע פאַר אַ גט ברעכען די עהרע־טריי־הייט, ד. ה., עובר זיין אויפ׳ן געבאָט פון „לא תנאף“, קיין אנדערע אורזאַכע איז ניט גענוג.

אין סאוט קאראָליינא קענען זיך מאַן און ווייב פאַר קיין פאַל ניט גט׳ן.

אין א צאָהל שטאַטען, אונטער געוויסע אומשטענ־דען, מעג א פערהייראַטע פּערזאָן הייראַטען אָהן א גט. צ. ב. ש. אין ניו יאָרק מעג דער מאַן אָדער די ווייב הייראַטען, ווען די צווייטע פּאַרטיי פון דער הייראַט ווערט פער׳משפּט צו לעבענסלענגליכע געפענגניס. אין די מייס־טע שטאַטען, ווען איינער פון די פּאַרטייען ווערט פער־שוואונדען פאַר א צאָהל יאָהרען און לאָזט פון זיך ניט הערען, מעג די צווייטע פּאַרטיי דענקען, אז די פאַר־שוואונדענע פּאַרטיי איז טויט, און מעג הייראַטען אָהן א גט. די צייט פון פערשווינדען איז פון 3 ביז 7 יאָהר. אין ניו העמפּשייר צ. ב. ש. איז 3 יאָהר. אין ניו יאָרק — 5 יאָהר. אין מאַסאַטשוזעטס — 7 יאָהר.

אויסער א פּראָצעס פאַר א גט, גיט עס נאָך א פּראָ־צעס פאַר „אַנאַלמענט אָף מערידזש". ד. ה., מען פאַנגט אָן א קלאַגע, אז די קאָורט זאָל ערקלעהרען, אז די הייר־ראַט איז גאָר קיין הייראַט ניט געווען. דאָס קען זיין אויפ׳ן גרונד, דאָס די הייראַט איז געווען דורך געוואַלד־טהאַט, ד. ה. געצוואונגענערהייט; דורך שווינדעל; ווייל איינער פון די פּערזאָנען איז געווען אונטער די עלטער וואָס די געזעצען ערלויבען צו הייראַטען; אָדער, ווען איין פּערזאָן איז געווען אינגאַנצען אונפעהיג צום פער־הייראַטען לעבען.

פאַראַן נאָך א סאָרט גט, וואָס הייסט „לימיטעד די־וואָרס", ד. ה. א בעשרענקטער גט, אָדער בעסער, א „סע־פּאַריישאַן". דיזער סאָרט גט ערלויבט ניט די פּאַרטייען

צו הייראטען, נאר גיט ארוים א פסק, אז די פארטייען דארפען ניט וואוינען צוזאמען. אויב דער מאן בעקומט עס געגען דער ווייב, איז ער איהר ניט מחויב צו געבען אויף מזונות; אויב די ווייב בעקומט עס געגען דעם בעשטימט דער קאורט ווער ס'זאל האבען אפאכט פון די זאל איהר צאהלען אויף א לעבען צו מאכען. אויך בע־שטימט די קאורט ווער עס זאל האבען אבאכט פון די קינדער. אממייסטענס גיט זי זיי איבער צום פערזאן, וואס איז בארעכטיגט צום סעפעריישאן. די אורזאכע פאר א סעפאריישאן זיינען געוועהנליך שוואכערע ווי פאר א גט. פערלאזען דעם צווייטען אהן אן אורזאכע, שלעכטע בעהאנדלונג, א. ד. גל., זיינען געוועהנליך גענוג אורזאכען פאר א סעפעריישאן. יעדע שטאט שרייבט פאר אורזאכען פאר א סעפעריישאן. ווען אן אורזאכע איז גענוג פאר א גט, איז זי אויך גענוג אורזאכע פאר א סעפעריישאן.

אום אנצופאנגען איינע פון די קלאגעס: פאר א גט, פאר אנאלמענט אף מערידזש, אדער סעפאריישאן, מוז די פערזאן וואס קלאגט וואוינען א געוויסע צייט אין דער שטאט, וואו די קלאגע ווערט געמאכט, און די אור־זאכע פון דער קלאגע האט פאסירט אין א געוויסע צאהל יאהרען איידער די קלאגע האט זיך אנגעפאנגען, און ניט לענגער. צ. ב. ש., אין ניו יארק אויב די קלאגע איז אונטרייהייט (זנות), האט די זנות געמוזט בעגאנגען ווע־רען ניט מעהר ווי פינף יאהר איידער די קלאגע האט זיך אנגעפאנגען. די לענג פון דער צייט, וואס מען מוז

וואוינען אין דער שטאַט אום אָנצופאַנגען אַ קלאַגע, פערשידעט זיך אין די פערשידענע שטאַטען.

אין קאָלאָראַדאָ קען בלויז אַ סיטיזען אָנפאַנגען אַ קלאַגע פאַר אַ גט.

ווען די קלאַגע איז אַ גט אָדער אַ סעפּאַריישאָן, איז פאַרגעבונג אַ גוטע פאַרטיידיגונג. ווען די קלאַגע איז זנות, איז אויב דער קלעגער האָט געלעבט מיט די בעשול־דיגטע פערזאָן, ווייסענדיג, אַז די פערזאָן איז שולדיג אין זנות, ווערט דאָס פעררעכענט אַלס אַ פערגעבונג.

אויב זנות איז בעגאַנגען געוואָרען איינשטימיג מיט דעם צוועק צו באַקומען אַ גט, אָדער דער אָנקלאָגער האָט ספּעציעל אָנגעשטעלט אַ פּאַסטקע, אַז די צווייטע פּאַרטיי זאָל זינדיגען, אָדער דער אָנקלאָגער איז אויך שולדיג אין זעלבען חטא, וועט די קאָורט ניט אַרויסגעבען קיין גט.

אין אַ צאָהל שטאַטען, ווען איין פּאַרטיי באַקומט אַ גט געגען דער צווייטער, מעג די צווייטע אויך היי־ראַטען. אין אַנדערע שטאַטען מעג הייראַטען בלויז די פערזאָן, וואָס האָט באַקומען דעם גט און ניט די צווייטע. אין ניו דזשורזי מעגען ביידע הייראַטען. אין ניו יאָרק, בלויז די פערזאָן, וואָס האָט בעקומען דעם גט.

די געגט׳ע מאַן און ווייב מעגען ווידער הייראַטען איינער דעם צווייטען. אין מאַסאַטשוזעטס, ווען די גע־גט׳ע לעבען איינער מיט׳ן צווייטען נאָ:׳ן גט אַלס מאַן און ווייב, זיינען זיי שולדיג אין דעם פאַרברעכען פון „אַדולטערי״ (זנות).

גט

בשלישי בשבת בששה ועשרים יום לירח סיון שנת חמשת אלפים ושני מאות
לבריאת עולם למנין שאנו מנין כאן בנוא יארק מתא דיתבא על כיף
ימא ועל נהר האדסן אנא מרדכי בן חיים העומד היום בנוא יארק מדתא
דיתבא על כיף ימא ועל נהר האדסן צביתי ברעות נפשי בדלא
אניסנא ושבקית ופטרית ותרוכית יתיכי ליכי אנת אנתתי
שרה בת משה העומדת היום בנוא יארק מתא דיתבא על כיף ימא
ועל נהר האדסן דהוית אנתתי מן קדמת דנא וכדו פטרית
ושבקית ותרוכית יתיכי ליכי דיתיהויין רשאה ושלטאה בנפשיכי
למהך להתנסבא לכל גבר דיתצביין ואנש לא ימחא בידיכי
מן יומא דנן ולעלם והרי את מותרת לכל אדם
ודן דיהוי ליכי מנאי ספר תרוכין ואגרת שבוקין וגט פטורין
כדת משה וישראל

ברוך בן יוסף עד

חיים בן יעקב עד

שטר חליצה.

זכרון עדות שהיתה בפנינו ח"מ (בכך וכך בשבת) איך שבאו לפנינו האחים (פ'ב'פ) ואמרו עליו הוו עלינו עדים כשרים ונאמנים איך שאנו מקבלים עלינו ב"חח ובש"ד"א בפועל ממש ע"ד רבים שלא יהי' לנו התרה והפרה כלל כי אם ע"ד אשת אחינו מרת (פ'ב'פ) בעל'ת השטר וכתבו בכל לשון של זכות ויפוי כח בכל אופן המועיל ואף חתמו ונתנו ליד האשה מרת (פ'ב'פ) שה"א אשת אחי ר' (פ) להיות בידה לעדות ולזכות ולראיה מחמת שרצונו ברצון נפשינו הטוב שלא באונס והכרח כלל כ"א בלבבות שלמים ובנפשות חפצות ובדעת שלימה ומיושבת והנני מודה בפניכם היום כמודה בפני ב"ד חשוב וראוי בהודאה גמורה שרירא וקיימא דלא בהשטאה ודלא בהשבעה ודלא למיהדר ביה שאם ח"ו יעדר וימות אחינו ר' (פ) בעלה של מרת (פ) הנ"ל בלי זרע קיימא ותהא אשתו מרת (פ) זקוקה לחלוץ אזי איזה אח מאתנו אחים שתתבע אותו לחלוץ לה מחויב הוא לפוטרה בחליצה כשרה בחנם שלא יקח ממנה א' מכל ב"ב אפילו שוה פרוטה בעולם תיכף ומיד אחר כלות. ג' חדשים להעדרו של אחינו בעלה הנ"ל ח"ו כשתהיה ראוי לחלוץ, ובלבד שהיבמה תלך אחר היבם. וכל זמן שלא יפטרנה בחליצה כשרה כנ"ל תהא היבמה נזונית מנכסי מיתנא ומוחזקת בהן. כל הא דלעיל קבלו עליהם האחים הנ"ל בחומר חרם ובשבועה דאורייתא, וב"ת"כ בפועל וב"ק"ס ובביטול כל מודעות ובפיסול כל עידי מודעות בעולם בכל לישנא דאמרי רבנן. דמבטלי בהון מודעות. ושטר חליצה זה לא יופסל ולא ינרע כוחו בשום ריעותא וגריעותא בעולם. מכל מה שהפה יוכל לדבר והלב לחשוב ולהרהר, ויהא הכל וידון ונדרש ולטובת ולזכות וליפו כח בעלת השטר ידה על העליונה ויד המערער על התחתונה. ויהא כח לשטר זה כאלו נעשה בפני ב"ד חשוב דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרא וקנינא מן האחים להאשה מ' (פ) [illegible] לזיל רתנא דכשר וכו'

סדר חנוכת הבית:

תהלים ל׳ תהלים מ״ו,

מִזְמוֹר לְדָוִד. יְהֹוָה מִי־יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ מִי־יִשְׁכֹּן בְּהַר קָדְשֶׁךָ:
הוֹלֵךְ תָּמִים וּפֹעֵל צֶדֶק וְדֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ: לֹא־רָגַל עַל־
לְשֹׁנוֹ לֹא־עָשָׂה לְרֵעֵהוּ רָעָה וְחֶרְפָּה לֹא־נָשָׂא עַל־קְרֹבוֹ:
נִבְזֶה בְּעֵינָיו נִמְאָס וְאֶת־יִרְאֵי יְהֹוָה יְכַבֵּד נִשְׁבַּע לְהָרַע
וְלֹא יָמִיר: כַּסְפּוֹ לֹא־נָתַן בְּנֶשֶׁךְ וְשֹׁחַד עַל־נָקִי לֹא לָקָח
עֹשֵׂה אֵלֶּה לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם:

תהלים ק״א

לְדָוִד מִזְמוֹר. חֶסֶד־וּמִשְׁפָּט אָשִׁירָה לְךָ יְהֹוָה אֲזַמֵּרָה:
אַשְׂכִּילָה בְּדֶרֶךְ תָּמִים מָתַי תָּבוֹא אֵלָי אֶתְהַלֵּךְ בְּתָם־לְבָבִי
בְּקֶרֶב בֵּיתִי: לֹא־אָשִׁית לְנֶגֶד עֵינַי דְּבַר־בְּלִיָּעַל עֲשֹׂה־
סֵטִים שָׂנֵאתִי לֹא יִדְבַּק בִּי: לֵבָב עִקֵּשׁ יָסוּר מִמֶּנִּי רָע לֹא
אֵדָע: מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית גְּבַהּ־עֵינַיִם וּרְחַב
לֵבָב אֹתוֹ לֹא אוּכָל: עֵינַי בְּנֶאֶמְנֵי־אֶרֶץ לָשֶׁבֶת עִמָּדִי הֹלֵךְ
בְּדֶרֶךְ תָּמִים הוּא יְשָׁרְתֵנִי: לֹא־יֵשֵׁב בְּקֶרֶב בֵּיתִי עֹשֵׂה
רְמִיָּה דֹּבֵר שְׁקָרִים לֹא־יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי: לַבְּקָרִים אַצְמִית
כָּל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לְהַכְרִית מֵעִיר־יְהֹוָה כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן:

תהלים קכ״א, (*if appropriate* קכ״ז קכח)

מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד: אֲרוֹמִמְךָ
יְיָ כִּי דִלִּיתָנִי וְלֹא שִׂמַּחְתָּ אֹיְבַי לִי: יְיָ
אֱלֹהָי שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ וַתִּרְפָּאֵנִי: יְיָ הֶעֱלִיתָ
מִן שְׁאוֹל נַפְשִׁי חִיִּיתַנִי מִיָּרְדִי בוֹר: זַמְּרוּ
לַייָ חֲסִידָיו וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ: כִּי רֶגַע
בְּאַפּוֹ חַיִּים בִּרְצוֹנוֹ בָּעֶרֶב יָלִין בֶּכִי
וְלַבֹּקֶר רִנָּה: וַאֲנִי אָמַרְתִּי בְשַׁלְוִי בַּל
אֶמּוֹט לְעוֹלָם: יְיָ בִּרְצוֹנְךָ הֶעֱמַדְתָּה
לְהַרְרִי עֹז הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ הָיִיתִי נִבְהָל:
אֵלֶיךָ יְיָ אֶקְרָא וְאֶל אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן: מַה
בֶּצַע בְּדָמִי בְּרִדְתִּי אֶל שָׁחַת הֲיוֹדְךָ עָפָר
הֲיַגִּיד אֲמִתֶּךָ: שְׁמַע יְיָ וְחָנֵּנִי יְיָ הֱיֵה
עֹזֵר לִי: הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ
שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה: לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד
וְלֹא יִדֹּם יְיָ אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ:

מי שברך שונים

מי שברך להרב להפּרעזידענט ולהוויים פּרעזידענט

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את (הרב) (הפּרעזידענט) (הוויים-פּרעזי-דענט) פּב"פּ) ואת כל הנלוים אליו, בעבור (שפּב"פּ) נדר............................ בשכר זה הקדוש-ברוך-הוא ישמרהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה וישלח ברכה והצלחה בכל מעשי ידיו. (ביום טוב): ויזכה לעלות לרגל. (בראש השנה, יוה"כ והו"ר): ויכתבהו ויחתמהו לחיים טובים בספרן של צדיקים בזה יום הדין עם כל ישראל אחיו, ונאמר אָמן.

מי שברך לעולה לתורה בשבת.

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הוּא יְבָרֵךְ אֶת (פ׳ בֶּן פ׳) בַּעֲבוּר שֶׁעָלָה לִכְבוֹד הַמָּקוֹם וְלִכְבוֹד הַתּוֹרָה בִּשְׂכַר זֶה הקב״ה יְחַיֵּיהוּ וְיִשְׁמְרֵהוּ וְיַצִּילֵהוּ מִכָּל צָרָה וְצוּקָה וּמִכָּל נֶגַע וּמַחֲלָה. וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדָיו עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אֶחָיו וְנֹאמַר אָמֵן:

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הוּא יְבָרֵךְ אֶת (פלוני ב״פ) בַּעֲבוּר שֶׁעָלָה לִכְבוֹד הַמָּקוֹם וְלִכְבוֹד הַתּוֹרָה וְלִכְבוֹד הַיּוֹם בִּשְׂכַר זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא

לשלש רגלים	לראש השנה	ליום כפור
יְחַיֵּיהוּ וְיִשְׁמְרֵהוּ וִיזַכֵּהוּ לַעֲלוֹת לְרֶגֶל	יְזַכֵּהוּ וְיִכְתְּבֵהוּ בְּסֵפֶר חַיִּים טוֹבִים בְּזֶה הַיּוֹם וְיִתֶּן לוֹ כָּל מִשְׁאֲלוֹת לִבּוֹ לְטוֹבָה וְיִשְׁמְרֵהוּ וִיחַיֵּיהוּ	יִכְתְּבֵהוּ וְיַחְתְּמֵהוּ בְּסֵפֶר חַיִּים טוֹבִים וּבְסֵפֶר סְלִיחָה וּמְחִילָה בְּזֶה הַיּוֹם וְיִשְׁמְרֵהוּ וִיחַיֵּיהוּ וְיִתֵּן לוֹ כָּל מִשְׁאֲלוֹת לִבּוֹ לְטוֹבָה

עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אֶחָיו וְנֹאמַר אָמֵן:

מי שברך למברך הגומל.

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הוּא יְבָרֵךְ אֶת (פב"פ) בַּעֲבוּר שֶׁעָלָה לִכְבוֹד הַמָּקוֹם וְלִכְבוֹד הַתּוֹרָה וְלָתֵת תּוֹדָה עַל כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ אֱלֹהִים בִּשְׂכַר זֶה הַקָּבָּ"ה יְחַיֵּהוּ וְיִשְׁמְרֵהוּ מִכָּל צָרָה וְצוּקָה נֶגַע וּמַחֲלָה וְיִתֵּן לוֹ חַיִּים וְחֶסֶד בְּרָכָה וְשָׁלוֹם בְּכָל מַעֲשֵׂי יָדָיו עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אֶחָיו וְנֹאמַר אָמֵן:

מי שברך לבר מצוה.

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הוּא יְבָרֵךְ אֶת הַבָּחוּר .... שֶׁעָלָה הַיּוֹם לִכְבוֹד הַמָּקוֹם לִכְבוֹד הַתּוֹרָה וְלָתֵת תּוֹדָה עַל כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ אֱלֹהִים בִּשְׂכַר זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִשְׁמְרֵהוּ וִיחַיֵּיהוּ וְיַטֶּה לִבּוֹ לִהְיוֹת שָׁלֵם עִמּוֹ לֶהֱגוֹת בְּתוֹרָתוֹ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו לִשְׁמוֹר מִצְוֹתָיו חֻקּוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְיִהְיֶה מַשְׂכִּיל וּמַצְלִיחַ בְּכָל

דְּרָכָיו וְיִמְצָא חֵן וָחֶסֶד בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם וְיִזְכּוּ אֲבוֹתָיו לְגַדְּלוֹ וּלְחַנְּכוֹ לְתוֹרָה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים אָמֵן:

מי שברך לנשואים.

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הוּא יְבָרֵךְ אֶת פב״פ וְאֶת אֲרוּסָתוֹ בַּעֲבוּר שֶׁנָּדַר נִדְבַת לִבּוֹ בִּשְׂכַר זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְבָרֵךְ אוֹתָם וְיַאֲרִיךְ יְמֵיהֶם וְיִתֵּן לָהֶם בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם וְיִזְכּוּ לִבְנוֹת בַּיִת בְּיִשְׂרָאֵל לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה וְנֹאמַר אָמֵן:

לחתונת כסף.

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הוּא יְבָרֵךְ אֶת הֶחָבֵר . . . . וְאֶת אִשְׁתּוֹ מָרַת . . . . בַּעֲבוּר שֶׁבָּאוּ הַיּוֹם לְבֵית תְּפִלָּתָם לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשֵׁם קָדְשְׁךָ עַל

כָּל הַחֶסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּם מֵעוֹדָם וּמִיּוֹם שִׂמְחַת לִבָּם עַד הַיּוֹם הַזֶּה יוֹם מְלֹאת חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה לְיוֹם חֲתוּנָּתָם וּבַעֲבוּר שֶׁנָּדְבוּ נְדָבָה (. . . . . .) לְהַמְּבָרְכִים (אוֹ לְדָבָר טוֹב) בִּשְׂכַר זֶה הַקָּ'בָּ'ה' יִשְׁמְרֵם וְיַצִּילֵם מִכָּל צָרָה וְצוּקָה וּמִכָּל נֶגַע וּמַחֲלָה וּכְשֵׁם שֶׁזָּכוּ לִשְׂמוֹחַ בַּיּוֹם הַזֶּה יוֹם חֲתוּנַּת־כֶּסֶף כֵּן יִזְכּוּ לָחֹג חַג חֲתוּנַּת זָהָב בְּשָׁלוֹם וּבְשַׁלְוָה (וְיִזְכּוּ לִרְאוֹת בָּנִים וּבְנֵי בָנִים עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוָה לְתִפְאֶרֶת אֲבוֹתָם) וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אֲחֵיהֶם וְנֹאמַר אָמֵן:

לחתונת זהב.

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הוּא יְבָרֵךְ אֶת הַיָּשִׁישׁ הַנִּכְבָּד הֶחָבֵר....

עִם אִשְׁתּוֹ מָרַת... בַּעֲבוּר שֶׁבָּאוּ הַיּוֹם לְבֵית קָדְשֶׁךָ לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ עַל כָּל הַחֶסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּם מֵעוֹדָם עַד הַיּוֹם הַזֶּה, יוֹם מְלֹאת חֲמִשִּׁים שָׁנָה מֵעֵת בָּאוּ בִּבְרִית אַהֲבָה בִּשְׂכַר זֶה הקב"ה יִשְׁמְרֵם וְיַצִּילֵם מִכָּל צָרָה וְצוּקָה וּמִכָּל נֶגַע וּמַחֲלָה וִיאַמֵּץ כֹּחָם וִיחַזֵּק גוּפָם וִיבָרְכֵם בְּשֵׂיבָה טוֹבָה כַּכָּתוּב עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ (וְגַם בְּנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד דּוֹר אַחֲרוֹן יִהְיוּ עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים לְמַעַן יִהְיוּ עֲטֶרֶת תִּפְאָרָה לַאֲבוֹתֵיהֶם) וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם וְיַאֲרִיךְ יְמֵיהֶם לְטוֹבָה עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אֲחֵיהֶם וְנֹאמַר אָמֵן׃

לשנת השבעים.

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הוּא יְבָרֵךְ אֶת פב״פ אֲשֶׁר עָלָה הַיּוֹם לִכְבוֹד הַמָּקוֹם וְלִכְבוֹד הַתּוֹרָה וְלִתֵּן שֶׁבַח וְהוֹדָאָה לְשֵׁם הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ אֱלֹהִים וְחָנַן אוֹתוֹ לְהַגִּיעַ אֶל שְׁנַת הַשִּׁבְעִים לִימֵי חַיָּיו, וִיקוּיַּם בּוֹ עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת שֵׂיבָה בְּדֶרֶךְ צְדָקָה תִּמָּצֵא, כֵּן יְזַכֵּהוּ לַאֲרִיכַת יָמִים עַד מֵאָה שָׁנִים בִּגְבוּרוֹת, וְיִתְחַדֵּשׁ כַּנֶּשֶׁר נְעוּרָיו, כַּכָּתוּב וְקוֹיֵ יְיָ יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים, יָרוּצוּ וְלֹא יִיגָעוּ, יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ, וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂי יָדָיו עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אֶחָיו וְנֹאמַר אָמֵן:

מי שברך ליולדת.

מִי שֶׁבֵּרַךְ אִמּוֹתֵינוּ שָׂרָה רִבְקָה רָחֵל וְלֵאָה הוּא יְבָרֵךְ אֶת הָאִשָּׁה הַיּוֹלֶדֶת (פב״פ)

אם בן הוא:

וְאֶת בְּנָהּ הַנּוֹלָד לָהּ (פב"פ) בַּעֲבוּר שֶׁבַּעְלָהּ וְאָבִיו נָדַר בַּעֲבוּרָם נִדְבַת לִבּוֹ בִּשְׂכַר זֶה הַקָּבָּ"ה יִשְׁמְרֵהוּ וִיחַיֵּהוּ אוֹתוֹ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בְּנוֹ הַנּוֹלָד לוֹ וְיַטֶּה אֶת לֵב הַיֶּלֶד לָלֶכֶת בְּדַרְכֵי יוֹשֶׁר וִיהִי יְיָ אֱלֹהָיו עִמּוֹ וְיִתֶּן לוֹ דֵּעָה בִּינָה וְהַשְׂכֵּל חַיִּים וָחֶסֶד בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וְיִזְכּוּ אֲבוֹתָיו לְגַדְּלוֹ וּלְחַנְּכוֹ לַתּוֹרָה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְנֹאמַר אָמֵן:

אם בת היא:

וְאֶת בִּתָּהּ הַנּוֹלֶדֶת לָהּ וְיִקָּרֵא שְׁמָהּ בְּיִשְׂרָאֵל (פב"פ) בַּעֲבוּר שֶׁבַּעְלָהּ וְאָבִיהָ נָדַר בַּעֲבוּרָן נִדְבַת לִבּוֹ בִּשְׂכַר זֶה הַקָּבָּ"ה יִשְׁמְרֵהוּ וִיחַיֵּהוּ אוֹתוֹ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בִּתּוֹ הַנּוֹלֶדֶת לָהּ וְיַטֶּה אֶת לֵב הַיַּלְדָּה לָלֶכֶת בְּדַרְכֵי יוֹשֶׁר וִיהִי יְיָ אֱלֹהִים עִמָּהּ וְיִתֵּן לָהּ דֵּעָה בִּינָה וְהַשְׂכֵּל חַיִּים וָחֶסֶד בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וְיִזְכּוּ אֲבוֹתֶיהָ לְגַדְּלָהּ וּלְחַנְּכָהּ לְכָל הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְיָ וְנֹאמַר אָמֵן:

מי שברך לחולים.

לאיש:

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הוּא יְבָרֵךְ וִירַפֵּא אֶת הַחוֹלֶה (אֶת הַיֶּלֶד) בַּעֲבוּר שֶׁנָּדַר (אָבִיו) (פב"פ) בַּעֲבוּרוֹ נִדְבַת לִבּוֹ בִּשְׂכַר זֶה הַקָּבָּ"ה יִמָּלֵא עָלָיו רַחֲמִים לְרַפְּאוֹתוֹ לְהַחֲלִימוֹ לְהַחֲזִיקוֹ וְיִשְׁלַח לוֹ מִמְּרוֹמִים רְפוּאָה שְׁלֵמָה רְפוּאַת הַנֶּפֶשׁ וּרְפוּאַת הַגּוּף וְיִתֵּן לוֹ אוֹרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וְיָקוּם מֵחָלְיוֹ וְיוֹדֶה לַיְיָ חַסְדּוֹ.

לאשה:

מִי שֶׁבֵּרַךְ אִמּוֹתֵינוּ שָׂרָה רִבְקָה רָחֵל וְלֵאָה הוּא יְבָרֵךְ וִירַפֵּא אֶת הָאִשָּׁה הַחוֹלָה (אֶת הַיַּלְדָּה) פב"פ בַּעֲבוּר שֶׁבַּעְלָהּ (אָבִיהָ) נָדַר בַּעֲבוּרָהּ נִדְבַת לִבּוֹ בִּשְׂכַר זֶה הַקָּבָּ"ה יִמָּלֵא עָלֶיהָ רַחֲמִים לְרַפְּאוֹתָהּ לְהַחֲלִימָהּ לְהַחֲזִיקָהּ וְיִשְׁלַח לָהּ מִמְּרוֹמִים רְפוּאָה שְׁלֵמָה רְפוּאַת הַנֶּפֶשׁ וּרְפוּאַת הַגּוּף וְיִתֵּן לָהּ אוֹרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים.

וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם
עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אֶחָיו
(בשבת שַׁבָּת הִיא
מִלִּזְעוֹק וּרְפוּאָה
קְרוֹבָה לָבוֹא הַשְׁתָּא
בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב)
וְנֹאמַר אָמֵן:

בְּרָכָה וְשָׁלוֹם (בשבת שַׁבָּת
הִיא מִלִּזְעוֹק וּרְפוּאָה
קְרוֹבָה לָבוֹא. הַשְׁתָּא
בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב)
וְנֹאמַר אָמֵן:

ברכת הגומל.

גרסי׳ בפ׳ הרואה ארבעה צריכין להודות, יורדי הים, הולכי מדברות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהי׳ חבוש בבית האסורים ויצא (וסימנך וכל החיי״ם יודוך: חבוש, ים, יסורין, מדבר) ויאמר ברכה זו אחר שעלה לתורה אחר ברכת אשר נתן לנו.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַגּוֹמֵל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת. שֶׁגְּמָלַנִי כָּל־טוֹב:

(והקהל עונים) מִי שֶׁגְּמָלְךָ כָּל־טוֹב הוּא יִגְמָלְךָ כָּל־טוֹב סֶלָה:

מי שבנו הגיע לבר מצוה דהיינו שהוא בן י״ג שנה ויום אחד אומר בשעה שקורין אותו לס״ת:

בָּרוּךְ שֶׁפְּטָרַנִי מֵעָנְשׁוֹ שֶׁלָּזֶה:

תפלה בעד נשיא ארצות הברית

Prayer for the President of United States and the Government.

אנא אלהים אדון העולמים, אתה יסדת את הארץ ומלאה ברוח פיך שמת גבול לכל ממשלה ומלוכה, ונתת את מדינת ארצות הברית בידי עם חכם ונדול, השואף למשפט ולצדק בדרכיו, חקה אחת לגר ולאזרח. גם בני ישראל מצאו מנוח תחת כנפי הממשלה האדירה הזאת אשר בצלה ישבנו לבטח בני בריתנו הנמלטים מצרה ומשבט זעם.

אנא יושב מרום. השקיפה ממעון קדשך על ארצנו זאת ויושביה, ושלח לנו ברכתך ממעל. יהמו נא רחמיך הרבים על הדרים עליה וברכם בכל טוב סלה.

אבינו שבשמים, מלך רם ונשא, ברך את נשיאנו נשיא ארצות הברית (Here mention the name of the President).
וכל יועציו ושריו. ותן הודך על המחוקקים והשופטים העומדים לימין ממשלתנו, שלח אורך על "היכל הלבן" אשר בושינגטון, פרש על נשיאנו ועל עוזריו ועל נבחרי העם את סכת שלומך ואל תסתיר פניך מארצות הברית כי בצלך תחיה כל מדינה לנצח, אמן סלה.

מי שברך לפני הזכרת נשמות.

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן דָּוִד וּשְׁלֹמֹה הוּא יְבָרֵךְ אֶת (מוֹרֵי) מוֹרֵינוּ הָרַב (פב״פ) וְאֶת כָּל הַפַּרְנָסִים וְאֶת כָּל הַמְיַסְּדִים וְאֶת כָּל הַקָּהָל הַקָּדֹשׁ הַזֶּה בַּעֲבוּר שֶׁיִּדְּרוּ מַתָּנוֹת בְּעַד הַנְּשָׁמוֹת שֶׁיַּזְכִּרוּ הַיּוֹם לִכְבוֹד הַמָּקוֹם וְלִכְבוֹד הַתּוֹרָה (וְלִכְבוֹד הָרֶגֶל) (וְלִכְבוֹד יוֹם הַדִּין) בִּשְׂכַר זֶה הקב״ה יְחַיֵּם וְיִשְׁמְרֵם וְיַצִּילֵם מִכָּל צָרָה וְצוּקָה נֶגַע וּמַחֲלָה וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם (וִיבָרְכֵם וְיִזְכֵּם לַעֲלוֹת לָרֶגֶל) (וְיִכְתְּבֵם וְיַחְתְּמֵם לְחַיִּים טוֹבִים בְּזֶה יוֹם הַדִּין) עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אֲחֵיהֶם וְנֹאמַר אָמֵן:

מי שברך לבה״ב.

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן דָּוִד וּשְׁלֹמֹה. הוּא יְבָרֵךְ אֶת כָּל מִי שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו לְהִתְעַנּוֹת תַּעֲנִית שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי. בִּשְׂכַר זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִשְׁמְרֵהוּ וְיַצִּילֵהוּ מִכָּל צָרָה וְצוּקָה וּמִכָּל נֶגַע וּמַחֲלָה. וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה

בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדָיו וִיבָרְכֵהוּ עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אֶחָיו וְנֹאמַר אָמֵן׃

הזכרת נשמות.

אל מלא רחמים לזכר, ולנקבה, ולרבים.

אֵל מָלֵא רַחֲמִים שׁוֹכֵן בַּמְּרוֹמִים הַמְצֵא מְנוּחָה נְכוֹנָה תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה בְּמַעֲלוֹת קְדוֹשִׁים וּטְהוֹרִים כְּזוֹהַר הָרָקִיעַ מַזְהִירִים אֶת נִשְׁמַת (ות) (פב"פ) שֶׁהָלַךְ לְעוֹלָמוֹ, (שֶׁהָלְכָה לְעוֹלָמָהּ), (שֶׁהָלְכוּ לְעוֹלָמָם), (בַּעֲבוּר (שפב"פ) נָדַר צְדָקָה בְּעַד הַזְכָּרַת נִשְׁמָתוֹ (נִשְׁמָתָהּ), (נִשְׁמָתָם), לָכֵן בַּעַל הָרַחֲמִים יַסְתִּירֵהוּ (יַסְתִּירֶהָ), (יַסְתִּירֵם), בְּסֵתֶר כְּנָפָיו לְעוֹלָמִים וְיִצְרוֹר בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֶת נִשְׁמָתוֹ (נִשְׁמָתָהּ), (נִשְׁמָתָם), בְּגַן עֵדֶן תְּהֵא מְנוּחָתוֹ, (מְנוּחָתָהּ), (מְנוּחָתָם),

יְיָ הוּא נַחֲלָתוֹ, (נַחֲלָתָהּ), (נַחֲלָתָם), וְיָנוּחַ, (וְתָנוּחַ), (וְיָנוּחוּ), בְּשָׁלוֹם עַל מִשְׁכָּבוֹ, (מִשְׁכָּבָהּ), מִשְׁכָּבָם), וְנֹאמַר אָמֵן:

מִי שֶׁבֵּרַךְ לְהַזְכָּרַת נְשָׁמוֹת.

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הוּא יְבָרֵךְ אֶת רַבִּי (פב"פ) בַּעֲבוּר שֶׁנָּדַר צְדָקָה בְּעַד הַנְּשָׁמוֹת שֶׁהִזְכִּיר הַיּוֹם. וּבִשְׂכַר זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִשְׁמְרֵהוּ וְיַצִּילֵהוּ מִכָּל צָרָה וְצוּקָה וּמִכָּל נֶגַע וּמַחֲלָה. (ביום כפור) (וְיִכְתְּבֵהוּ וְיַחְתְּמֵהוּ לְחַיִּים טוֹבִים בְּזֶה הַיּוֹם) וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדָיו עִם כָּל־יִשְׂרָאֵל אֶחָיו וְנֹאמַר אָמֵן:

וידוי שכיב מרע:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁרְפוּאָתִי וּמִיתָתִי בְּיָדֶךָ: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁתְּרַפְּאֵנִי רְפוּאָה שְׁלֵמָה. וְאִם הַמָּוֶת כָּלָה וְנֶחֱרָץ מֵעִמְּךָ אֶקָּחֶנּוּ מִיָּדְךָ בְּאַהֲבָה. וּתְהִי מִיתָתִי כַּפָּרָה עַל כָּל חֲטָאִים וַעֲוֹנוֹת וּפְשָׁעִים שֶׁחָטָאתִי וְשֶׁעָוִיתִי וְשֶׁפָּשַׁעְתִּי לְפָנֶיךָ. וְתַשְׁפִּיעַ לִי מֵרַב טוּב הַצָּפוּן לַצַּדִּיקִים וְתוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים שֹׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת פָּנֶיךָ נְעִימוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח:

אֲבִי יְתוֹמִים וְדַיַּן אַלְמָנוֹת. הָגֵן בְּעַד קְרוֹבַי הַיְקָרִים אֲשֶׁר נַפְשִׁי קְשׁוּרָה בְּנַפְשָׁם: בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי פָּדִיתָ אוֹתִי יְיָ אֵל אֱמֶת. אָמֵן וְאָמֵן:

בשעת יציאת הנשמה:

יְיָ מֶלֶךְ. יְיָ מָלָךְ. יְיָ ׀ יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

(To be said three times.)

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

(To be said three times.)

יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים:

(To be said seven times.)

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:

סדר

הנהגת חברה קדישא

ודיני יאָהרצייט וקדיש

דיני ביקור חולים

1) עס איז אַ גרויסע מצוה צו בעזוכען אַ קראַנקען און בעטען גאָט ער זאָל געזונד ווערען. ביקור חולים אָהן תפלה איז ניט גערעכענט פאַר אַ מצוה. אום שבת אָבער, ווען מען טאָר ניט בעטען, זאָל מען נאָר זאָגען: שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא.

2) מען טאָר ניט געבען צו וויסען אַ קראַנקען, אַז ביי איהם איז עמיצער געשטאָרבען. מען טאָר ניט קריעה רייסען, און ניט וויינען פאַר איהם אין די אויגען, אום מען זאָל איהם קיין עגמת נפש ניט פאַרשאַפען.

סדר וידוי

1) אַז דער קראַנקער האַלט ביי שטאַרבען, זאָל מען איהם זאָגען אַז ער זאָל זאָגען וידוי, וואָרים דער וואָס איז זיך פאַר'ן טויט מתודה, האָט עולם-הבא. אַז מען

רעדט מיט איהם וועגען וידוי זאָלען עס ניט הערען פרויען און קינדער, וועלכער קענען זיך דאביי צואווייינען און דעם קראַנקען צער פערשאפען.

2) אויב דער קראַנקער וויל, קען ער זאָגען דעם גאַנצען וידוי פון יום כפור אשמנו ביז ענדע, שמע ישראל, ברוך שם כבוד מלכותו, עלינו לשבח ביז על כן נקוה, אמת ויציב ביז עזרת. ווען דער חולה איז אָבער אזוי שוואַך אז ער קען ניט זאָגען, הייסט מען איהם ער זאָל זיך מתודה זיין אין הארצען. דערביי דאַרף מען איהם טרייסטען און בערוהיגען דערמיט, דאָס פיעלע זיי־נען נאָך וידוי געזונד געוואָרען.

דיני גוסס

1) אז דער מענש איז גוסס, טאָר מען זיך ניט צוריהרען צו איהם און ניט אַרויסנעהמען עפּעס פון אונ־טער איהם, וואָרים דערמיט איז מען מקרב זיין מיתה.

2) מען טאָר ניט גראָבען אַ קבר פאַר אַ גוסס איידער ער איז געשטאָרבען. סיידען אום ערב שבת, און דאָס נאָר דאַן, אויב דאָס וועט העלפען אז ער זאָל נאָך קומען פאַר שבת לקבורה.

3) אז דער מענש האַלט ביי יציאת נשמה, טאָרען די אנוועזענדע ניט אַרויסגעהן און לאָזען איהם אַליין.

4) באַלד נאָך יציאת נשמה זאָל מען צולעגען אַ פעדער צו די נאָזלעכער פון דעם בר מינן, אום זיך איבער־

ציינען, אויב ער איז ריכטיג שוין געשטארבען, מען זאל איהם אבער ניט ריהרען באלד פון ארט אום אפצוהויבען ביז מען וועט ניט גוט איבערצייגט זיין, אז ער איז שוין באמת טויט. נאך דעם מאכט מען די ברכה דיין אמת:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם דין האמת.

דיעזע ברכה מאכען נאר די דאזיגע, וועלכע האבען גרוים צער פון דעם דאזיגען טויט, צום ביישפיל: קינדער, עלטערען, א מאן, א ווייב, אדער ווען דער געשטארבענער איז געוועזען א גרויסער מענש. געוועהנליך אבער מאכט מען די ברכה בלא שם ומלכות,

ברוך דין האמת.

די וואס שטעהען ביי דעם גוסס זאלען אכטונג געבען, דאס קיין גליד זיינע זאל ניט ארוים פון דעם בעט וואו ער ליגט. דעריבער זאל מען ארומשטעלען די בעט מיט שטוהלען עס זאל ניט קענען ארוים פון בעט קיין אבר. אבער אויב דער גוסס האט ארויסגעשטעקט א גליעד פון זיין בעט, טאר מען עס ניט צוריק אריינטאן, ווייל מען טאר זיך ניט צוריהרען צו א גוסס. די מענשען וואס שטעהען ביי א גוסס, טארען ניט ריידען קיין דברים בטלים, נאר זיי דארפען עוסק זיין אין דברי תורה אדער זאגען מזמורי תהלים.

6) נאך דעם טויט מאכט מען צו דעם מת די אויגען. עס איז א מנהג, אז דער עלטערער זוהן זאל דאס טהון.

דיני קריעה

1) באַלד נאָך יציאת נשמה דאַרפען די קרובים רייסען קריעה, אָבער נאָר אויף א פאַטער און מוטער, אויף קינדער, אויף שוועסטער און ברידער.

2) די קריעה דאַרף זיין פון פאָרענט אין דער הויך פון דעם אויבערשטען בגד, עטוואָס נידעריגער פון האַלז. נאָר אויף א פאַטער און מוטער מוז מען קורע זיין אַלע קליידער וועלכע מען טראָגט בשעת יציאת נשמה. די גרויס פון דעם ריס דאַרף זיין א טפח. אויף א פאַטער און מוטער דאַרף מען די קריעה מאַכען מיט דער האַנד אין דער לינקער זייט און אויף אַנדערע קרובים מעג מען מאַכען מיט א מעסער אָדער מיט א שערעל אין דער רעכטער זייט.

3) אויף א קינד וואָס איז אַלט ווייניגער פון דריי־סיג טעג און מען וויים ניט צי עס איז געווען א צייטינע קינד, דאַרף מען ניט קורע זיין.

4) אום חול המועד דאַרף מען קורע זיין נאָר אויף א פאַטער און מוטער.

דיני הוצאת המת

1) א קינד וואָס מען האָט אַרויסגענומען פון דער מוטער'ס לייב שטיקלאַד־ווייז, א נפל, דאַרף מען עס צו קבורה ברענגען ווי עס געהער צו זיין.

2) אַ חכם און אַ גאון טראָגט מען אַריין אין בית־המדרש מיט דער מטה און מען זאָגט אויף איהם אַ הספד.

3) אַ קינד וואָס איז געשטאָרבען פאַר דער מילה, דאַרף מען עם מל זיין אויפ׳ן בית־עולם אָהן אַ ברכה; נאָר אום יום טוב טאָר מען עס ניט טאָן.

4) מען טאָר זיך ניט אָפּשטעלען מיט דער מטה פון אַ פרוי ווען מען טראָגט זי אויף דעם בית־עולם.

דיני התכריכים והטהרה

1) די טהרה מוז געמאכט ווערען מיט וואַרימע וואַסער. מען וואַשט גוט אוים דעם גאַנצען קערפּער פון דעם בר מינן, ווי אויך דעם קאָפּ. מען מוז מאַכען גוט ריין צווישען די פינגער פון די הענד און די פיס און צווישען די אויערען. נאָכהער קעמט מען גוט אוים די האָר פון קאָפּ און מען שניידט איהם אָפּ די נעגעל.

2) די תכריכים טאָרען ניט זיין פון קיין אַנדער שטאָף נאָר פון ווייסע לייווענט. אויסער דעם טהוט מען אָן דעם מת אַ טלית, נאָר איינע פון די ציצית מאַכט מען פסול. די תכריכים טאָרען ניט גענייט ווערען מיט אַ זוים. די פאָדים טאָרען ניט זיין מיט אַ קניפּעל. די אַלע קליידער טאָרען ניט זיין צוגעקניפּט, נאָר אַלץ פאַר־שלייפט.

3) די מתעסקים זאָלען זעהן, דאָס מען זאָל דעם בר מינן ניט לייגען מיט דעם פנים אַראָפּ בשעת מען

וואַשט איהם, נאָר מען זאָל איהם לייגען אויף איין זייט און דערנאָך אויף דער אנדערער זייט און וואַשען.

4) די ברעט אויף וועלכער מען האָט געוואַשען דעם מת טאָר מען ניט איבערקעהרען נאָך דעם וואַשען.

5) נאָכדעם אז דער בר מינן איז גוט אויסגעוואַשען, שטעלט מען איהם אויף און מען גיסט איהם אויפ'ן קאָפּ תשעה קבין וואַסער, און דאָס איז דער עיקר טהרה.

6) נאָכהער נעהמט מען אַ פּאָר אייער און מען צומישט גוט מיט וויין און מען וואַשט דערמיט אוים דעם קאָפּ פון דעם מת, און די מתעסקים דאַרפען וואַשען זייערע הענט מיט זאַלץ־וואַסער.

7) נאָך דער טהרה זאָל מען דעם מת ניט לעגען צוריק אויף דעם זעלבען אָרט וואו מען האָט איהם מטהר געווען, נאָר מען זאָל איהם לעגען געגען דער טיהר אין שטוב.

8) ווען ביי איינעם איז געשטאָרבען אַ קינד, זאָל ער עס ניט קושען נאָך דעם טויט.

9) ווען אַ איד איז גע'הרג'עט געוואָרען און עס איז פון איהם אַרוים בלוט אין זיינע קליידער און אין דער ערד, דאַרף מען איהם ניט מטהר זיין, נאָר מען איז איהם מקבר אין די קליידער אין וועלכע ער איז גע'הרג'עט געוואָרען. די ערד אין וועלכער עס איז אריין זיינע בלוט, גראָבט מען אויס, און מען לעגט עס אריין צוזאַמען מיט איהם אין קבר. אַזוי אַ הרוג טהוט מען קיין תכריכים

ניט אָן, נאָר אויף די קליידער טהוט מען איהם אָן אַ סובב (סעווע).

10) אַ דערטרונקענעם בעגראַבט מען אין איינינע ערטער אַזוי ווי אַ הרוג, ד. ה. אין זיינע קליידער. אין אַנדערע ערטער אָבער איז דער מנהג, דאָס אַ דערטרונ־קענעם איז מען מטהר און מען מאַכט איהם תכריכים ווי אַלע אַנדערע מתים.

11) אַ יולדת וואָס איז געשטאָרבען וועהרענד זי האָט געבלוטעט, איז מען ניט מטהר, אַזוי ווי אַ הרוג; נאָר אַז זי איז געשטאָרבען נאָכהער ווי זי האָט שוין אויפגעהערט צו בלוטען, דאַרף מען איהר טהאָן איהר רעכט ווי צו אַלע מתים.

דיני צדוק הדין

אַז מען קומט מיט דעם מת נאָהענט צום בית־עולם שטעלט מען אָפּ די מטה אָדער דעם וואַגען דריי מאָל. און יעדען מאָל געהט מען אונטער פיער איילען. נאָר אין די טעג וואָס מען זאָגט ניט קיין צדוק הדין שטעלט מען זיך ניט אָפּ.

אַז מען האָט מקבר געווען דעם מת ביינאַכט, זאָגט מען ניט קיין צדוק הדין און אויך ניט קיין קדיש.

אין די טעג וואָס מען זאָגט ניט קיין תחנון, זאָגט מען ניט קיין צדוק הדין און ניט קיין קדיש. אויך זאָגט מען ניט קיין צדוק הדין אום תשעה באב, און ערב שבת

נאך האלבען טאג. אבער אום ראש חודש, ערב חנוכה און תענית־אסתר זאגט מען צדוק הדין אפילו נאך האלבען טאג.

אום ל״ג בעומר און די טעג פון ראש חודש סיון ביז שבועות, אום תשעה באב און ערב ראש השנה פאר האל־בען טאג, אבוואהל מען זאגט דאן ניט קיין תחנון, מעג מען זאגען צדוק הדין ווען דער מת איז געווען א חכם.

ווען עס זיינען דא צוויי מתים אויפ׳ן בית עולם זאגט מען צדוק הדין נאר נאך דעם צווייטען. און אויב עס איז ח״ו פאראן עטליכע מתים, זאגט מען נאר א מאל, נאך דעם לעצטען.

נאך א קינד וואס איז אלט דרייסיג טעג, זאגט מען צדוק הדין.

סדר הטהרה

אַז מען נעמט אַראָפּ דעם אויבערדעק פון בר מינן וואָס וואָס איז אָפּגעהויבען אויף דער ערד, זאָגט מען דאָס:

ויען ויאמר אל העומדים לפניו לאמר הסירו הבגדים הצאים מעליו ויאמר אליו ראה העברתי מעליך עונך והלבש אתך מחלצות.

ווען מען גיסט איהם די וואַסער אויף דעם קאָפּ, זאָל דער עלטערער פון די מתעסקים זאָגען:

מעין גנים באר מים חיים נוזלים מן לבנון: אם רחץ אדני את צאת בנות ציון ואת דמי ירושלים ידיח מקרבה ברוח משפט וברוח באר:

וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם:

אַז מען וואַשט איהם דעם קאָפּ זאָגט מען:

ראשו כתב פז קוצותיו תלתלים שחורות כעורב:

אַז מען וואַשט איהם די אויגען זאָגט מען:

עיניו כיונים על אפיקי מים רחצות בחלב ישבות על מלאת.

אז מען וואשט איהם די באַקען זאָגט מען:

לחיו כערוגת הבושם מגדלות מרקחים שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר:

אז מען וואשט איהם די הענד זאָגט מען:

ידיו גלילי זהב ממלאים בתרשיש מעיו עשת שן מעלפת ספירים.

אז מען וואשט איהם די שוקים זאָגט מען:

שוקיו עמודי שש מיסדים על אדני פז מראהו כלבנון בחור כארזים: חכו ממתקים וכלו מחמדים זה דודי וזה רעי בנות ירושלים:

ווערענד דעם וואשען זאָגט מען:

מקוה ישראל מושיעו בעת צרה למה תהיה כגר בארץ וכארח נטה ללון: והתקדשתם והייתם קדשים כי קדוש אני יהוה אלהיכם: כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי יהוה וצדקתם מאתי נאם יהוה.

אז מען טהוט איהם אָן דעם טלית זאָגט מען:

נרד וכרכם קנה וקנמון עם כל עצי לבונה מר ואהלות עם כל ראשי בשמים:

נאך דעם אנטהאן זאגט מען:

שוש אשיש ביהוה תגל נפשי באלהי כי הלבישני בגדי ישע מעיל צדקה יעטני כחתן יכהן פאר וככלה תעדה כליה: ואמר ישימו צניף טהור על ראשו וישימו הצניף הטהור על ראשו וילבישוהו בגדים ומלאך יהוה עמד: כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח כן אדני יהוה יצמיח צדקה ותהלה נגד כל הגוים: ונחך יהוה תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמתיך יחליץ והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו:

אז מען לייגט אריין דעם מת אין ארון זאגט מען:

ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו:

אז מען האט דעם ארון צוגעדעקט זאגט מען:

הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה מגברי ישראל: כלם אחוזי חרב מלמדי מלחמה איש חרבו על ירכו מפחד בלילות: יברכך יהוה וישמרך. יאר יהוה פניו אליך ויחנך. ישא יהוה פניו אליך וישם לך שלום: ילכו יונקותיו ויהיו כזית וגלה על ראשה ושבעה נרתיה עליה שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה: ושנים זיתים עליה אחד מימין הגלה ואחד על שמאלה:

אויב דער מת איז געווען אַ אדם גדול מאַכט מען אַרום דער מטה זיבען הקפות. מען מאַכט זיי אַדער אין שטוב וואו ער איז געשטאַרבען אַדער אויפ'ן בית־עולם. ווערענד די הקפות זאָגט מען דאָס:

1) אל ברוך גדול יראה תם צדקותיו. ויפתח לו מקום קברי אבותיו. וישלח כפרה לאשמתו. ויתן אליו רחמיו:

2) קדוש רחום עליון שור טהר נפשו. וחלצהו פן יאכלהו להט החרב באשו. ויכנס לגן עדניו. ולא יזכרו עוד עוניו. וישלח כפרה לאשמתו. ויתן אליו רחמיו.

3) נאָ גדול דגול יגדל כח שמירתו, ויזכה לנגה וענן מסכתו. ובו יעלה ולא ירד. ולא יזכר לו עון ומרד. וישלח כפרה לאשמתו. ויתן אליו רחמיו:

4) ברחמיך טהור רחמהו צדקה תמיד גמלהו. ומנחל עדניך תשקהו. ויפתחו לו שערי ירושלים. ומיכאל יקריבהו לפני שוכן שמים. וישלח כפרה לאשמתו. ויתן אליו רחמיו.

5) חי קדוש ברוך טהור נפשו עליון. ובית מקדש ואפריון. יפתחו לו ברצון. ומיכאל יכניסהו בששון. וישלח כפרה לאשמתו. ויתן אליו רחמיו:

6) יה גלה לו פדותך זך קדוש. ועל מזבח

הקדוש נשמתו תהיה נצבת. ומפי עליון שם תהיה מברכת. וישלח כפרה לאשמתו. ויתן אליו רחמיו:

7) שוכן קדם ומאז צדיק ישר תומך. יהיה לנפש זה מחזיק ותומך. ובערבות לפניך ישמש. ויומם ולילה לא ימיש. וישלח כפרה לאשמתו. ויתן אליו רחמיו:

נאך אלע הקפות זאגט מען:

ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות: והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו:

ווערהענד דער עולם זאגט צדוק הדין, זאגט דער אבל זעלבסט:

צדיק אתה יי על כל הבא עלינו: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתגדור פרצותינו ופרצות עמך ישראל ברחמים:

ווער עס איז ניט געווען דרייסיג טעג אויפ'ן בית עולם זאל ער זאגען דיזעס, אז ער קומט נאהענט אויף פיער איילען צו די קברים:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר יצר אתכם בדין. וזן וכלכל אתכם בדין. והמית אתכם בדין. ויודע מספר כלכם בדין. ועתיד להחזיר ולהחיותכם בדין: ברוך אתה יי מחיה המתים:

דערנאָך זאָגט ער א ת ה ג ב ו ר ביז ל ה ח י ו ת מ ת י ם.

ויציצו מעיר כעשב הארץ: (ויש שאומרים: זכור כי עפר אנחנו):

דערנאָך וואַשט מען די הענד און מען זאָגט:

בלע המות לנצח ומחה יי אלהים דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ כי יי דבר:

נאכהער זעצט מען זיך צו דריי מאָל און מען זאָגט ו י ה י נ ו ע ם. די מענשען וואָס זיינען אויפ'ן בית עולם צושטעלען זיך נאָך דער קבורה אין צוויי שורות און דער אבל אָדער די אבלים געהען דורך און די מענשען זיינען זיי מנחים און זיי זאָגען:

המקום ינחם אותך (ולרבים: אתכם) בתוך שאר אבלים ציון וירושלים:

ווען מען דאַווענט אין די שבעה טעג בבית האבל זאָגט

מען אלע מאָל נאָך דעם דאַוונען דיזען קאַפּיטעל:

למנצח לבני קרח מזמור:

הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא: הַצּוּר תָּמִים בְּכָל פֹּעַל. מִי יֹאמַר לוֹ מַה־תִּפְעָל. הַשַּׁלִּיט בְּמַטָּה וּבְמַעַל. מֵמִית וּמְחַיֶּה. מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיָּעַל: הַצּוּר תָּמִים בְּכָל־מַעֲשֶׂה. מִי יֹאמַר לוֹ מַה־תַּעֲשֶׂה. הָאוֹמֵר וְעֹשֶׂה. חֶסֶד חִנָּם לָנוּ תַעֲשֶׂה. וּבִזְכוּת הַנֶּעֱקַד כְּשֶׂה. הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה: צַדִּיק בְּכָל־דְּרָכָיו. הַצּוּר תָּמִים אֶרֶךְ אַפַּיִם וּמָלֵא רַחֲמִים. חֲמוֹל־נָא וְחוּס־נָא עַל־אָבוֹת וּבָנִים. כִּי לְךָ אָדוֹן הַסְּלִיחוֹת וְהָרַחֲמִים: צַדִּיק אַתָּה יְיָ לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת. אֲשֶׁר בְּיָדְךָ פִּקְדוֹן כָּל־רוּחוֹת. חָלִילָה לְּךָ זִכְרוֹנֵנוּ לִמְחוֹת. וְיִהְיוּ נָא עֵינֶיךָ בְּרַחֲמִים עָלֵינוּ פְקוּחוֹת. כִּי לְךָ אָדוֹן הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת: אָדָם אִם בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה. אוֹ אֶלֶף שָׁנִים יִחְיֶה. מַה־יִּתְרוֹן לוֹ כְּלֹא הָיָה יִהְיֶה: בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת מֵמִית וּמְחַיֶּה. בָּרוּךְ הוּא כִּי אֱמֶת דִּינוֹ. וּמְשׁוֹטֵט הַכֹּל בְּעֵינוֹ. וּמְשַׁלֵּם לְאָדָם חֶשְׁבּוֹנוֹ

וְדִינוֹ. וְהַכֹּל לִשְׁמוֹ הוֹדָיָה יִתֵּנוּ: יָדַעְנוּ יְיָ כִּי צֶדֶק מִשְׁפָּטֶךָ. תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ וְתִזְכֶּה בְּשָׁפְטֶךָ. וְאֵין לְהַרְהֵר אַחַר מִדַּת שָׁפְטֶךָ. צַדִּיק אַתָּה יְיָ וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ. דַּיַּן אֱמֶת. שֹׁפֵט צֶדֶק וֶאֱמֶת: בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת. שֶׁכָּל־מִשְׁפָּטָיו צֶדֶק וֶאֱמֶת: נֶפֶשׁ כָּל־חַי בְּיָדֶךָ. צֶדֶק מָלְאָה יְמִינְךָ וְיָדֶךָ. רַחֵם עַל פְּלֵטַת צֹאן יָדֶיךָ. וְתֹאמַר לַמַּלְאָךְ הֶרֶף יָדֶיךָ: גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה. אֲשֶׁר עֵינֶיךָ פְּקֻחוֹת עַל־כָּל־דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם. לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו וְכִפְרִי מַעֲלָלָיו. לְהַגִּיד כִּי יָשָׁר יְיָ צוּרִי וְלֹא־עַוְלָתָה בּוֹ: יְיָ נָתַן וַיְיָ לָקָח. יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ: וְהוּא רַחוּם | יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא־יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ. וְלֹא־יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ:

בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח וּמָחָה אֲדֹנָי אֱלֹהִים דִּמְעָה מֵעַל כָּל־פָּנִים וְחֶרְפַּת עַמּוֹ יָסִיר מֵעַל כָּל־הָאָרֶץ כִּי יְיָ דִּבֵּר:

סדר הלוית המת וקבורה.

צא יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן׃
אֹמַר לַיְיָ מַחְסִי וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי אֶבְטַח־בּוֹ׃
כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר הַוּוֹת׃
בְּאֶבְרָתוֹ ׀ יָסֶךְ לָךְ וְתַחַת־כְּנָפָיו תֶּחְסֶה
צִנָּה וְסֹחֵרָה אֲמִתּוֹ׃ לֹא תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה
מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם׃ מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ
מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם׃ יִפֹּל מִצִּדְּךָ ׀ אֶלֶף
וּרְבָבָה מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ לֹא־יִגָּשׁ׃ רַק בְּעֵינֶיךָ
תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה׃ כִּי אַתָּה
יְיָ מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ׃ לֹא־תְאֻנֶּה
אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא־יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ׃ כִּי
מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל־דְּרָכֶיךָ׃
עַל־כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן־תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ׃
עַל־שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין׃

כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי יָדַע
שְׁמִי: יִקְרָאֵנִי ׀ וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה
אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ: אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ
וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי:

מט לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי קֹרַח מִזְמוֹר: שִׁמְעוּ זֹאת
כָּל־הָעַמִּים הַאֲזִינוּ כָּל־יֹשְׁבֵי חָלֶד: גַּם־בְּנֵי־
אָדָם גַּם־בְּנֵי אִישׁ יַחַד עָשִׁיר וְאֶבְיוֹן: פִּי יְדַבֵּר
חָכְמוֹת וְהָגוּת לִבִּי תְבוּנוֹת: אַטֶּה לְמָשָׁל אָזְנִי
אֶפְתַּח בְּכִנּוֹר חִידָתִי: לָמָּה אִירָא בִּימֵי רָע עֲוֺן
עֲקֵבַי יְסֻבֵּנִי: הַבֹּטְחִים עַל־חֵילָם וּבְרֹב עָשְׁרָם
יִתְהַלָּלוּ: אָח לֹא־פָדֹה יִפְדֶּה אִישׁ לֹא יִתֵּן
לֵאלֹהִים כָּפְרוֹ: וְיֵקַר פִּדְיוֹן נַפְשָׁם וְחָדַל לְעוֹלָם:
וִיחִי עוֹד לָנֶצַח לֹא־יִרְאֶה הַשָּׁחַת: כִּי־יִרְאֶה ׀
חֲכָמִים יָמוּתוּ יַחַד כְּסִיל וָבַעַר יֹאבֵדוּ וְעָזְבוּ
לַאֲחֵרִים חֵילָם: קִרְבָּם ׀ בָּתֵּימוֹ לְעוֹלָם מִשְׁכְּנֹתָם
לְדֹר וָדֹר קָרְאוּ בִשְׁמוֹתָם עֲלֵי אֲדָמוֹת: וְאָדָם
בִּיקָר בַּל־יָלִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ: זֶה דַרְכָּם

כֶּסֶל לָמוֹ וְאַחֲרֵיהֶם ׀ בְּפִיהֶם יִרְצוּ סֶלָה׃ כַּצֹּאן
לִשְׁאוֹל שַׁתּוּ ׀ מָוֶת יִרְעֵם וַיִּרְדּוּ בָם יְשָׁרִים ׀
לַבֹּקֶר וְצוּרָם לְבַלּוֹת שְׁאוֹל מִזְּבֻל לוֹ׃ אַךְ אֱלֹהִים
יִפְדֶּה־נַפְשִׁי מִיַּד שְׁאוֹל כִּי יִקָּחֵנִי סֶלָה׃ אַל־
תִּירָא כִּי־יַעֲשִׁר אִישׁ כִּי־יִרְבֶּה כְּבוֹד בֵּיתוֹ׃ כִּי
לֹא בְמוֹתוֹ יִקַּח הַכֹּל לֹא־יֵרֵד אַחֲרָיו כְּבוֹדוֹ׃ כִּי־
נַפְשׁוֹ בְּחַיָּיו יְבָרֵךְ וְיוֹדֻךָ כִּי תֵיטִיב לָךְ׃ תָּבוֹא
עַד־דּוֹר אֲבוֹתָיו עַד־נֵצַח לֹא־יִרְאוּ אוֹר׃ אָדָם
בִּיקָר וְלֹא יָבִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ׃

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ ׀ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעָלְמָא
דְּהוּא עָתִיד לְאִתְחַדְּתָא. וּלְאַחֲיָא מֵתַיָּא
וּלְאַסָּקָא לְחַיֵּי עָלְמָא. וּלְמִבְנֵי קַרְתָּא
דִירוּשְׁלֵם. וּלְשַׁכְלֵל הֵיכָלֵהּ בְּגַוַּהּ. וּלְמֶעֱקַר
פּוּלְחָנָא נוּכְרָאָה מֵאַרְעָא. וְלַאֲתָבָא
פּוּלְחָנָא דִשְׁמַיָּא לְאַתְרֵהּ. וְיַמְלִיךְ קוּדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא בְּמַלְכוּתֵהּ וִיקָרֵהּ. בְּחַיֵּיכוֹן

וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל. בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא:

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל. שְׁמֵהּ דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְעֵילָּא (בעי"ת וּלְעֵילָּא) מִן כָּל־בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תּוּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ. וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

טז מִכְתָּם לְדָוִד. שָׁמְרֵנִי אֵל כִּי־חָסִיתִי בָךְ:
אָמַרְתְּ לַיְיָ אֲדֹנָי אַתָּה טוֹבָתִי בַּל־עָלֶיךָ: לִקְדוֹשִׁים

אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ הֵמָּה וְאַדִּירֵי כָּל־חֶפְצִי־בָם: יִרְבּוּ עַצְּבוֹתָם אַחֵר מָהָרוּ בַּל־אַסִּיךְ נִסְכֵּיהֶם מִדָּם וּבַל־אֶשָּׂא אֶת־שְׁמוֹתָם עַל־שְׂפָתָי: יְיָ מְנָת־חֶלְקִי וְכוֹסִי אַתָּה תּוֹמִיךְ גּוֹרָלִי: חֲבָלִים נָפְלוּ־לִי בַּנְּעִימִים אַף־נַחֲלַת שָׁפְרָה עָלָי: אֲבָרֵךְ אֶת־יְיָ אֲשֶׁר יְעָצָנִי אַף־לֵילוֹת יִסְּרוּנִי כִלְיוֹתָי: שִׁוִּיתִי יְיָ לְנֶגְדִּי תָמִיד כִּי מִימִינִי בַּל־אֶמּוֹט: לָכֵן | שָׂמַח לִבִּי וַיָּגֶל כְּבוֹדִי אַף־בְּשָׂרִי יִשְׁכֹּן לָבֶטַח: כִּי | לֹא־תַעֲזֹב נַפְשִׁי לִשְׁאוֹל לֹא־תִתֵּן חֲסִידְךָ לִרְאוֹת שָׁחַת: תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים שֹׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת־פָּנֶיךָ נְעִימוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח:

הַמָּקוֹם יְנַחֵם אוֹתְךָ (אֶתְכֶם) בְּתוֹךְ שְׁאָר אֲבֵלֵי צִיּוֹן וִירוּשָׁלָיִם:

and according to the fruit of his doings. To declare that the Lord is upright: He is my Creator, and there is no unrighteousness in Him. The Lord gave and the Lord hath taken away; blessed be the name of the Lord. And He, being merciful, forgiveth iniquity and destroyeth not: yea, many a time he turneth His anger away, and doth not stir all His wrath.

spirits; far be it from Thee to blot out our remembrance : O let Thine eyes mercifully regard us, for Thine, Lord is compassion and forgiveness. If a man live a year or a thousand years, what profiteth it him ? He shall be as though he had not been. Blessed be He, for His judgement is true, and His eye discerneth all things, and He awardeth unto man his reckoning and his sentence, and all must render acknowledgement unto Him. We know, O Lord, that Thy judgment is righteous; Thou art justified when thou speakest, and pure when Thou judgest, and it is not for us to murmur at Thy method of judging; just art Thou, O Lord, and righteous are Thy judgments. O true and righteous Judge ! Blessed be the true Judge, Whose judgments all are righteous and true. The soul of every living thing is in Thy hand; Thy right hand is full of righteousness. Have mercy upon the remnant of the flock of thy hand, and say unto the angel: Stay thy hand! Thou are great in counsel and mighty in deed; Thine eyes are open upon all the ways of the children of men, to give unto every one according to his ways,

THE BURIAL SERVICE

On those days on which Tachnun is not said, Michtam of David is read instead of the following

He is the Creator, His work is perfect: for all His ways are judgement: a God of truth and without iniquity, just and right is He. The Creator, perfect in every work, who can say unto Him, What workest Thou ? He ruleth below and above; He killeth and maketh alive: He bringeth down to the grave, and bringeth up again. The Creator, perfect in every deed, who can say unto Him, What doest Thou ? O Thou who speakest and doest, of Thy grace deal kindly with us, and for the sake of him who was bound like a lamb, O hearken and do. Just in all the ways art Thou, O perfect Rock, slow to anger and full of compassion. Spare and have pity upon parents and children, for Thine, Lord, is forgiveness and compassion. Just art Thou, O Lord, in killing and in making alive, in Whose hand is the charge of all

2

קַדִּישׁ יָתוֹם

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא, בְּעָלְמָא דִּי־בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב, וְאִמְרוּ אָמֵן.

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. לְעֵלָּא מִן־כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן.

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאִמְרוּ אָמֵן.

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו, הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאִמְרוּ אָמֵן.

●●●

This Prayer (Kadish) is said after every service by sons during the eleven months of mourning for parents, also on the anniversary day (Jahrzeit) of such death.

Yisgadal v'yiskadash shemay rabbo, b|olmo di vro kir'oosay v|yamlich malchoosay, b|chayeay-chon oov|yoymaychon oov'chayay d'kol bays Yisroel ba'agolo oovizman koriv b'imroo Omayn.

Y'hay shemay rabbo m'vorach l'olam oololmay olmayo.

Yisborach v|yishtabach v'yispoar v'yisromam v'yisnassay v'yishador v'yisaleh v'yishalol she-**may d'kudsho brich hoo.**

L'aylo min kol birchoso v'shiroso tooshbochoso v'nechomoso d'amiron b'olmo v'imroo Omayn.

Y'hay shlomo rabbo min shmayo v'chayim olaynoo v'al kol Yisroel v'imroo Omayn.

Ossed sholom bimromov hoo ya'aseh sholom **olaynoo v'al kol Yisroel v'imroo Omayn.**

דיני סעודת הבראה

1) אַן אָבל טאָר ניט עסען די ערשטע סעודה נאָך דער קבורה פון זיין אייגענע. עס איז א מצוה, אַז די שכנים זאָלען איהם געבען די ערשטע סעודה פון זייערע. ווען זיי האָבען אָבער ניט געשיקט דעם אָבל עסען, זאָל ער בעסער פאַסטען ביז נאַכט. אויב עס איז איהם אָבער שווער צו פאַסטען, מעג ער עסען פון אייגענע.

2) צו א פרוי אַן אבלה זאָלען פרויען שיקען די ערשטע סעודה. די דאָזיגע סעודה רופט זיך „סעודת הבראה".

דיני אָבל

1) די צייט פון שבעה טאָר אַן אבל ניט טאָן זיין מלאכה. ער טאָר זיך ניט וואַשען דעם גאַנצען קערפּער אפילו מיט קאַלטע וואַסער, און מיט וואַרימע וואַסער טאָר ער אפילו די קאָפּ ניט וואַשען.

2) אַן אָרימאַן וואָס האָט ניט וואָס צו עסען מעג טאָן א מלאכה נאָך די ערשטע דריי טעג. אָבער אין די ערשטע דריי טעג מעג ער נאָר טאָן א מלאכה ביי זיך אין הויז שטילערהייט.

3) די הויזליכע אַרבייט, ווי צום ביישפּיעל קאָכען, קערען די שטוב, בעטען די בעטען, וואַשען געפעס, מעג מען טאָן אין שבעה.

4) אז אבל טאר ניט אנטאן קיין שיך פון פעל אין די צייט פון שבעה. אבער זאקען אדער קאלאשען פון גומע אדער וואילאק, מעג ער טראגען.

5) אז אבל טאר ניט באזוכען זיין פרוי אין שבעה.

6) ער טאר ניט לערנען קיין תורה, אויסער ספר איוב, קינות און די שלעכטע טיילען אין ירמיה מעג ער לערנען. אויך מעג ער לערנען הלכות אבילות.

7) א מלמד מעג לערנען מיט די קינדער דעם דריי־טען טאג פון שבעה.

8) אז אבל טאר ניט געבען קיין שלום די צייט פון שבעה. ווען איינער גיט איהם שלום טאר ער איהם ניט ענטפערען. נאר נאך די ערשטע דריי טעג ווען איינער גיט איהם שלום מעג ער ענטפערען.

9) אום שבת מעג דער אבל געבען אלעמען שלום.

10) די צייט פון שבעה טאר דער אבל ניט אנטאן קיין ווייסע וועש. אפילו אוועקגעבען צו וואשען טאר ער אויך ניט.

1) אין שלשים טאר ער ניט אנטאן זיינע שבת־דיגע קליידער. און נאך פאטער און מוטער — דעם גאנ־צען יאהר.

12) אז אבל וואס האט קינדער, טאר ניט נעמען קיין ווייב ביז נאך שלשים. אז ער האט אבער ניט קיין

קינדער און די ווייב איז ביי איהם געשטארבען, מעג ער נעהמען אן אנדער ווייב באלד נאך שבעה.

13) די צייט פון שבעה טאר אן אבל ניט ארויס־געהן פון שטוב, סיידען פאר א גאנץ נויטיגער זאך, וואס ווען ער וועט ניט געהן קען ער דאביי פערלירען.

14) אין שוהל דארף אבער דער אבל ניט זיצען אויף זיין פלאץ די גאנצע צייט פון שלשים. און נאך פאטער און מוטער — דעם גאנצען יאהר.

דיני יאהרצייט וקדיש

1) עס איז א מצוה צו פאסטען אלע יאהר דעם טאג, ווען דער פאטער אדער די מוטער איז געשטארבען. נאר אויב די קבורה איז געווען מיט דריי אדער פיער טעג שפעטער פון דעם יום המיתה זאל מען דעם ערשטען יאהר פאסטען דעם יום הקבורה און פון דעם צווייטען יאהר און ווייטער — דעם יום־המיתה.

2) ווען דער פאטער אדער די מוטער איז געשטאר־בען אין חודש אדער ניט פון אן עיבור יאהר, דארף מען פאסטען אין אן עיבור יאהר אין ביידע אדר״ס.

3) ווען דער יאהרצייט פאלט אויס אום ערב שבת דארף מען ניט משלים זיין, דאס הייסט, מען דארף ניט

אויספאַסטען דעם גאַנצען טאָג פרייטאג ביז נאַכט.

4) אז עס איז דאָ אין אַ שוהל בשעת דעם דאווגען אַ בן שבעה, אַ בן שלשים און אַ יאָהרצייט, געהערען אַלע קדישים צום בן שבעה, זאָגאַר דאַן, ווען צוליעב יום טוב זיצט ער ניט קיין שבעה. נאָר אין לעצטען פאַל מוז ער איין קדיש אָפּלאָזען דעם בעל היאָהרצייט. און אויב עס איז דאָ אין שוהל עטליכע יאָהרצייטען, מוז יעדער זאָגען איין קדיש ווען דער בן שבעה זיצט ניט קיין שבעה צו־ליעב יום טוב. — דער זעלבער דין איז, ווען דער פאָטער איז געשטאָרבען אום יום טוב.

5) די דינים פון שבעה לעגין קדיש רעכענט זיך נאָר פון יום הקבורה.

6) אַ קטן בן שבעה ווען ער איז אין שוהל, האָט ער דעם זעלבען דין ווי א גדול לעגין קדיש. נאָר אַ יאָהר־צייט מוז ער אָפּטרעטען איין קדיש. און ווען עס איז דאָ עטליכע יאָהרצייטען מוז ער יעדען אָפּטרעטען איין קדיש.

7) ווען אין שוהל זיינען דאָ א קטן בן שבעה, א בן שבעה גדול און אַ יאָהרצייט, און עס זיינען נאָר דאָ דריי קדישים, דאַרף דער בן שבעה גדול זאָגען צוויי קדישים און דער יאָהרצייט איינעם. דער בן שבעה קטן בלייבט אָהן קדיש.

8) א תושב און אן אורח האָבען גלייכע רעכטע ווען ביידע זיינען בני שבעה.

9) א בן שלשים און אן אבל תוך י"ב חודש, גע־הערען אלע קדישים צום בן שלשים.

10) א בן שלשים און א יאָהרצייט, האָט דער יאָהר־צייט איין קדיש אין יעדער תפלה פון דעם טאָג. דעריבער אז עס זיינען דאָ עטליכע יאָהרצייטען האָט דער בן שלשים קיין קדיש.

11) אז עס זיינען דאָ צוויי אָדער מעהר גלייכע אבלים דאַרף מען וואַרפען גורל.

12) א בן שלשים אָדער בן י"ב תושב און א יאָהר־צייט קומט דעם יאָהרצייט נאָר איין קדיש. א יאָהר־צייט אורח און א יאָהרצייט תושב איז דער תושב מדחה דעם אורח. אן אורח א בן שלשים און א בן י"ב תושב דאַרפען זיך טהיילען מיט די קדישים. א יאָהרצייט תושב און א בן שלשים אורח קומט דעם אורח דער דריטער קדיש און דעם תושב די ערשטע צוויי קדישים.— אן אורח א בן י"ב חודש האָט נאָר איין קדיש צווישען אבלים תושבים של י"ב חודש. דער וואָס האָט מעהר רעכט אין א קדיש, דער זעלבער האָט אויך מעהר רעכט צום דאַווענען פאַר'ן עמוד. ווען צוויי האָבעןביידע גלייכע רעכטע אין קדיש און ביידע קענען גלייך דאַווענען פאַר'ן עמוד און ביידע זיינען גלייך מרוצה להקהל, זאָל מען וואַרפען גורל, וועלכער זאָל דאַווענען ביז אשרי ובא לציון און וועלכער פון אשרי ובא לציון.

סדר תפלה בבית חיים בהקים מצבה לקרוביו:

אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא עָמָד וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב: כִּי אִם־בְּתוֹרַת יְיָ חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה: וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל־פַּלְגֵי־מָיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ: לֹא כֵן הָרְשָׁעִים כִּי אִם־כַּמֹּץ אֲשֶׁר־תִּדְּפֶנּוּ רוּחַ: עַל־כֵּן לֹא יָקֻמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט וְחַטָּאִים בַּעֲדַת צַדִּיקִים: כִּי־יוֹדֵעַ יְיָ דֶּרֶךְ צַדִּיקִים וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֹּאבֵד:

אֱנוֹשׁ כֶּחָצִיר יָמָיו כְּצִיץ הַשָּׂדֶה כֵּן יָצִיץ: כִּי רוּחַ עָבְרָה־בּוֹ וְאֵינֶנּוּ וְלֹא־יַכִּירֶנּוּ עוֹד מְקוֹמוֹ: וְחֶסֶד יְיָ מֵעוֹלָם וְעַד־עוֹלָם עַל־יְרֵאָיו וְצִדְקָתוֹ לִבְנֵי בָנִים: לוּ חָכְמוּ יַשְׂכִּילוּ זֹאת יָבִינוּ לְאַחֲרִיתָם: כִּי לֹא בְמוֹתוֹ יִקַּח הַכֹּל לֹא־יֵרֵד אַחֲרָיו כְּבוֹדוֹ: שְׁמָר־תָּם וּרְאֵה יָשָׁר כִּי אַחֲרִית לְאִישׁ שָׁלוֹם: פּוֹדֶה יְיָ נֶפֶשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יֶאְשְׁמוּ כָּל־הַחוֹסִים בּוֹ: מַה־יָּקָר חַסְדְּךָ אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל כְּנָפֶיךָ יֶחֱסָיוּן: יִרְוְיֻן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם: יָבוֹא שָׁלוֹם יָנוּחוּ עַל־מִשְׁכְּבוֹתָם הוֹלֵךְ נְכֹחוֹ: קדיש יתום:

place thereof shall know it no more. But the loving kindness of the Lord is from everlasting to everlasting upon them that fear him, and his righteousness unto children's children. On that they were wise, that they understood this, tha hey would consider their latter end. For at his death he shall carry nothing away; his glory shall not descend after him. Mark the innocent man, and behold the upright; for the latter end of that man is peace. The Lord setteth free the soul of his servants; and none that take refuse in him shall be condemned. How precious is thy loving kindness, O God! and the children of men take refuse under the shadow of thy wings. They sate themselves with fatness of thy house; and thou givest them drink of the river of thy preasures. He shall enter into peace; they shall rest on their beds — each one that walketh in his uprightness.

SERVICE AT THE SETTING OF A TOMBSTONE

Happy is the man that walketh not in the counsel of the wicked, nor standeth in the way of sinners, nor sitteth in the seat of the scornful. But his delight is in the law of the Lord; and in his law doth he meditate day and night. And he shall be like a tree planted by the streams of water, that bringeth forth its fruit in its season, whose leaf also doth not wither; and whatsoever he does shall prosper. The wicked are not so; but are like the shaff which the wind driveth away. Therefore the wicked shall not stand in the judgment, nor sinners in the congregation of the righteous. For the Lord knoweth the way of the righteous, but the way of the wicked shall perish.

As for man, his days are as grass; as the flower of the field, so he flourisheth. For the wind passeth over it, and it is gone; and the

If they were but wise they should understand
this,
The would consider their latter end.

For when he dieth he can tage nothing away;
His glory will not descend after him.

Observe the perfect man, and behold the up-
right,
For there is a future for the man of peace.

But God will redeem my soul from the power
of the nether world,
For he will take away Selah.

The Lord redeemeth the soul of his servants,
And all that trust in him shall not incur
guiltiness.

MEMORIAL

ON THE DEPARTED

Lord, what is man that thou takest coknizance
of him ?
The son of mortal — that thou regardest
him ?

Man is libe a breath,
His days are like apassing shadow.

In the morning he blossmeth and is changed;
In the evening he is moved off and with-
ereth.

What man ts there that shall live and not see
death ?
That can deliver his soul from the power
of the nether world ?

Thou turnest man to contrition and sayest :
Return, ye children of man.

Let us know how to number our days,
That we may obtain a heart endowed with
wisdom.

נוסחאי מצבות (גראבשריפטען)

פ ה נ ק ב ר

איש תם וישר. הולך תמים ופועל צדק. ירא אלהים כל ימיו. צדיק באמונתו חיה, ה"ה היקר כ"ה............ בן.................מת בזקנה ושיבה טובה (מת בימי זקנתו במלאות מספר ימיו) ביום................. ונקבר בשם טוב ביום.................. ת'נ'צ'ב'ה' (ר"ת: תהי נשמתו צרורה בצרור החיים).

ב א ו פ ן א ח ד

פ"נ

איש אמונים צדיק וישר ירא אלהים וסר מרע, עושה צדקות בכל עת, מת בדמי ימיו ביום.................... ונקבר למחרתו ביום........................... ת'נ'צ'ב'ה'.

ב א ו פ ן א ח ד

פ"נ

צעיר בימים ורב מפעלים, תמים דרך וישר מעשים, ה"ה היקר הנכבד כ"ה......................... מת בימי עלומיו ביום.......................... ונקבר בכבוד גדול ביום......................... ת'נ'צ'ב'ה'.

על קבר בעל-צדקה גדול

מצבת

קבורת איש ישר ותם, נדיב נדיבות יעץ, צדקות עשה בישראל, פזר נתן לאביונים. יסד ותקן דבר טוב לתועלת עניי עמו עד יום אחרון, לזכר עולם יהיה צדיק, ה"ה היקר הנעלה כ"ה.............................
מת בשם טוב גדול והניח אחריו שארית ברכה ביום................. ונקבר ביום................. ת'נ'צ'ב'ה'

על קבר ראש העדה

מצבת

קבורת איש נכבד, נגיד ושוע, פאר אישים וכשרון מעללים, יועץ וחכם חרשים, דורש טוב לעמו ופעל צדק בעדתו, ה"ה ראש העדה פרנס ומנהיג היקר כ"ה................. בן................. מת ביום....................
ונכבר בכבוד גדול וספדוהו כל העדה ביום.................
ת'נ'צ'ב'ה'.

על קבר מת בימי בחרותו

פ"נ

יפה נוף בחור נחמד משכיל, כ"ה................. בן.................
במעלליו התנכר כי זך וישר מעשהו, אך הה! פתאום אבדה תקות הוריו, כי בלא אבו קטפהו המות ביום................. ונקבר................. ת'נ'צ'ב'ה'.

על קבר רב אב"ד

מצבת

קבורת איש גדול מאחיו, רועה עדת קדושים, הורה דעה והבין שמועה, ובתבונות כפיו נהל קהל עדת ישורון וידריכם בארחות תורה ומוסר, משפט וצדקה עשה בעמיו, ה"ה מרנא ורבנא הרב הגאון כמהורר.......... אב"ד (דקהלתנו) (דקהלה פלונית). מת ביום.......................... ונקבר ביום.................... ויבכו אחריו כל עדת ישראל. ת'נ'צ'ב'ה'.

על קבר אשה

פ"נ

הגבירה המהוללה אשת חיל עטרת בעלה ותפארת בניה (ובני בניה) ה"ה אשה יראת אלהים ופועלת טוב כל ימיה, היקרה מרת.............. בת.............. (אשת......................) מתה בזקנה ושיבה טובה ביום............ ונקברה ביום.............. ת'נ'צ'ב'ה'.

באופן אחר

פ"נ

האשה היקרה והצדקת אשת חיל עקרת הבית, יראת אלהים וחוננת דלים, מרת.............. בת.............. מתה במבחר שנותיה בהקשותה בלדתה ביום.......... ויבך אחריה אישה ובניה, וכל מכירי טובה וצדקתה, ותשב אל אדמתה ביום..................... ת'נ'צ'ב'ה'.

על קבר בתולה

מצבת

קבורת נערה בתולה צנועה וחמודה מרת............
בת................ כשושנה עודה באבה קטפה המות
ביום.......................... לדאבון הוריה ולתוגת לב
כל מכיר צדקת ארחותיה ונועם מעשיה, ונקברה
ביום...................... ת׳נ׳צ׳ב׳ה׳.

על קבר כלה.

פ״נ

עלמה ישרה הכלה הבתולה צנועה וחסודה היקרה
מרת.................. בת................... חמדת הוריה
היתה וצבי מחמד לב חתנה, ויקחה המות בפתע
פתאום, שלשה שבועות טרם בוא מועד כלולתה,
ביום......................... אבלו עליה שאריה וקרוביה,
ובתולות ישראל נוגות, ויבכו עליה כל יודעי צדקתה,
נקברה ביום.......................... ת׳נ׳צ׳ב׳ה׳.

פ"נ

באופן אחר

עטרת עלמות הכלה הבתולה ונחמדת, בעלת חן ושכל טוב, מרת.............. פרץ ה׳ פרץ בבית אביה ויקח בת יחידתו קרוב ליום מועד חפתה, ויהיה אבל גדול בכל העדה ומספד לכל משפחתה, ולב חתנה נשבר עד דכא. מתה ביום.............. ונקברה למחרתו ביום.................... ת׳נ׳צ׳ב׳ה׳.

על קבר ילד או ילדה

פ"נ

ילד רך (ילדה רכה) הבחור (הבתולה).................... מת (מתה) בחמש השני חייו (חייה) תוך שנתו (שנתה), ביום.................... ת׳נ׳צ׳ב׳ה׳.

תוארי־כבוד לכתיבת מכתבים

לעשיר:

להגביר הנכבד, נגיד ושוע, ה"ה היקר כש"ת..........................

לראש־העדה:

להנגיד המהולל, ראש העדה, קרוא מועד, ה"ה הפרנס ומנהיג (גבאי צדקה) גובה הקהלות, הנכבד כ"ה..................

לבעל תורה:

להתורני והרבני המופלא היקר הנעלה כש"ת כמהו'...........

לאב"ד:

אל אביר הרועים, הרב המורה צדק לעדתו, יושב בשבת תחכמוני, ה"ה החכם המרנא ורבנא כש"ת מהו'.................
אב"ד דק"ק....................................... יע"א.

לגדול הדור מפורסם:

לנשיא ישראל, אדיר התורה, ה"ה הרב הגאון הגדול המפורסם, מופת הדור ומאיר עיני חכמים, נודע בשערים שמו לתהלה ולתפארת, כבוד ש"ת מהו'.................................
אב"ד ור"מ דק"ק................................יע"א.

למליץ ומשורר:

להחכם המליץ הנפלא, שפתותיו נוטפות מור, נעים זמירות ישראל, ה"ה היקר כש"ת וכו'.

שמות אנשים ונשים

אבא
אבנר
אברהם
אבינדור
אבשלום
אהרן
אורי
אוריאל
אייזיק
איסר
איתמר
איכל
אלידהו
אליעזר
אלחנן
אליקום
אלימלך
אלקנה
אנשיל
אלכסנדר
אפרים
אריה
אשר
אשכנזי.
בועז
בונם
בן ציון
בנימין

בינה
בענדיט
בצלאל
ביינוש
בער
ברוך.
גבריאל
גדליהו
גד
גאדל
גימפעל
גמליאל
געציל
גאטליב
גוטמאן
גוטקינד
גניבא
גרשון
גרונם.
דוב
דוד
דן
דניאל.
הושע
הענעך
הלל.
הענדיל
העשיל

הירשיל
הערש
היימאן
הערץ.
וואלף
וועלוועל.
זאב
זרח
זלמן
זלקינד
זיסקינד
זכריה
זאנוויל
זוסמאן
זימיל
זעליג
זעקיל
זבולון.
זענדיל
חיים
חיאל
חלוונא
חנן חצקיל
חנוך
חנינא
חנניה.
טוביה
טודרוס

טרייטיל.
יוסף
יום טוב
יצחק
יעקב
יקיר
ישראל
ירחמיאל
ידידיה
יואל
יואש
יהודה
ירוחם
יונה
יונתן
יהונתן
יוחנן
יוזפא
יחזקאל
יחיאל
יהושע
יששכר
יקותיאל
ירמיה
ישעיהו
יום טוב.
כלב
כתריאל.
לוי
ליב

לייזער
לעמעל
ליפא
ליפמאן
ליבקינד
ליבערמאן
ליטמאן.
משה
מאנדיל
מאניש
מנוח
מנחם
מענדיל
מערקיל
מרדכי
מאיר
מנשה
מיכל
מיכאל
משולם
מתתיהו.
נח
נחמן
נחום
נחמיה
ניסן
נפתלי
נתן
נתנאל
נטע.

סימלע
סימן
סעדיה
סענדער.
עובדיה
עוזר
עזרא
עזריאל
עוזיאל
עזריה
עמיהוד
עמינדב
עקיבה.
פאלק
פרהצער
פרץ
פתחיה
פינחס
פלטיאל
פייוויש
פישיל
פייטיל
פסח
פייוויל.
צבי
צמח
צדוק.
קאפעל
קלונימוס
קלמן

קויפמאנן.
ראובן
רחביה
רפאל.
שמואל
שימן
שלמה
שרגא.

שבת
שבתי
שלום
שכנא
שמעון
שמחה
שמריה
שניאור

שמעיה
שבתיאל
שאול
שעפטיל.
תנחום
תלמי

שמות נשים.

אביגיל
אסתר
איידיל
אסנה
איטה.
ביילע
בתיה
בלומה
בת=שבע
ברכה
בריינדיל
בונה
בלהה.
געלע
גרונה
גוטה
גיטל
גאלדה
גנענדיל
גיסה

גנעסע.
דאבע
דבורה
דינה
דאברה
דוואסיע
דאבריש
דרעזיל.
הענה
הינדא
הענדיל
הדס
הדסה.
וויטיל
וויחנה
וויטע
וויטקע.
זלאטה
זעלדע
זיסיל

זילפה.
חוה
חנה
חסיה
חיענע
חיה
חישע.
טויבה
טילה
טאלצה
טיסלווא
טריינע
טעמע
טשערנע.
יהודית
יוכבד
יודאסיע
יענטע
יוטא
יחד.

לאה
ליפשע
ליבה
לאנה.
מירל
מרים
מלכה
מנוחה
מחלה
מייטה
מיכיל
מינה
מיכליע
מאריאַשע
מאשע
מאטלע
מינדיל.
נחמה
נעחה
נעמי.
נעסי
סאסיע
סלאווע
סימע
סטיפיע
סילקע.

עלקע
עטיא
עטקע.
פריידה
פיגה
פוגיל
פאויה
פינצא
פעריל
פעסיא
פייקע
פרומע.
צפורה
ציפה
צביה
צארטיל
ציריל.
קיילה
קריינה
קונה
קרעסיל.
רבקה
רחל
רייזיל
רויזה
ראשקה

ראסיה
ריסיה
ריטיל
רישקה
רוחמה
רחנא
ראכה
ריינה
רעלע
רויצי
רויצל
ריקל.
שיינה
שאשע
שפרה
שרה
שבע
שיינדיל
שאשקע
שפרינצי
שרלה.
תאנה
תמרה
תמר
הרצה.

מאמרי רבותינו ז"ל

א) איזהו פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויין בה (משלי ג, ו) בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך (ברכות סג.) .
ב) איזהו עם הארץ כל שאינו קורא ק"ש שחרית וערבית בברכותיה (סוטה כב.) .
ג) איזהו תלמיד חכם כל ששואלין אותו הלכה בכל מקום ואומרה (שבת קיד.) .
ד) אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללין (ברכות ח.) .
ה) אין אדם נוקף א) אצבעו מלמטה אא"כ מכריזין עליו מלמעלה (חולין ז:) .
ו) אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות (סוטה ג.) .
ז) אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו (שם כא:) .
ח) אין הקב"ה מואס בתפלתן של רבים (ברכות ח.) .
ט) אין מסיחין ב) בסעודה שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה (תענית ה:) .
י) אין מרצין לו לאדם בשעת כעסו (ברכות ז.) .
יא) אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד (חגיגה ט:) .
יב) אל תכנס לביתך פתאם כ"ש לבית חבירך (פסחים קיב.) .
יג) אל תשנא את המוכיחך (דרך ארץ זוטא פ"ג) .
יד) אילולי יצר הרע לא בנה אדם בית ולא נשא אשה ולא הוליד בנים ולא נשא ונתן (ב"ר פ"ט) .
טו) אם הטיבות הרבה יהי בעיניך מעט (דא"ז פ"ב) ,
טז) אם הטיבוך מעט יהיה בעיניך הרבה (שם) .
יז) אם השפלת עצמך, הקב"ה מגביהך (שם פ"ט) .
יח) אם יאמרו לך ילדים בנה וזקנים סתור שמע לזקנים ואל תשמע לילדים שבנין ילדים סתירה וסתירת זקנים בנין וסמן לדבר רחבעם בן שלמה (נדרים מ.) .
יט) אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש ג) במעשיו (ברכות ה.) .
כ) אמרה יונה לפני הקב"ה רבונו של עולם יהיו מזונותי מרורין כזית ומסורין בידך ואל יהיו מתוקין כדבש ותלויין ביד בשר ודם (עירובין יח:) .
כא) אסור לו לאדם שיהנה מן העוה"ז בלא ברכה (ברכות לה.) .
כב) אסור לו לאדם שיעמוד על שדה חבירו בשעה שעומדת בקמותיה (ב"מ קז.) .
כג) אפילו שיחת חולין של תלמיד חכם צריכה תלמוד (ע"ז יט:) .
כד) אורחין הנכנסין אצל בעל הבית אין רשאין ליתן כלום לא לבנו של בעל הבית ולא לעבדו ולא לשלוחו אא"כ נטלו רשות מבעל הבית (דרך ארץ רבה פ"ט) .
כה) ארבעה צריכין להודות, יורדי הים הולכי מדבריות ומי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא (ברכות נד:) .
כו) אשרי מי שעשה תשובה כשהוא איש (ע"ז יט.) .
כז) את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים (פסחים כב:) .
כח) בא לטמא פותחין לו בא לטהר מסייעין אותו (שבת קד.) .
כט) בהדי הוצא לקי כרבא ד) (ב"ק צב.) .
ל) בוצין בוצין ה) מקטפיה ו) ידיע (ברכות מח.) .

מאמרי רז"ל

לא) בזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו אמר הקב"ה יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם (קדושין לא.) .
לב) בירא א) דשתית מיניה לא תשדי ב) ביה קלא ג) (ב"ק צב:) .
לג) בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו (סנהדרין קה:) .
לד) בעשרים וארבעה מקומות נקראו כהנים לוים (יבמות פו:) .
לה) בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין ואם אתם עוסקין בתורה אין אתם נמסרין בידו (קדושין ל:)
לו) בשלשה דברים אדם משתנה מחברו, בקול במראה ובדעת (סנהדרין לח.) .
לז) בשלשה דברים אדם ניכר, בכוסו ובכיסו ובכעסו ואמרי ליה אף בשחקו (עירובין סה:) .
לח) בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת ד) באמונה קבעת עתים לתורה (שבת לא.) .
לט) בשעת פטירתו של רבי אמר לבני אני צריך, נכנסו בניו אצלו אמר להם הזהרו בכבוד אמכם (כתו' קג.)
מ) גדול הוא השלום שהשלום לארץ כשאור לעיסה (דא"ז פרק השלום) .
מא) גדול למוד תורה שהלמוד מביא לידי מעשה (ב"ק יז.) .
מב) גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה (סוכה מט:) .
מג) גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה (נדרים מט:) .
מד) דבר ה) אחד לדור ואין שני דברים לדור (סנהדרין ח.) .
מה) דברים שאדם עושה בילדותו משחירים פניו לעת זקנתו (שבת קנב.) .
מו) דוק ו) בכבי ז) ותשכח בניגרי ח) (שבת קנב.) .
מז) דעלך סני ט) לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה ואידך פירושא הוא זיל גמור (שבת לא.)
מח) האי מאן דיהיר י) בעל מום הוא (מגילה כט.) .
מט) האוכל בשוק חבירו של כלב וי"א פסול לעדות (דא"ר פ"י) .
נ) הדן חבירו לכף זכות דנין אותו לזכות (שבת קכז:)
נא) הוי אוהב את התורה ומכבד את התורה אוהב את הצדקות ואת התוכחות ואת המישרים ואל תרדוף אחר כבוד (דא"ז פ"ב) .
נב) הוי עלוב ואהוב לכל ושפל רוח בפני כל אדם (שם) .
נג) הוי נרתע כ) מחטא הקל שלא יביאך לחטא חמור (שם) .
נד) הזהרו בכבוד חבריכם וכו' וכשאתם מתפללין דעו לפני מי אתם עומדים ובשביל כך תזכו לחיי העוה"ב (ברכות כח:) .
נה) היה עומד בשוק אצל מוכרי תבואה אל יאמר להם בכמה חפץ זה, והוא אינו רוצה ליקח (דא"ר פ"ח).
נו) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות לג:) .
נז) הלל מחייב את העניים ר' אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים יוסף מחייב את הרשעים (יומא לה:).
נח) המגביה ידו על חברו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע (סנהדרין נח:) .
נט) המקרע בגדיו בחמתו והמשבר כליו בחמתו והמפזר מעותיו בחמתו יהא בעיניך כעובד עבודת כוכבים (שבת קה:)
ס) המתפלל צריך שיכוין את לבו לשמים (ברכות לא.) .
סא) המתפלל צריך שיכוין את רגליו (שם י:) .
סב) הנעלבין ל) ואינן עולבין שומעין חרפתן ואינן משיבין עושין מאהבה ושמחין ביסורין עליהן הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו (יומא כג.) .

מאמרי רז״ל

סג) העמלים בתורה ולומדים תורה לשמה והמחזירין על המצות ושוקדין על היכלות עליהם הכתוב אומר (משלי ח) אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום לשמור מזוזות פתחי (דא״ר פ״ב).

סד) הרב שלימד ולא הבינו התלמידים לא יכעוס עליהם וירגז אלא חוזר ושונה הדבר אפילו כמה פעמים עד שיבינו עומק הלכה, וכן לא יאמר התלמיד הבנתי והוא לא הבין אלא חוזר ושואל אפילו כמה פעמים (רמב״ם הלכות ת״ת פ״ד).

סה) הרבה למדתי מרבותי ומחברי יותר מרבותי ומתלמידי יותר מכולן (תענית ז.).

סו) הרחמנין ומאכילי רעבים ומשקי צמאים ומלבישי ערומים ומחלקי צדקות עליהם הכתוב אומר (ישעיה ג) אמרו צדיק כי טוב (דא״ר פ״ב).

סז) התלמידים מוסיפין חכמת הרב ומרחיבין לבו וכו׳. וכשם שעץ קטן מדליק את הגדול כך תלמיד קטן מחדד הרב עד שיוציא ממנו בשאלותיו חכמה מפוארה (רמב״ם הל׳ ת״ת פ״ה).

סח) ווי לה לחדא דאזלא א) ולא אתיא ב) מאי היא א״ר חסדא ינקותא ג) (שבת קנב.).

סט) זמן תפלה לחוד וזמן תורה לחוד (שבת י.).

ע) חיי בני ומזוני לא בזכותא תליא מלתא אלא במזלא תליא מלתא (מו״ק כח.).

עא) חכמה ואין יראה בזויה, אין חכמה ואין יראה רשע גמור, חכמה ויראה צדיק גמור (דא״ז פ״י).

עב) חסריה לגנבא נפשיה לשלמא נקיש ד) (סנהדרין כב.):

עג) טבא חדא פלפלתא חריפתא ממלי צנא ה) קרי ו) (מגילה ז.):

עד) טבא תרי מחדא ז) (שבת קנב.).

עה) יין רובו קשה לגוף ומיעוטו יפה (דא״ר פ״ז).

עו) ינקותא ח) כלילא ט) דוורדא י) סבותא כ) כלילא דחילפא ל) (שבת קנב.):

עז) יפה שתיקה לחכמים ק״ו לטפשים, וכן אמר שלמה גם אויל מחריש חכם יחשב (משלי יז) ואין צ״ל חכם מחריש (דא״ז פ״ז).

עח) יצר הרע מסיתו מ) לאדם בעוה״ז ומעיד עליו לעוה״ב (סוכה נב:).

עט) יש מהן אומרים אשרי ילדותנו שלא בייש את זקנותנו (שם נג.).

פ) כיצד מכבד אדם את רבו בזמן שניהן מהלכין בדרך נותנו לימין ואין נותנו לשמאל, היו שלשה וחכם והרב ביניהן הרב באמצע והגדול בימינו והקטן בשמאלו (דא״ר פ״ד).

פא) כך עונשו של בדאי נ) שאפילו אמר אמת אין שומעין לו (סנהדרין פט:).

פב) כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין (ברכות ו:).

פג) כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצוניות לא מסרו לו בהי ס) עייל (שבת לא.).

פד) כל אדם שכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו (פסחי׳ סו:)

פה) כל אחד ואחד יפה לו הקב״ה אומנתו בפניו (ברכות מג:).

פו) כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה (רמב״ם הלכות ת״ת פ״א).

מאמרי רז״ל

פז) כל דרכיך יהיו לשם שמים, הוי אוהב את השמים וירא מן השמים, הוי חרד ושש על כל המצות, שב לפני הזקנים והטה אזנך לשמוע את דבריהם והקשב אזניך לדברי חברך, אל תהי נבהל להשיב, ותהא מחשב דברים כענין, ואמור על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, והוי מודה על האמת, ואל תדבר בפני מי שגדול ממך בחכמה (דא״ז פ״ב).

פח) כל האומר תהלה לדוד בכל יום שלש פעמים מובטח לו שהוא בן העולם הבא (ברכות ד:).

פט) כל הלומד תורה ואינו מלמדה דומה לאדם במדבר דליכא דליתהני מיניה (ר״ה כג.).

צ) כל מי שיש בו בושת פנים לא במהרה הוא חוטא (דא״ר פ״א).

צא) כל המבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה (ב״ק צב.).

צב) כל המוליד מניק וכל המטיל ביצים מלקט חוץ מעטלף שאע״פ שמטיל ביצים מניק (בכורות ז:).

צג) כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו יְלָדוֹ (סנהדרין יט:).

צד) כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו (דא״ז פ״ח).

צה) כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו (שבת קיח:).

צו) כל המעשה את חבירו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב כאלו עֲשָׂאָהּ (סנהדרין צט:).

צז) כל המצער עצמו עם הצבור זוכה ורואה בנחמת צבור (תענית יא.):

צח) כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים (שבת קנא:).

צט) כל המשמיע קולו בשעת תלמודו תלמודו מתקיים בידו, אבל הקורא בלחש במהרה הוא שוכח (רמב״ם הל׳ ת״ת פ״ג).

ק) כל הנותן ד׳ דברים כנגד עיניו ועל לבו שוב אינו חוטא לעולם, מאין הוא בא ולאן הוא הולך ומי הוא דיינו ומה עתיד להיות (דא״ר פ״ג).

קא) כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות והמפייסו בדברים מתברך בי״א ברכות (ב״ב ט:).

קב) כל העוסק בתורה הקב״ה עושה לו חפציו שנאמר כי אם בתורת ה׳ חֶפְצו (ע״ג יט.)

קג) כל העוסק בתורה יסורין בדלין א) הימנו (ברכות ה.).

קד) כל העוסק בַתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים (תענית ז.).

קה) כל העושה דבר ולא גְמָרוֹ ובא אחר וגמרו מעלה עליו הכתוב על שגמרו כאילו עשאו (סוטה יג:).

קו) כל הקובע מקום לתפלתו אלהי אברהם בעזרו (ברכות ו:).

קז) כל השקרים אסורים ומותר לשקר בשביל להטיל שלום בין אדם לחבירו (דא״ז פרק השלום).

קח) כל שיודע בחבירו שהוא רגיל ליתן לו שלום יקדים לו שלום (ברכות ו:).

קט) כל תלמיד חכם מצוה להדרו ואע״פ שאינו רבו שנאמר מפני שיבה תקום והדרת פני זקן, זקן זה שקנה חכמה (רמב״ם הל׳ ת״ת פ״ו):

קי) כשם שאדם מצווה בכבוד אביו ויראתו כך הוא חייב בכבוד רבו ויראתו, יתר מאביו, שאביו מביאו לחיי העולם הזה ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא (שם פ״ה).

קיא) לא ישמח אדם בין הבוכים ולא יבכה בין השמחים, ולא יהיה ער בין הישנים ולא ישן בין הערים, ולא עומד בין היושבים ולא יושב בין העומדים. כללו של דבר אל ישנה אדם דעתו מדעת חבריו ובני אדם (דא״ר פ״ז).

קיב) לא מקומו של אדם מכבדו אלא אדם מכבד את מקומו (תענית כא:).

קיג) לא ישוך אדם מפרוסה ויחזירנה לתוך הקערה, וכן לא ישוך אדם מפרוסה ויתננה לחברו, לפי שאין דעת הבריות שוות (דא״ר פ״ט).

מאמרי רז"ל

קיד) לא יאמר אדם לחברו בא ואכול מה שאכלתי שזו דרך הרבית (דא"ר פ"ח) .
קטו) לא ירוק אדם בפני חבירו (שם פ"י) .
קטז) לא ישתה אדם כוסו בבת אחת ואם שתה הרי זה גרגרן ורעבתן, וכמה ישתה וישתה, שנים מדרך ארץ, שלשה מגסי הרוח (שם פ"ו) .
קיז) לא תרתח א) ולא תחטי לא תרוי ב) ולא תחטי (ברכות כט:) .
קיח) למוד גדול שהלמוד מביא לידי מעשה (קדושין מ:) .
קיט) למד ג) לשונך לומר איני יודע שמא תתבדה ד) וְתֵאָחֵז (ברכות ד.) .
קכ) למה נמשלה תורה למים לומר לך מה דרכן של מים אינן הולכין למקום גבוה אלא למקום נמוך כך אין התורה מתקיימת אלא במי שרוחו נמוכה עליו (דא"ז פ"ח) .
קכא) לעולם לא יאכל אדם אלא כשהוא רעב , ולא ישתה אלא כשהוא צמא (רמב"ם הלכות דעות פ"ד) .
קכב) לעולם לא יהא אדם קפדן בתוך סעודתו (דא"ר פ"ו) .
קכג) לעולם יהא אדם ענוותן כהלל ולא יהא קפדן כשמאי (שבת ל:) .
קכד) לעולם יהא אדם ערום ביראה מענה רך משיב חמה ומרבה שלום עם אחיו ועם קרוביו ועם כל אדם ואפילו עם עובד כוכבים בשוק כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד למטה ויהא מקובל על הבריות (ברכות יז.) .
קכה) לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא ה) לטב עביד (שם ס:).
קכו) לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז (תענית כ.) .
קכז) לעולם יהו כל בני אדם חשובין לפניך כלסטים והוי מכבדן כר"ג (דא"ר פ"ה) .
קכח) לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אע"פ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה (פסחים נ:).
קכט) לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה (חולין סג:) .
קל) לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות (כתובות יז.) .
קלא) לעולם תהא נאה בכניסתך ונאה ביציאתך ותהא ממעט בעסק ועסוק בתורה (דא"ר פ"ד).
קלב) לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל האותיות שבתורה (קדושין ל.) .
קלג) לשון, תליתאי קטיל ו) תליתאי הורג, למספרו ולמקבלו ולאומרו (ערכין טו:) .
קלד) מאי אמן אמר ר' חנינא אל מלך נאמן (סנהדרין קיא.) .
קלה) מגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה ע"י חייב (שבת לב.) .
קלו) מה אש אינו דולק יחידי אף דברי תורה אין מתקיימין ביחידי (תענית ז.) .
קלז) מה ברזל זה אחד מחדד את חבירו אף שני ת"ח מחדדין זה את זה בהלכה (שם שם).
קלח) מה עץ קטן מדליק את הגדול אף ת"ח קטנים מחדדים את הגדולים (שם שם) .
קלט) מה בגד זה כל נימא ז) ונימא מצטרפת לבגד גדול אף צדקה כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול (ב"ב ט:) .
קמ) מה דגים שבים כל הגדול מחברו בולע את חברו אף בני אדם אלמלא מוראה של מלכות כל הגדול מחברו בולע את חברו (ע"ג ד.) .
קמא) מום שבך אל תאמר לחברך (ב"מ נט:) .

מאמרי רז"ל

קמב) מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת מי שלא טרח בע"ש מהיכן יאכל בשבת (ע"ז ג.).

קמג) מקצת שבחו של אדם אומרים בפניו וכולו שלא בפניו (עירובין יח:).

קמד) נאמר איש אמו ואביו תיראו ונאמר את ה' אלהיך תירא וגו' השוה הכתוב מוראת אב ואם למוראת המקום (קדושין ל:).

קמה) נאמר כבד את אביך ואת אמך ונאמר כבד את ה' מהונך השוה הכתוב כבוד או"א לכבוד המקום (שם:).

קמו) נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים (ברכות מג:).

קמז) סמא א) דכולה משתוקא (מגילה יח.).

קמח) עשו כתות כתות ועסקו בתורה לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה (ברכות סג:).

קמט) פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם (שם מג:).

קנ) צדיק דר בין שני רשעים ולא למד ממעשיהם, רשע דר בין שני צדיקים ולא למד ממעשיהם (יומא לח:).

קנא) קדרא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא (עירובין ג.).

קנב) קשוט ב) עצמך ואחר כך קשט אחרים (סנהדרין יט.).

קנג) ר"א יהיב פרוטה לעני והדר מצלי ג) אמר דכתיב אני בצדק אחזה פניך (ב"ב י.).

קנד) רבים יהיו דורשי שלומך גלה סוד לאחד מאלף (יבמות סג:).

קנה) רודפי צדק ומבקשי שלום וכו' והמצטערין עם הצבור והעומדין עמהם בשעת דחקן עליהן הכתוב אומר (נחום א) טוב ה' למעוז ביום צרה ויודע חוסי בו (דא"ר פ"ב).

קנו) שאלו תלמידיו את רבי נחוניא בן הקנה במה הארכת ימים אמר להם מימי לא נתכבדתי בקלון חברי (מגילה כח.).

קנז) שלשה דברים המאריך בהן מאריכין ימיו ושנותיו של אדם, המאריך בתפלתו והמאריך על שלחנו וכו' (ברכות נד:).

קנח) שלשה הקב"ה אוהבן, מי שאינו כועס ומי שאינו משתכר ומי שאינו מעמיד על מדותיו (פסחים קיג:).

קנט) שלשה שותפין הן באדם הקב"ה ואביו ואמו, בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו אמר הקב"ה מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני (קדושין ל:).

קס) שנים שהיו יושבין על שלחן אחד הגדול שבהן שולח יד תחלה ואח"כ הקטן, ואם שלח הרי זה גרגרן (דא"ר פ"ז).

קסא) ת"ח צריך שיהא צנוע באכילה ובשתיה ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל בהליכתו ובעטיפתו ובקולו וברוקו ובמעשיו הטובים (דא"ז פ"ז).

קסב) תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים שלא יהא אדם קורא ושונה ובועט ד) באביו ובאמו וברבו ובמי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין (ברכות יז.).

אַ רעדע פאַר אַ חופּה

האכגעליבטע פּאר!

ערלויבט מיר צו זאָגען אייך איינינע ווערטער, בע־פאַר איהר ווערט פעראייניגט. איך האָף, אַז זיי וועלען אייך צונוטץ קומען אין אייער געמיינזאַמען לעבען, אין וועלכען איהר טרעט יעצט אריין אויף לאַנגע יאָהר.

דאָס לעבען נאָך דער הייראַט איז גאַנץ אַנדערש אַלס דאָס לעבען פון איינצעלשטעהענדע פּערזאָנען. די איינצעלשטעהענדע פּערזאָן איז עלענד, זאָגאַר, ווען ביי עלטערען אין הויז, זאָגאַר ווען זי האָט פיעל פריינד. — עס פעהלט אַ זעעלע, מיט וועמען צו טהיילען זיך לײדען און פריידען; עס פעהלט אַ זעעלע אַ מיטפיהלענדע, אַ מיטליידענדע און אַ מיטפריידענדע... דאָס אַלעס, וואָס פריינדע קענען ניט געבען, געפינט מען אין די פּערזאָן, וועלכע מ'גיט דעם עהרען־אַמט פון אַ לעבענס־בעגלייטער. דער מאַן געווינט דאָס בעקומענדיג אַ גוטע פרוי, און די פרוי — בעקומענדיג אַ גוטען מאַן.

אָבער אזוי ווי יעדע קאָסטבארע זאַך מוז געקויפט ווערען פאַר אַ געוויסען פּרייז, אזוי ווערט אויך דאָס גליק פון פערהייראַטען לעבען געקויפט פאַר אַ געוויסען פּרייז, ד. ה. פליכטען, אַנערקענונג און איבערגעבענהייט. עס איז עטוואָס שווערליך פון אָנפאַנג, אָבער גאַנץ שנעל ווערט ער אַנגענעם.

די פליכטען בעשטעהען פון געגענזייטיגע טרייהייט, געגענזייטיגע אַכטונג און געגענזייטיגע באַהרונג, וועלכע זיינען איינגעפריימט אין געדולדזאַמקייט... דאָס אַלעס צוזאַמענגענומען, הייסט אין העברעאיש — שלום. און פון טיעפען האַרצען ווינש איך אייך יעצט, ווען איהר געהט אַרויף אויפ'ן וועג פונ'ם פערהייראַטען לעבען: „יאר ד׳ פניו אליכם וישם לכם שלום” — גאָט זאָל מיט זיין אַנ־וועזענהייט בעלייכטען אייער לעבענס־לאַנגען וועג, און זאָל אייך געבען אין אַלעס און אימער, שלום! :

אַ רעדע צו אַ חתונה

חתן און כלה! אַלס אינטעליגענטע מענשען פערשטעהט איהר געוויס די וויכטיגקייט פון דיעזען מאָמענט. איהר בעגרייפט זיכער די הייליגקייט פון דעם יום־החופה. אויב יום כפור איז ביי פרומע אידען הייליג און טהייער, וואָס איז נאָר אחת בשנה, איין טאָג אין יעדען יאָהר, הייגט וויפיעל דאַרף מען בעטען גאָט ביום החתונה, וועלכער איז איינמאָל ביים מענשענס לעבען?! איהר האָט זיך פעראייניגט ביידע דורכצוגעהן אייער לעבען אין לייד און פרייד! אויב איהר ווילט לעבען ביידע גליק־ליך, און דאָס ווילט איהר דאָך געוויס, ווען ניט וואָלט איהר דאָך ניט הייראַטען, איז דאָס אַפּהענגיג אַן אייך

אליין. דער תלמוד זאגט טאקי, דאס בני, חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא. אלעס וואס א מענש ווינשט זיך און פערלאנגט צו האבען איז אפהענגיג נור אין מזל, אבער א נארישער מענש קען אמאל זיין מזל אליין איבערפיהרען בידים.

דער הויפט־גליק בעשטעהט אין הארמאניע, אחדות ביי מאן און פרוי. דער מאן מוז ליעבען און אכטען זיין פרוי, ווי דער תלמוד דריקט זיך אויס: ליעב דיין פרוי ווי זיך זעלבסט, און שעטץ איהר מעהר ווי זיך אליין. אויך די פרוי מיט איהר פערשטאנד איז אימשטאנד צו בויען איהר גליק, און מיט איהר נארישקייט קען זי איהר גליק פערניכטען, ווי שלמה המלך זאגט: חכמות נשים בנתה ביתה ואולת בידיה תהרסנו. אין דעם מענשענ׳ס לעבען מאכט זיך פערשידענעס, גוטעס און שלעכטעס, אבער דער קלוגער מענש פערשטעהט, דאס מען מוז אלעס פאר גוט אננעהמען, דאן מוזען זיך מאן און פרוי איינער דעם צווייטען טרייסטען, אבער ניט חלילה זיך קריעגען, ארומ־רייסען זיך און פערוואנדלען זייער הויז אין א גיהנום.

דער תלמוד דערצעהלט, דאס דער תנא ר׳ מאיר איז געקומען אין א שטאדט, האט ער לאזשירט ביי א פאר פאלק, וועלכע ער האט באמערקט דאס יעדען ערב שבת קריעגען זיי זיך און זידלען זיך. דאן האט ער געזאגט, איך וועל ניט רוהען, ביז איך וועל זיי דערפון אפגעוואוי־נען. און אזוי איז געוועזן. ער האט ביי זיי געמאכט שלום פאר אימער. דאן האט ר׳ מאיר געהערט ווי דער שטן שרייט: „וועה! מען האט מיר געמאכט מופען פון דיזער

הויז! דאָס הייסט, דער שטן, וועלכער איז דער סימבאָל פון אַלע אומגליקען, האָט נאָר שליטה אין אַזאַ הויז, וואו עס איז ניטאַ קיין שלום ביי מאַן און פרוי, אָבער אַזוי לאַנג ווי עס הערשט אין הויז פאַלשטענדיגע האַרמאָני און איי־ניגקייט, דאָרט מוז זיין מזל און ברכה, ווי מיר זאָגען אין די שבע ברכות: שמח תשמח רעים אהובים, דאָס הייסט, אויב איהר ווילט זיך פרעהען, ניט נאָר יעצט, ווען די מוזיק שפּיעלט, די געסט טאַנצען, ניט נור אין דעם טאָג פון דער חתונה, נאָר איהר זאָלט אימער פרעהליך זיין, אויף לעבענס־לאַנג — דאָס קען נור זיין, ווען איהר וועטביידע זיין אַ טרײַע פּאָר, ווען איהר ביידע וועט זיין פעראייניגט, ביידע הערצער, ביידע נשמות וועלען ווערען ווי איינע, דאַן וועט געוויס מקוים ווערען די גראַטולאַ־ציציאָנען פון אייערע וואהרע פריינדע, אייער פערבאַנד וועט זיין אַן אייביגער, דער גליק וועט אייך אימער בע־גלייטען וואו איהר וועט זיך קעהרען און ווענדען, און די צופרידענהייט וועט אייער לעבען זיס מאַכען, אָמן!

אַ רעדע צו אַ ברית

ווערטהע פערזאמעלטע! מיר האָבען יעצט ביינע־וואוינט אַ צערעמאָניע, וואו עס איז בלוט פערגאָסען געוואָ־רען פון אַ שוואַכעס, הילפלאָזעס קינד. דאָס האָבען מיר

איהם נעגעבען דעם ערשטען לעסאָן ,אַז אום אַ איד צו זיין, מוז מען זיין פאַרבערייטעט זיין יודענטהום מיט זיין בלוט צו פערטהיידינען. ווען מיר אידען בעטען ביי גאָט אם ר"ה אין אונזערע תפלות: ועקדת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור, מיינט מען ניט צו עראינערן גאָט דאָס, וואָס מיט טויזענדער יאָהרען צוריק האָט אברהם געפיהרט יצחק'ן צו דער עקידה, און פערלאַנגען פון איהם, אַז דערפאַר זאָל ער אונז רעכענען דעם זכות צו דעם יום־הדין. ניין! עס וואָלט געווען לעכערליך אַזוי וואָס צו דענקען... אָבער מיר מיינען די עקידות, וועלכע היינטיגע אידישע קינדער מאַכען פאַר זייערע קינדער. מיר ענטזאַגען זיך ניט, זאָגאָר אין יעצטיגען יאָהרהונדערט, אָוועקצוגעבען אונזער בלוט פאַר אונזער גאָט. דערפאַר זאָגען מיר: „לזרעו היום" ברחמים תזכיר...

מיינע פריינדע! דער בעל הברית האָט יעצט געמאַכט די ברכה: „להכניסו בבריתו של אברהם אבינו", דאָס הייסט, אַז ניט נור מיט דאָס מל זיין צו אַכט טאָג ווערט ער שוין אַ איד. ניין! דאָס איז נאָך ניט אַלעס. בבריתו של אברהם אבינו הייסט, צו פיהרען אַזאַ לעבען ווי אברהם האָט געפיהרט: זיין אַ מכניס אורח, אַ בעל־צדקה און האָבען אַ גוט הארץ. מיט איין וואָרט — אַזאַ איד ווי אברהם אבינו איז געווען. דער מדרש דערצעהלט, דאָס ווען גאָט האָט חרוב געמאַכט דעם בית המקדש און האָט פאַרטריבען די אידען פון זייער לאַנד, איז געקומען אברהם אבינו צו גאָט און האָט איהם געפרעגט: „בני

היכן הם?" וואו האָסטו אַהינגעטאָן מיינע קינדער? האָט ער איהם געענטפערט: "בניך חטאו וגלו!" דיינע קינדער האָבען געזינדיגט, האָט איך זיי ארויסגעטריבען. דאַן פרעגט ווידער אברהם: "היה לך להסתכל בברית מילה שבבשרם", האָסטו זיי געדאַרפט שענקען זייערע זינד דער־פאַר, ווייל זיי זיינען מל זייערע קינדער. האָט גאָט גע־ענטפערט: "חייך, כפרו בה!" איך שווער ביי דיין לעבען, דאָס זיי האָבען אויך אין דער מצוה געלייקענט. דער אויסדרוק "חייך"—"ביי דיין לעבען", איז זעהר קשה. סטייטש, אברהם איז דאָך שוין לאַנג געווען הונדערטער יאָהרען טויט, טאָ ווי שווערט דאָס גאָט ביי אברהם׳ס לעבען? אויך וואָס גאָט זאָגט "כפרו בה", דאָס די אידען פון יענער צייט האָבען געלייקענט אין דער מצוה פון ברית־מילה איז ניט ריכטיג. די גמרא זאָגט, דאָס דער בית־המקדש איז חרוב געוואָרען צוליעב די זינד פון שנאת חנם, אָבער ניט ווייל זיי האָבען חלילה אַזוי ווייט געזינ־דיגט, ניט מל צו זיין זייערע קינדער. אבער דער אמת איז, דאָס גאָט זאָגט צו אברהם׳ן: וואָס קומט מיר ארויס וואָס זיי זיינען מל זייערע קינדער, ווען דאָס איז ניט גענוג. "חייך", אַזאַ אַרט לעבען ווי דו האָסט געפירט, "כפרו בה", אין דעם לייקענען זיי: זיי זיינען ניט פריינדליך איינער צום אנדערען, זיי זיינען ניט קיין מכניסי אורחים, ווי דו ביזט געווען, קיין גומלי חסדים ווי דו ביזט געווען און אַזעלכע רחמנים, ווי דו ביזט געווען. דאַן הייסט דאָס שוין ניט, דאָס זיי זיינען זייערע קינדער מכנים בבריתו של אברהם אבינו... דערפאַר, ווען דער פאָטער האָט געזאָגט

די ברכה: „להכניסו בבריתו של אברהם אבינו“, האבען מיר איהם נעענטפערט, „כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה“. פאטער! דו זאלסט איהם שפעטער זעהען ברענגען אין חדר לערנען תורה, אום ער זאל זיין א ריכטיגער יהודי, א ווארימער איד, א איד מיט אלע געפיהלע׳ דאן ועסטו זוכה זיין איהם צו ברענגען לחופה, ניט ווי פיעלע היגע קינדער, וואס ברענגען זיך אליין לחופה... דאן וועלען זיינע טהאטען זיין נאר מעשים טובים, מעשים להתפאר, אמן!

אַ רעדע פאַר אַ בר־מצוה

ליעבע און הויכגעשעצטע אנוועזענדע!

עס איז אן אלטער הייליגער מנהג ביי אידען, אז ווען א אינגעל ווערט אלט 13 יאהר, ווערט ער בר־מצוה, דאס הייסט, ער ווערט ערקלעהרט אלס מאן, ער ווערט עלקלעהרט אלס זעלבסט־שטענדיג, און מאראליש פעראנטווארטליך ניט נור פאר יעדע זאך, וואס ער טהוט, זאנדערן אויך פאר יעדעס ווארט, וואס ער זאגט ארויס.

בר־מצוה הייסט דער זוהן פון אידישע געבאטען, דער זוהן פון אידישע בעפעהלע, דער זוהן פון אידישע געזעצען, א פאלשטענדיגער מאן, וועלכער נעהמט אויף זיך די הייליגע פליכט אויסצופאלגען און אויסצואיבען אלע גע־

באַטע, אַלע בעפעהלע פון אונזער הייליגער לעהרע, פון אונזער הייליגער תורה.

בר מצוה הייסט אַלזאָ ניט מעהר האַנדלען, ווירקען, זאָגען און רעדען, ווי אַן אומוויסענד קינד, זאָנדערן ווי אַ מאַן, וועלכער וויים און קען זיינע פליכטען געגען זיך אַליין, געגען זיינע עלטערן, געגען זיינע פערוואַנדטע און גוטע פריינד און געגען אַלע אַנדערע מענשען, געגען אַלע אַנדערע בירגער פון זיין לאַנד.

בר מצוה הייסט גאַנץ גענוי זיך איבערלעגען, איידער מען טהוט עפּעס, אויב דאָס שטימט מיט די מצוות, מיט די הייליגע געבאָטען פון דער תורה. בר־מצוה הייסט, איבערלעגען און איבערוועגען יעדעס וואָרט, אויב עס איז פּאַסענד, אַנשטענדיג און אויב עס שטימט מיט אונזער הייליגער לעהרע.

איינס פון די הייליגסטע געבאָטען פון אונזער תורה איז: „האַלט עהרליך דיין פאָטער און דיין מוטער", זיי האָבען זיך געזאָרגט פאַר דיר, ווען דו ביזט געווען קליין, שוואַך, אונבעהאָלפען. זיי האָבען געוואַכט איבער דיר, ווען דו ביזט געווען קליין, זיי זיינען ניט דערשלאָפען נעכט, ווען דו ביזט קראַנק געווען, זיי האָבען דיך פער־זאָרגט מיט אַלעם גוטען, האָבען דיך ערצויגען, זיי האָבען דיך געלערענט צו זיין אַ מענש און זיי האָבען געמאַכט פון דיר א מענשען. דאָס לערענט אונזער הייליגע תורה און אַלע פעלקער פון דער וועלט האָבען עס אָנגענומען.

איך פיהל דארום אַלס מיין ערשטע, אַלס מיין היי־

ליגסטע פליכט, יעצט אין דעם טאָג פון דיין בר־מצוה, יעצט אין דער געגענוואַרט פון אַלע אנוועזענדע, פער־וואַנדטע, גוטע פריינד און גוטע בעקאַנטע פון דיינע על־טערן, מקיים צו זיין דיזע היילִיגע געבאָט פון אונזער תורה און אויסשפּרעכען דיין אינערליכען הערצליכסטען דאַנק דיינע ליעבע עלטערן, דיין גוטען פאָטער און דיין ליעבענדע מוטער, פאַר אַלעם גוטע, וואָס זיי האָבען גע־טהאָן פאַר דיר ביז היינט, פאַר זייער געטרייער ליעבע, פאַר זייער ערגעבענהייט, פאַר זייער זאָרגען פאַר דיר און פאַר אַלעם, וואָס זיי האָבען געליטען צוליעב דיר.— יעצט, גוטע און ליעבע עלטערן, האָט ער נאָר ווערטער, מיט וואָס אייך צו דאַנקען. איך האָף, אָבער, אַז שפּעטער וועט ער אויך אימשטאַנד זיין אייך צו געבען בעסערע בעווייזען פון דאַנקבאַרקייט.

איך ווייס גאַנץ גוט, אַז ער איז נאָך יונג אום צו זיין פאָלקאָם זעלבסטשטענדיג, און דארום בעט איך אייך, ליעבע עלטערן, פערלאָזט איהם ניט, פיהרט איהם נאָך ווייטער, לערנט איהם, ווייזט איהם דעם ריכטיגען וועג אין לעבען. איך ווייס, אַז ער האָט אייך פיעלע מאָל בע־טריבט, געקרענקט דערמיט, וואָס ער האָט אייך ניט גע־פאָלגט. איהר האָט עס איהם פערציהען, ווייל ער איז נאָך געוועזען א קינד, ער איז נאָך ניט געוועזען בר־מצוה, דער זוהן פון געבאָט און געזעץ; ער האָט נאָך ניט פער־שטאַנען, וואָס הייסט רעכט און וואָס הייסט אונרעכט. יעצט, ווען ער איז געוואָרען בר־מצוה, ווייס ער שוין,

וויפיעל ער איז אייך שולדיג און ווי ער דאַרף אייך פאָלגען און אויסהערען.

אונזער הייליגע תורה לערענט אונז ווייטער, אַז מיר דאַרפען אָפּגעבען כבוד עלטערע מענשען. מיר דאַרפען אויפשטעהן, ווען אן עלטערער מענש קומט אַריין צו אונז, מיר דאַרפען שווייגען, ווען אן עלטערער מענש רעדט, און מיר דאַרפען אויסהערען, וואָס ער זאָגט, ווייל ער איז עלטער, ווייל ער ווייס מעהר פון אונז, ווייל ער האָט מעהר ערפאַהרונג אין לעבען, ווייל ער קען בעסער די וועלט און ווייס בעסער, וואָס עס איז רעכט און וואָס עס איז אונרעכט, וואָס עס איז גוט און וואָס עס איז שלעכט.

אויך דיזען הייליגען געבאָט וועט ער מקיים זיין פון יעצט אָן, ווען ער איז געוואָרען בר מצוה. — ווערטהע און האָכגעשעצטע אנוועזענדע! איך ווייס גאַנץ גוט, אַז איהר זייט די גוטע פריינד פון זיינע עלטערען. נעהמט איהם אויף אין אייער מיטע, בעטראַכט איהם אַלס אייער קינד, זייט זיינע פיהרער, זיינע וועג־ווייזער, זיינע לעהרער, די הויפּט־זאַך אָבער, זייט זיינע פריינד! זייט זיינע גוטע וועג־ווייזער אויף דעם שווערען וועג פון דעם לעבען.

איך דאַנק אייך פאַר אייער אנוועזענהייט און איך בעט צו גאָט פון אונזערע עלטערען, צו גאָט פון אונזערע אור־עלטערען אברהם, יצחק ויעקב, אַז אַלע היער אַנוועזענדע זאָלען זיך נאָך פיעלע, פיעלע מאָל צוזאַמענקומען אויף פריינדליכע אונטערהאַלטונגען אין פרייד און גליק און פערגעניגען. ליעבע עלטערן, איהר זאָלט שטאָלץ זיין מיט איהם, און ער זאָל שטאָלץ זיין מיט אייך, אָמן!

הספד

„תן לי הנפש והרכוש קח לך".

דוד מלך ישראל זאָגט אין זיין אונשטערבליכען ספר תהלים: „הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד". אלע מפרשים זאָגען דעם פשט, וואָס דוד המלך האָט געמיינט, נעמליך: אַלעם וואָס דער מענש האָט ערוואָרבען מיט זיין האַרעוואַניע, הייזער, ברייזער, ווען ער שטאַרבט, בלייבט עס אין זיין הויז, ער נעהמט מיט זיך גאָרנישט מיט. „הון ועושר" וואָס ער האָט ערוואָרבען, דאָס בלייבט „בביתו", אין זיין הויז. אבער וואָס ער האָט אויפגעטהאָן אין מצות ומעשים טובים, איבערהויפּט אין „גמילות חסדים" — דאָס נעהמט ער מיט זיך אין קבר, „וצדקתו עומדת לעד" — דאָס בלייבט ביי איהם און נעהמט מיט איהם אויף עווּיג.

רבותי, איהר זייט געקומען אָפּצוגעבען אייער מעמבער, אייער ברודער, דעם לעצטען כבוד, און, איהר, פריינד, איהר זייט געווים געקומען לאָזען א טרעהר, וואָס אייער פריינד און מאַן פון דער פריהצייטיגער אלמנה; מיר האָט איהר געבראַכט, איך זאָל פאַר אייך מעורר זיין אַ הספד, צו לאָזען אַ טרעהר ביים אָפּשיידען זיך אויף עוויג פון אייער בעליעבטען. מילא, פאַר די אלמנה און יתומים דאַרף איך קיין מאָראל ניט זאָגען, זייער בראָך איז פאַר זייערע אוי-

גען. דער שפייזער זייערער וועט באלד צוגענומען ווערען פון דאנען און מען וועט איהם אריינטהאן אין נאסען און פינסטערען קבר.

פאר די פרעמדע אבער וויל איך עטוואס זאגען, זיי זאלען האבען א מוסר פון דעם הספד, אין דעם זעלבען זין, ווי איך האב יעצט געזאגט דעם „הון ועושר בביתו" וגו׳ — דעם מענשענ׳ס פערמעגען נעהמט דער מלאך המות צו פון איהם. וואס איז זיין פערמעגען, דאס איז די נשמה זיינע. אבער דער פערמעגען פון דער נשמה, דער גייסטיגער פערמעגען, וואס די נשמה האט זיך ערווארבען, דאס הייסט נשמה־פערמעגען, קען ער ניט צונעהמען. ער האט געזאגט צו אייער ליעבען מעמבער: „תן לי הנפש", דעם נפש גיב מיר אפ! „והרכוש", און דעם פערמעגען פון נפש, די צדקה, „קח לך", נעהם זיך דיר, דאס קען איך פון דיר ניט צונעהמען. דעם מוסר דארפען מיר האבען, פריינדע, זיך אפצולערנען פון דיזען מאן. ער איז געווען א פרומער, אן עהרליכער און אויך א בעל טובה. נו, איז ער יעצט גליקליך, דאס ער האט עס מיט זיך מיטגענומען.

דעם מענשען באגלייטען ניט קיין געלד, קיין רייכקייט. אפילו די פריינד, גאר די נאהענטע, מעהר ניט ווי ביזן קבר. אבער די מעשים טובים, די גוטע מדות, דער דאוור־נען, און אין אלגעמיין, די גאנצע אידישקייט, דאס געהט מיט איהם און ליגט לעבען איהם אין ארון. ניט זיין געלד, נור דיזעס „ונתת אל הארון", און דו מענש, זאלסט

זעהן, ווען דו פאַהרסט אַפּ פון דער וועלט, און מען טהוט דיר אריין אין אָרון, זאָלסטו אויך מיטגעבען „את העדות", אַט דיזע תורה, וואָס ווערט זיין אַן עדות, אַ וויטנעס פאַר דיר, „אשר אתן אליך", וואָס איך גיב דיר, דיזעס וועט דיך אַפּהיטען פון אַלע שלעכטעס.

ווידער זייט וויסען, אַז דער פאָטער ווערט גערופען דער ריגעל און קייטעל פון הויז. ער פערשליסט אַלעמען צוזאַמען, מען זאָל ניט צושפּרייט און צוריסען ווערען איי־נער פון אנדערען. ער איז געווען דער „והבריח התיכון", וואָס האָט אייך, די גאַנצע פאַמיליע, צוזאַמענגעבונדען פון ברעג צו ברעג. יעצט, קינדערלאַך, איז דער צוזאַמענשלי־סער אייך צובראָכען געוואָרען. עס איז ח"ו אַ געפאַהר פאַר אייך, אָבער זייט וויסען, אַז דער „הבריח התיכון", דער מיטעל־רינג, אייער מאַמע, זאָל לעבען, זי בעשטעהט יעצט אין שטעל פון אייער פאָטער אויך. זי איז יעצט פאָטער און מוטער, זי איז יעצט דער „בריח התיכון", איהר זאָלט ח"ו ניט צוטהיילען. לאָזט אייך פיהרען פון אייער מוטער, זעהט אַז דער „בריח התיכון", אייער מו־טער, זאָל ח"ו ניט ברעכען. בעט ביי גאָט פאַר איהר לעבען, שליסט זיך צוזאַמען, ביז השי"ת וועט עפענען די קברים, און אייער פאָטער וועט אויפשטעהן תחית המתים, אָמן.

הספד נאָך אַ אשה חשובה

מיר שטעהען אַלע ארום דעם טויטען קערפּער פון אַ פרוי, ביי וועלכען עס שטעהט איהר מאַן און קליינע קינדער, וואָס האָבען שוין ניט קיין טרעהרען מעהר צו בעוויינען זייער בראָד. מיינע פריינדע! איך זאָל זאָגאָר וועלען טרייסטען די אבלים, האָב איך ניט קיין רעכט, ווייל אונזערע חכמים זאָגען: „ואל תנחמהו בשעה שמתו מוטל לפניו", דאַן ווען דער וואונד איז נאָך פריש, דאַן ווען דער טוידטער קערפּער ליגט פאַר אונזערע אויגען, טאָר מען די אבלים ניט טרייסטען. און מיט וואָס קען איך זיי טרייסטען? האָב איך דען ווערטער זיי מנחם צו זיין? כי האדם עץ השדה — אַ מענש דאַרף ניט זיין ערגער ווי אַ בוים אין פעלד. ווען מיר זעהען אַ בוים בעלאָדען מיט פרוכט, שעהנע אָבער אומצייטיגע פרוכט, און אַ שטורם־ווינד רייסט אוים דיזען שטאָלצען בוים, ער ליגט אויף דער ערד, די פרוכט צעוואַרפען און בעשמוצט, דאַן מוז אַ מענשליכע הארץ צובראָכען ווערען. דאָ זעהט איהר אַ שעהנעם בוים ליגט אויסגעבראָכען, די קינדערלאַך אונצייטיג, אונזעלבסטשטענדיג, זיי ברויכען נאָך די מוטער, און זיי זיינען געוואָרען אזוי יונג יתומים. אַך, ווי עס ווערט דאָס הארץ צובראָכען! אויך דער מאַן, וועלכער בעוויינט יעצט זיין טריידע פרוי, ווייס זעהר גוט, דאָס אין האשה מתה אלא לבעלה — פאַר קיינעם פעהלט די פרוי

ניט אַזוי פיעל, פאַר קיינעם איז זי ניט אַזוי אָפּגעשטאַר־בען, ווי פאַר איהר מאַן. זיין טרייע לעבענס־בעגלייטערין, זיין פּאַרטנערין אין נחת און אין צער, זי לעבט ניט מעהר... פאַר אונז איז אָפּגעשטאָרבען אַ טיפּ פון אַ פרוי, אַן אשת חיל, אַ פרוי, וועלכע האָט געווידמעט אַ טהייל פון איהר לעבען פאַר טשאַריטי, אַ פרוי, וואָס איז געווען אַ מעמ־בערין פון פיעלע צדקה־אנשטאַלטען, און איבעראַל געווע־זען טהעטיג. איהר גוטע הארץ, איהר נאָבעלע נשמה איז געוועזען אַ מוסטער פון טוגענד. אויף איהר מעג מען זאָגען דעם זעלבען שבח ווי אויף אונזער מוטער שרה: דריי נסים האָט מיט איהר פּאַסירט: „נרות היו דולקים מערב שבת לערב שבת, ברכה מצויה בעיסה וענן קשור על האוהל". דאָס הייסט: ליכט האָבען געברענט די גאַנצע וואָך, אַ ברכה איז געווען אין איהר טייג און אַ וואָלקען איז אָנגעבונדען געווען איבער איהר הויז. דער געדאַנקען איז: ליכט איז דער סימבאָל פון פרייד, אורה ושמחה געהען אימער צוזאַמען. ביי איהר אין הויז איז געווען פרעהליך, עס האָבען געברענט די ליכט אַ גאַנצע וואָך, סיי ווען עס איז אריין אַ ברכה אין די טייג, דאָס מיינט מען, ווען עס איז געווען גוט אויפ'ן הארצען; סיי ווען עס איז געווען אַ וואָלקען איבער'ן הויז, ד. ה., עס איז ניט געווען גוט אויפ'ן הארצען — אימער איז געווען אַ שמייכעל אויף איהר שעהנעם געזיכט, אימער צופרידען. מיט צובראָכענע הערצער, מיט טרעהרען אין די אויגען, בעגלייטען איהר אַלע פריינד צו איהר עווינגער היים, באַלד ווען דער פינ־

סטערער קבר איינשלינגען איהר יונגען קערפּער, אָבער איהר וואוילטאַט, איהר גוטעס וואָס זי האָט געטהאָן, וועט ניט אַזוי שנעל פארגעסען ווערען.

צו די קינדער וויל איך זאָגען א פּאָר ווערטער: א פאַמיליע, ד. ה. אַ פאָטער, אַ מוטער, קינדער, זיינען פונקט ווי א בוים. דער פאָטער און מוטער זיינען די טאָוולען, די קינדער זיינען די בלעטער. וועןביידע טאָוולען זיינען דאָ, האַלטען זיך די בלעטער צוזאַמען. ווערט א טאָוועל אפּגעריסען, צופליהען זיך די בלעטער אין אַלע זייטען... זייט, קינדער, צוזאַמען פעראייניגט מיט אייער פאָטער, צולויפט זיך ניט, לעבט אין אחדות, אייניגקייט. אייער מוטער וועט גאָט בעטען פאַר אייך, און איהר וועט אינ׳ם שלום און אחדות געפינען א טרייסט.

בלע המות לנצח ומחה ה׳ דמעה. אָמן!

אַ רעדע ביי אַ מצבה שטעלען

„המקום אשר אנחנו עומדים עליו אדמת קודש הוא“. דיעזער פּלאַץ, אויף וועלכען מיר אַלע שטעהען יעצט, ווערט ביי אונז אָנגערופען „דאָס הייליגע אָרט“. עס איז מערקווירדיג. אַ שוהל, אַ בית־המדרש, וועלכער איז גע־ווים א מקום קדוש, ווייל דאָרט ווערט געלערענט און גע־דאַווענט, רופט מען ניט דער „הייליגער אָרט“, אָבער דיע־

זער פּלאַץ איז בעטיטעלט מיט דיעזען נאָמען! יאָ, מיינע פריינדע, דיעזער פּלאַץ איז זעהר היילינ. היער ווערען פערשוואונדען אלע שלעכטע געדאנקען, דאַ הערט אויף קנאה, שנאה און מחלוקת, דאַ זיינען אלע גלייכע יחסנים, דער מיליאָנער און דער קבצן, דער קעניג און דער בעט־לער, יונג און אַלט, געבילדעטע און איינפאַכע זיינען היער גלייך, ווי איוב זאָגט: „קטון וגדול שם הוא ועבד חפשי מאדוניו", אַן עכט דעמאָקראַטישער פּלאַץ. דערפאר לערנט אונז דער חכם: „טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה, והחי יתן אל לבו". עס איז בעסער צו געהן וואו מען טרויערט, איידער צו געהן וואו מען טרינקט. פריינדע, מען קען זעהר פיעל לערנען פון א וויזיט אויף דעם בית־עולם. דער דובנער מגיד זאָגט אויף דעם א פּאַסענדען משל: אַן אָרימאַן וויל געהן צו אַ רייכע חתונה, באָרגט ער ביי זיין שכן אַ מלבוש. דער שכן זאָגט איהם אָן, ער זאָל זיין פאָרזיכטיג מיט זיין מלבוש פון אַ גוואַלד־רים, פון אַ פלעק, ער זאָל ניט פארגעסען, דאָס עס איז ניט זיינער, ער וועט דאָך מוזען אויסטהאָן נאָך דער חתונה, און וועט מוזען פאר אלעם בעצאָהלען, אויב עס וועט זיין פערדאָרבען. אָבער דער אָרימאַן קומט צו דער חתונה מיט דעם פרעמדען מלבוש, ער ווערט פרעהליך און פער־געסט אָן אַלעס. ווען דערמאָנט ער זיך — ווען די חתונה איז פאָראיבער, ער מוז דאָס אויסטהאָן און אוועקגעבען צוריק, ביי וועמען ער האָט געבאָרגט. דאָס זעלבע איז אויך מיט דעם מענשען. מען האָט איהם געבאָרגט אַ קערפּער אויף אַ געוויסער צייט. מען האָט איהם געוואָרענט, ער

זאָל זיין פאַרזיכטיג, ער זאָל קיינמאָל ניט פערגעסען, דאָס מען האָט איהם נור אויסגעבאָרגט אויף א געוויסער צייט. אָבער די וועלט איז ווי א חתונה, ווי די גמרא דריקט זיך אויס: „האי עלמא דקא אזלינן מינה כבי הילולא דמיא", דער מענש ווערט בערוישט, ווי פער'שכור'ט געהט ער אום, און פארגעסט די ווארנונג, נאָר ווען ער קומט אַהער, דאָ איז שוין נאָך דער חתונה, דאָ איז שוין אַלעס פאַר־איבער, דאָ זעהט ער, דאָס מען טהוט אויס דעם מלבוש, מען גיט איהם אָפּ צוריק, פון וואַנען מען האָט איהם גע־נומען, דארום איז דיעזער פלאַץ הייליג.

איהר שטעהט יעצט, קינדער, ביי דעם קבר פון אייער פאָטער. דאָ רוהען די ביינער פון דעם בעסטען פריינד, וועלכען איהר האָט געהאט אויף דער וועלט. איהר מוזט אייער פאָטער, זאָגאָר יעצט נאָך זיין טויט, שעצען און רעספּעקטירען. דאָס איינציגע וואָס איהר קענט יעצט טהאָן איז, מקיים זיין דעם פסוק: „והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלהים". דיעזער שטיין, וועלכער ווערט גערופען מצבה, ברויך צו זיין אייער גאָטעס הויז. איהר זאָלט דיעזען הייליגען אָרט אָפט בעזוכען, דאָ זאָלט איהר אויסגיסען אייער הארץ. פערגעסט ניט, דאָס איהר האָט געהאט א פאָטער, וועלכער האָט זיך געאָפּפערט פאַר אייך, אזוי ווי ער האָט מקיים געוועזן כרחם אב על בנים, ווען ער האָט געלעבט, אזוי וועט ער זיין אייער מליץ יושר יעצט, דאָס איהר זאָלט מעהר ניט וויסען פון קיין יגון ואנחה. בלע המות הנצח. אָמן!

חנוך הגדר

„של נעליך מעל רגליך, כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא".

איך וויל אייך ערקלערען, אז קיין ארט טאר ניט גערופען ווערען טהור און זאגאר קדוש, נאר דער הייליגער, ריינער ארט — ווייל דא איז דער ארט וואו עס ווערט פערלארען קנאה, שנאה, תאוה, כבוד, וואס ביי דעם מענשען געפינט זיך. אין א חברה מאכט זיך אמאל אביסעלע שנאה, איינער צום צווייטען, אבער אז איהר זייט צוזאמענגעקומען דא אויף דעם הייליגען ארט, דא דארף יעדער אוועקשלייידערען אלע שלעכטע מדות.

פאר דעם טויער זיינען אלע שלעכטע מדות פאראן ביי פיעלע מענשען, אבער ווי מיר עפענען דעם טויער און מיר נעמען בעטראכטען די אלע וואס געפינען זיך דארט, די רוהיגקייט פון די קברים, ניטא קיין שנאה, ניטא קיין קנאה, ניטא קיין כבוד, זאלט איהר דעם ארט דעם הייליגען ניט פארשוועכען.

און אויסטהאן פון זיך די שיך, דאס הייסט, די אויסזייטיגע אומריינע געפיהלען, און ספענדען געלד פאר דעם צוועק צו בעזארגען אייער רוהע לאחר מאה ועשרים שנה. „של נעליך מעל רגליך", טהו אויס דיינע שמוציגע געפיהלען פון דיין געוואוינהייט, „רגליך" — פון דיינע

רגילות, געוואוינהייט, וואָרום דאַרפסטו אזוי טהאָן? ווייל „כי המקום", דען דער אָרט „אשר", וועלכער, „אתה", דו, „עומד עליו", שטעהסט אויף איהם, „אדמת קודש הוא", דער „איז דער הייליגער, ריינער אָרט".

(נאָכדעם ווי מ׳האָט פארקויפט און אָנגעטיילט אלע כבודים).

געבענטשט זאָלען זיין די מתעסקים, וועלכע האָבען זיך באַמיהט נישט אַכטענדיג אויף אלע שוועריגקייטען זיך אונטערגענומען און דורכגיפֿרט די שעהנע פייערונג פון דעם חנוך הגדר אויף דער אייביגער היים. וואָס שעה־נער איהר מאַכט איהם, אַלץ מעהר מצוה איז עס, ווייל דאָס צייגט אויף תחית המתים, דאָס ווייזט, אַז איהר גלויבט אין „השארת הנפש", וואָרים אויב ניט, וואָס איז דען דער אונטערשייד וואו מען בעהאַלט דעם „בר־מינן"?

פריינדע, ווען אברהם האָט געדאַרפט מקבר זיין זיין פרוי שרה׳ן, קענען מיר דאָך פרעגען: סטייטש, אברהם, וואָרום דאַרפסטו צאָהלען פיער הונדערט דאָלאַר, אַז דו קריגסט אַ קבר אומזיסט, ווי זיי האָבען בעפאָר געזאָגט: „במבחר קברינו קבור את מתך"? ניין, זאָגט אַברהם, איך וויל ניט ליגען מיט אייך אין איינעם, איך וויל אַ גראַב פאַר מיין פרוי און פאַר מיר, נאָר וואו עס ליעגט „אדם וחוה", „ויתן לי את מערת המכפלה", און ווייל עס איז אַ מצוה, אַ שעהנעם אָרט לעבען אַ שעהנעם מענשען,

און אַ בית עולם, וואו מען קען מאַכען אַ שעהנעם גדר, דערפאַר וועל איך באַצאַהלען עטליכע הונדערט דאָלאַר.

פריינדע, איהר האָט היינט געטאַן ווי אברהם אבינו, און ניט ווי אברהם.

ווי אברהם האָט איהר געטהאַן — איהר האָט אָפּגע־זונדערט אייער סעמעטערי מיט׳ן גדר פון אנדערן סעמע־טערי.

ניט ווי אברהם — ווייל אברהם האָט אַליין געספּענדט אַזוי פיעל געלד באַלד וויפיעל אייך קאָסט אינגאַנצען דער גאַנצער גדר.

פריינדע, נאָך איין זאַך זאָלט איהר טהאָן ווי אברהם אַבינו. ער האָט געוואָלט, אַז זיין נאָמען זאָל זיין אויף דער שטיקעל קרקע וואָס ער האָט געקויפט, ווי עס רופט זיך „אָדם וחוה“, „אברהם ושרה“, און אַזוי ווייטער. אַזוי טהוט יעצט אויך. גיט אַ נדבה, ביישטייערט וואָס מעהר מיט׳ן גאַנצען הארצען, וועט זיין פערשריבען אין אייער בוך פון לעבען, אַז איהר האָט געטהאָן אַזאַ שעהנעם טהאָט. טהוט נאָך אברהם אַבינו, וועט השי״ת געבען, אַז אייער נאָמען זאָל זיין אויף אימער, ווי זיינער. אמן.

הוספות ומלואים

Supplements
and
Additions

הוספות ומלואים

תוכן הענינים:

1) לוח הפטרות לכל השנה 152
2) שטר היתר עיסקא 153
3) שטר צוואה 154
4) שטר שותפות 156
5) שטרי בירורין שונים 157
6) נוסחאות כתבי הכשר שונים 158
7) נוסח כתב הודאה לשוחטים 160
8) נוסח כתב קבלה לשוחטים 161
9) נוסח כתב פטורים בין חתן וכלה 162
10) מנהגים לחינוך ספר תורה חדש 163
11) סדר נענועים 165
13) מי שברך למומרים השבים ליהדות 166
14) תפלה למשה 167
15) תפלה למשה באנגלית 168
16) אַ רעדע צו אַ זילבערנער האָכציים 169
17) אַ רעדע ביי גרינדען אַ תלמוד תורה 171
18) א רעדע פאַר אַ מושב זקנים 174
19) אַ רעדע פאַר אַ צדקה־אַנשטאַלט 177
20) אַ רעדע צו עלטערן פון אַ בר־מצוה 179
21) לוח תמידי 183

לוח הפטרות כל השנה כמנהג אשכנז וספרד

בראשית — כה אמר האל ה׳ (ישעיה מב)
נח — רני עקרה (ישעיה נד)
לך לך — למה תאמר (ישעיה מ)
וירא — ואשה אחת (מלכים ב ד)
חיי שרה — והמלך דוד זקן (מלכים א א)
תולדות — משא דבר ה׳ (מלאכי א)
ויצא — ויברח יעקב (הושע יב) אשכנז
ועמי תלואים (הושע יא) ספרד
וישלח — חזון עובדיה (עובדיה א)
וישב — כה אמר ה׳ (עמוס ב)
מקץ — ויקץ שלמה (מלכים א ג)
ויגש — ויהי דבר ה׳ אלי (יחזקאל לז)
ויחי — ויקרבו ימי דוד (מלכים א ב)
שמות — הבאים ישרש (ישעיה כז) אשכנז
דברי ירמיהו (ירמיה א) ספרד
וארא — כה אמר ה׳ (יחזקאל כח)
בא — הדבר אשר דבר (ירמיה מו)
בשלח — ודבורה אשה (שופטים ד)
יתרו — בשנת מות (ישעיה ו)
משפטים — הדבר אשר היה (ירמיה לד)
תרומה — וה׳ נתן חכמה (מלכים א ה)
תצוה — אתה בן אדם (יחזקאל מג)
כי תשא-ויהי ימים רבים (מלכים א יח) אשכנז
וישלח אחאב (מלכים א יח) ספרד
ויקהל — ויעש חירום (מלכים א ז) אשכנז
וישלח המלך (מלכים א ז) ספרד
פקודי — ותשלם כל (מלכים א ז) אשכנז
ויעש חירום (מלכים א ז) ספרד
ויקרא — עם זו יצרתי לי (ישעיה מג)
צו — כה אמר ה׳ (ירמיה ז)
שמיני — ויוסף עוד דוד (שמואל ב ו)
תזריע — ואיש בא מבעל (מלכים ב ד)
מצורע — וארבעה אנשים (מלכים ב ז)
אחרי — ויהי דבר ה׳ התשפוט (יחזקאל כב)
קדושים-הלא כבני כושיים (עמוס ט) אשכנז
ויהי דבר ה׳ אלי (יחזקאל כ) ספרד
אמור — והכהנים הלוים (יחזקאל מד)
בהר — ויאמר ירמיהו (ירמיה לב)
בחקותי — ה׳ עזי ומעזי (ירמיה טז)
במדבר — ויהי מספר (הושע ב)
נשא — ויהי איש אחד (שופטים יג)
בהעלותך (וחנוכה) — רני ושמחי (זכריה ב)
שלח — וישלח יהושע (יהושע ב)
קרח — ויאמר שמואל (שמואל א יא)
חקת — ויפתח הגלעדי (שופטים יא)
בלק — והיה שארית (מיכה ה)
פנחס — ויד ה׳ היתה (מלכים א יט)

מטות — דברי ירמיהו (ירמיה א)
מסעי — שמעו דבר ה׳ (ירמיה ב)
דברים — חזון ישעיהו (ישעיה א)
ואתחנן — נחמו נחמו עמי (ישעיה מ)
עקב — ותאמר ציון (ישעיה מט)
ראה — עניה סוערה (ישעיה נד)
שופטים — אנכי אנכי (ישעיה נא)
כי תצא — רני עקרה (ישעיה נד)
כי תבא — קומי אורי (ישעיה ס)
נצבים — שוש אשיש (ישעיה סא)
וילך — דרשו ה׳ בהמצאו (ישעיה נה) אשכנז
שובה ישראל (הושע יד) ספרד
האזינו — שובה (הושע יד) תקעו (יואל ב)
אשכנז
וידבר דוד לה׳ (שמואל ב כב) ספרד
שבת ראש חדש — כה אמר ה׳ (ישעיה סו)
מחר חדש — ויאמר לו יהונתן (שמואל א כ)
פ׳ שקלים — ויכרות יהוידע (מלכים ב יא)
פ׳ זכור—כה אמר ה׳ (שמואל א טו) אשכנז
ויאמר שמואל (שמואל א טו) ספרד
פ׳ פרה — ויהי דבר ה׳ (יחזקאל לו)
פ׳ חדש — כה אמר ה׳ בראשון (יחזקאל מה)
אשכנז
כל העם הארץ (יחזקאל מה) ספרד
חנוכה — רני ושמחי (זכריה ב)
חנוכה שבת ב׳ — ויעש חירום (מלכים א ז)
שבת הגדול — וערבה לה׳ (מלאכי ג׳
א׳ של פסח—ויאמר יהושע אל (יהושע ג)
אשכנז
בעת ההיא אמר (יהושע ה) ספרד
ב׳ של פסח — וישלח המלך (מלכים ב כג)
שבת חוה״מ — היתה עלי יד ה׳ (יחזקאל לז)
כה אמר ה׳ (יחזקאל לו) קצת קהלות
ז׳ של פסח—וידבר דוד לה׳ (שמואל ב כב)
ח׳ של פסח — עוד היום (ישעיה י)
א׳ שבועות — ויהי בשלשים (יחזקאל א)
ב׳ שבועות — וה׳ בהיכל קדשו (חבקוק ב)
תשעה באב — אסף אספים (ירמיה ח)
א׳ ר״ה — ויהי איש אחד (שמואל א א)
ב׳ ר״ה — כה אמר ה׳ מצא (ירמיה לא)
יו״כ שחרית — ואמר סלו סלו (ישעיה נז)
יו״כ מנחה — ויהי דבר ה׳ (יונה א)
א׳ סכות — הנה יום בא (זכריה יד)
ב סכות—ותשלם כל המלאכה (מלכים א ז)
שבת חוה״מ—ויהי ביום ההוא (יחזקאל ל־
שמיני עצרת — ויהי ככלות (מלכים א ח)
שמחת תורה — ויהי אחרי מות (יהושע א).

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם

שטר היתר עיסקא

ת"י דלמטה תעיד עלי כשני עדים כשרים ונאמנים איך שקבלתי מהג' ר .... סך .... בתורת עיסקא, והנני משעבד כל המסחרים ועסקים שאעסוק בהם מהיום דלמעלה במעות העיסקא הנ"ל כל זמן שיהי' המעות הנ"ל ת"י הח"מ שיהי' לחצי ריוח וחצי הפסד ח"ו, ובפירוש הותנה שעל סכום הקרן הנ"ל לא אהיה נאמן לטעון הפסדתי או פרעתי כולו או מקצת או אמנה ולא שום עניני טענות כי אם בבירור שני עדים כשרים ומוחזקים לנאמנים, ור' .... הנ"ל וב"ב ויו"א יהיו נאמנים נגדי ונגד יורשי אחרי בכל עניני טענות על הקרן בדיבורם הקל והנני פוטרם משום שבועה וקב"ח ות"כ וה"צ אף ע"י גלגול לעולם בין קודם הפרעון בין לאחר הפרעון ועל הריוח אני נאמן ע"פ שבועה אולם הותנה בינינו שהברירה בידי הח"מ ליתן לר' .... הנ"ל בעד חלקו ריוח סך .... בכל חודש וחודש ואהיה פטור משבועה ושכר עמלי קבלתי והנני מחייב א"ע שמתי שיתבע ממני בעהש"ט הזה הקרן והריוח שמגיע לו אני מחייב לשלם לו תיכף ומיד בלי שום עיכוב ודחייה והרחבת זמן כלל, וכ"ז שיתעכב המעות הנ"ל ת"י אף אחר התביעה או הגבלת ז"פ כל הסכום הנ"ל או מקצתו אני מחויב לשלם העיסקא לפי חשבון הנ"ל לבעל השטר הזה וליורשיו אחריו וכן יורשי אחרי כל זמן שלא אשבע על הריוח והנני פוטר את בעהש"ט הזה ויו"א מקבח"ר קודם שבועתי וגם שלא אוכל להפוך עליו ועל יו"א שבועתי לומר השבע

אשבע אני מחויב ויו"א לשלם העיסקא הנ"ל כל זמן שיהיה לי ולא על קבח"ר ות"ב וה"צ ונאמנות רק כל זמן שלא המעות ת"י או ת"י יו"א, והנני מחייב א"ע לעמוד לד"ת במקום התובע כשיזמין אותי ע"י הרב אב"ד או דיין שבגליל בעהש"ט ליום המוגבל בהזמנה בלי שום איחור ובאם לא אהיה נידון כמסרב, והנני מודה בהודאה גמורה שעל כל הנכתב בשטר הזה התחייבתי א"ע לר'.............. הנ"ל וליו"א בק"ג אג"ס בבד"ח ובחויב מעכשיו ובאופן דלית ביה אסמכתא ובכל אופן המועיל ע"פ דתה"ק וזולת השטר מזה נתתי על סכום הקרן..

ע"ז באתי עה"ח יום.................... לחודש....................
שנת תרפ............. לפ"ק.

בפנינו עדים נעשה כל הענין הנ"ל ובפנינו חתם א"ע ר'.................. הנ"ל בח"י ממש.

נאום..

ונאום..

שטר צוואה

זכרון עדות שהיתה בפנינו דעים חתומי מטה ב............. בשבת.............. לחודש.............. שנת.............. לבריאת עולם, למנין שאנו מונין בעיר.................... איך ששלח אחרינו כמר.................. בן.................... ובאנו אליו, ומצאנוהו שוכב ומוטל על ערש דוי ומילולו בפיו, ודעתו מיושבת עליו, והיה יודע לדבר ולישא וליתן כשאר בני־

אדם ההולכים בשוק, ואמר לנו: הנה שלחתי אחריכם לעשות צוואה בפניכם, כמצוה מחמת מיתה, וביקש מאתנו לשמוע ולקבל צוואתו, ולכתוב ולחתום כמבואר בשטר זה, וכן צוה בפנינו כצוואת שכיב מרע, כדקציר ורמי בערסיה. וכך אמר וצוה מחמת מיתה, שאחר מיתתו, אותו שהוא ראוי לירש אותו מדאורייתא, יירש סך.................... ושאר כל הנכסים מותר על אלו הסך הנ"ל הן כסף או שוה כסף, הן משכנות או חובות בשטר או בעל־פה, מזומנים או אשראי, ראוי או מוחזק, טמון וגלוי, כלי בית משוה פרוטה ומעלה, כל אותו מותר יטול כמר.............. בן.............. ויהיו לו וליורשיו אחריו לחלוטין, לעשות עם אותו מותר כמו עם שאר נכסיו בלי הפרש, וכל מי שיבוא לערער על צוואה זו, יהיו דברי המערער בטלין ומבוטלין. וכך אמר לנו ר'.............................. הנ"ל: שטר צוואה זו כתבוהו בשוקא וחתמוהו בברא, כי היכי דלא להוי כמלתא דטמירתא, רק גלוי ומפורסם לכל, וכך מת כמ"ר.............................. מתוך אותו חולי, וחיים לכל ישראל שבק, ומה שנעשה בפנינו ומה שצוה בפנינו בצוואת שכיב מרע, היה היום יום.................... כתבנו וחתמנו הכל שריר וקיים.

נאום..

נאום..

שטר שותפות

זכרון עדות שהיתה לפנינו עדים ח"מ ב.................... לחודש.................. שנת.............. לבריאת עולם למנין שאנו מונין כאן בעיר.......................... איך שבאו לפנינו שני הצדדים דהיינו כמר................. בן............. וכמר.................. בן................ ואמרו לנו הוו עלינו עדים כשרים ונאמנים וקנו מכל אחד מאתנו בקאג"ם וכתבו בכל לשון של זכות ויפוי כח ובכל אופן היותר מועיל ואף חתמו ותנו ליד כל אחד ואחד מאתנו להיות לו לעדות לזכות ולראיה איך שנשתתפנו יחד בשיתוף גמור כראוי וכדחזי להתקיים לפי תקנת חז"ל, וכמ"ר הנ"ל הניח לתוך השותפות סך.................. וכמר............................ הנ"ל הניח לתוך השותפות סך...................... וכל אחד מאתנו הנ"ל מחויב להתעסק ולהטריח עצמו בכל עסק השותפות בכל יכולתו שאפשר ובאמונה וכל הרווחים שיזמין ה' לנו הן לשנינו יחד או לאחד מאתנו לבד ואפילו סרסרות ומציאות נחלוק יחד שוה בשוה חלק כחלק הן לריוח הן להפסד ח"ו, והשותפות יהא נמשך עד..................... מהיום. וקנינא מכל אחד מן הצדדים להצד שכנגדו על כל מה דכתוב ומפורש לעיל במנא דכשר למקנא ביה הכל שריר וקים.

נאום..

ונאום..

שטרי בירורין

(לפשרה — קאָמפּראָמיס).

חתימות ידינו דלמטה תעיד עלינו כמאה עדים כשרים ונאמנים שאנחנו חתומי מטה בררנו יחד שני הדיינים מו"ה............. בן............. ומו"ה............. בן............. וקבלנו אותם עלינו לדון בינינו כפי ראות עיניהם, או לפשר בינינו כפי אשר ימצאו ביניהם, ואם לא יוכלו שני הדיינים הנ"ל להשתוות יחד, יבררו הם עוד שלישי וכל מה שיפסקו עלינו או יפשרו בינינו הכל לפי ראות עיניהם, מחויבים אנחנו לשמוע דבריהם, וכל אחד מאתנו חתומי מטה לא יטה ימין ושמאל מדבריהם, ולא יפול דבר ארצה מכל מה שימצאו בינינו בין דין בין פשרה ככח בית־דין יפה, כאלו עמדנו לדון בבי דינא דרבינא ורב אשי, וכל אחד מאתנו חתומי מטה אשר ימרה את פי הדיינים הנ"ל בכל אשר יאמרו בענין זה בין דרך פסק בין דרך פשר, בין מעצמם בין שישאלו מרב אחר, יוקנס בסך............. וכל זה קבלנו עלינו בחרם־גמור ובשבועה־דאורייתא ובתקיעת־כף בפועל ממש לאשר ולקיים כל הנ"ל דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרא, לעדות ולראיה כתבנו והתמנו יום............. לחודש............. שנת............. פה.............

(וחותמין חבעלי דינין):

נאום...

ונאום...

נוסח כתב הכשר

להיות לראי' ביד הנגיד (פב"פ) .מעיר פ' בארצות פ' אשר קנה סך: (חמשה ועשרים חביות, או אקסהאפט, או צלוחית יין, יין שרוף, או צוקער, או חמאה, או פירות יבשות) של פתח בחותם נוממער.................. № זה היי"ש או וכולו, נעשה פה בפאבריק של הנגיד (פב"פ) ונעשה מתחלה רק לשם פסח, והכלים המה נשמרים משנה לשנה לשם פסח, ונעשה בשמירה מעולה על פי השגחתינו, וגם העומד מאתנו משגיח נאמן להשגיח על כל דבר עשיות היי"ש או וכולו הנ"ל: שיהי' בהכשר גמור לפסח. וכשיובא היי"ש הנ"ל: (או שארי מיני מאכל ומשקה הנ"ל) חתום בחותם דלמטה מאתנו ח"מ, וגם חתום בחתימה של גביר (פב"פ) הנ"ל, אזי מותר לכל ישראל לשתות (לאכול) מהם בחג הפסח אף למהדרים. ולראי' באנו עהח"מ היום יום ג' ד' לחדש ניסן שנת

פה ק"ק..................

נאום.. רב דפה

ונאום..

(חותם).

נוסח אחר

היום יום..................................... התרע...... פק"ק..............

מכיר אני החתום מטה את הגביר היקר (פב"פ) נ"י כי הוא גבר תמים ומתהלך את האלהים, משאו ומתנו באמונה, בפיו ובלבבו שלם עם האלקים ועם בני אדם, ומובטחני עליו שלא יוציא תקלה מתחת ידו: לכן כל אדם יסמוך עליו בלב בטוח ובנפש שקטה לקנות ממנו יין (או שארי מיני מאכל ומשקה) על פסח בלי שום חשש ופקפוק. כה דברי הצעיר רב דפה.............................
הק'..

(חותם).

נוסח אחר

הנני מעיד לפני אחינו בני ישראל, שהאווזין והתרנגולים והיונים של האשה........................ מעיר..................
נשחטו ממני על פי דיני חמשה הלכות שחיטה כדין וכדת. ומותר לאכול מהם בכל תפוצות ישראל.

(שם העיר) יום.... לחודש.............. שנת.................לפ"ק.

נאום.. שוחט דמתא מפה.

(חותם).

נוסח אחר

זה הכתב יהי׳ לראי׳ ביד הטבח (הקצב) (פב״פ) שהבשר מן הבהמה גסה ומן הבהמה דקה (או שהעגלים, או העזים, או שהכבשים) אשר הביא חתום בחותם דלמטה ממני ח״מ, נשחט ונבדק ונחתם ממני היום יום...... לחודש..................... עפ״ד הלכות שחיטה ובדיקה כדת משה וישראל וכדיני חז״ל, ומותר לאכול ממנו אף למהדרים.

(שם העיר) יום..............לחודש .... התרע לפ״ק.

נאום....................................ש״ץ ושו״ב ונאמן דפה.
(חותם).

נוסח כתב הודעה לשוחטים

שפת אמת תכון לעד בעדות נאמנה, איך (הרבני) הב׳ פב״פ למד אצלי כל דיני שחיטות ובדיקות על בורי׳, וגדול שמושו יותר מלמודו בכל אופני תיקון והשחזת הסכין והרגיש בפגינה דקה מן הדקה להיות ראוי לשחיטת עופות דקות וגסות בתכלית הדיוק היטב הדק חד וחלק. ועתה הנני מוסר מודעה בכתב עדותי ששחט לפני וגם חברי הרב המופלג וכו׳ פב״פ משוחטי דמתא פה ק״ק פלונית עומד על גבו ובדק הריאה ומיעך סרכת באומן יד ואתמחי גברי בכל דיני בדיקות הריאה בספר לקיטת יצחק וזבחי תמים וספרי זבח מהגאונים האחרונים

המפורסמים להיות שו"ב בכל תפוצות ישראל ועל פיהו ישק כל עמו, ובפרט (שהרבני) שהב׳ הנ"ל ידוע בכשרון מעשיו לאיש ירא אלקים ועוסק במלאכת הקודש באמונה להזהר בכל מיני זהירות כדחזי לצורבא מרבנן שיהא כשר לעבודה ומוסמך בקבלה ורשותא דמרא אב"ד מורה הוראה בישראל להיות מותר לאכול משחיטתו בלי שום מיחוש כלל וכלל. פק"ק פ׳.......... יום.......... בחודש..................
שנת תרע......... לפ"ק.

נאום.. שו"ב דמתא
ק"ק הנ"ל.
(חותם השוחט).

נוסח כתב קבלה לשוחטים

נדרשתי לאשר שאלני ה"ה (הרבני) הב׳ פב"פ הנודע לי מכבר ועכשיו ביותר לאיש ירא אלקים (וצורבא מרבנן) שעמד לפני לנסיון על הלכות שו"ב ובכור הבחינה מצאתי את לבבו נאמן, פיו ולבו שוין בדיני שחיטות ובדיקות הריאה השגורים אצלו כמונחים בקופסא דמי וגם ידיו רב לו בתיקון הסכין בבקיאות נפלא באיזהו מקומן של זבחים, והרגיש בפגימה דקה מן הדקה בחגירת הצפורן כל דהו ואף זו ששחט לפני ג׳ עופות והשוחט דמתא רואה ולא התעלף, לזאת גם ידי תכון עמו בכתב הרשאה וקבלה (מהיום שלמטה עד שלש שנים בתנאי שצריך לחדש את

נסיונו אח״כ לפני מורה הוראה) ועתה ראוי לו לספחהו אל אחת הכהונות ומותר לכל ישראל לאכול משחיטתו.

פק״ק.................. יום.......... חודש................ שנת תרע....

לפ״ק.

נאום...

חופק״ק הנ״ל.

(חותם הרב האב״ד או המ״צ).

נוסח כתב פטורים בין חתן לכלה

על כתיבת התנאים, שנכתבו בק״ק פלוני ביום פלוני בחדש פלוני בשנת פ׳, בין הב׳ פ׳ ובין הבתולה הכלה פ׳, הי׳ נתיבתם בקישור גמור, כדין וכדת, בחרם ושבועה ובחצי נדן קנס, מצד העובר לצד המקיים; ועתה נעשה פירוד בינותם, וחזרו ופשרו, עצמם הצדדים הנ״ל, לנתק קשר השדוכין, ולבטל הקשר וכל ההתחייבות הנכתבים בתנאים הנ״ל; והנה בדבר שבממון פשרו עצמן, שאין שום תביעה ביניהם אפילו שוה פרוטה; ובענין החרם ושבועה וקנס מחלו זה לזה; והבתולה הנ״ל מחלה במעמד אבי׳ או אחי׳, אמה, וגם הב׳ פב״פ הנ״ל, מחל להבתולה פב״פ הנ״ל בתנאים, וגם הב׳ פב״פ הנ״ל, מחל להבתולה פב״פ הנ״ל את החרם והשבועה הנכתבים בקשור התנאים, וגם חרם הקהלות מחלו זה לזה; ועתה רשאי הב׳ פב״פ הנ״ל, לעשות שידוך אחר כרצונו וחפצו, בלי שום מוחה; וגם הבתולה הכלה הנ״ל, רשאית לעשות שידוך אחר כרצונה,

בלי שום מוחה; כל הנ"ל קבלו עליהם לאשר ולקיים, בכל תוקף ועוז, וגם בקבלת קנינים ע"י מנא דכשר למקני בי' וע"י עדים החתומים למטה:

כל זה נעשה פה ק"ק פלוני יום פ' בחדש פ' בשנת פ'

חתימת החתן

חתימת הכלה

או במסירת הקולמוס.

בפנינו מחלו הצדדים הנ"ל זה לזה את השידוך, וגם מחלו זה לזה, את כל ההתחייבות הנכתבים בתנאים הנ"ל, פה ק"ק פ' יום פ' בחדש פ' שנת פ' לפ"ק.

פלוני עד

פלוני עד

לחינוך ספר תורה חדש

כשמביאין אותו לביה"כ והכנסתו בארון הקודש. אחר תפלת מנחה.

מזמור י"ט, ע"ח עד פסוק ז', קי"א, קי"ב, קט"ז.

ויהי בנסע הארון וכו' ולוקחים ס"ת הישנים והולכים לקראת הס"ת החדש, ומנגן הש"ץ הבו גדל לאלהינו ותנו כבוד לתורה: והקהל עונין ברוך שנתן תורה וכו' עד לכל החסים בו: והחזן אומר ואתם הדבקים וכו' ועושים הקפות: והחזן מגביה הס"ת ואומר וזאת התורה וכו' עד ויאדיר ואח"כ יעשה החזן מי שברך לאיש! נדיב-לב אשר נשאו לבו ואשר נדבה

רוחו אותו, לתת מתנה לביה״כ לצרכי צבור, לכבוד המקום, ולכבוד התורה, ולכבוד העדה הקדושה פב״פ ואת אשתו ואת בניו ובנותיו ואת כל משפחתו וכו׳. והחזן מנגן יהללו, והודו על ארץ, לדוד מזמור, ובנחה יאמר, ומכניסין כל הס״ת בהיכל ואח״כ עלינו, אדון עולם:

סדר נענועים

הודו	מזרח
לה׳	—
כי	דרום
טוב	מעריב
כי	צפון
לעולם	מעלה
חסדו	מטה
אָ־	מזרח
נא	דרום
ה׳	—
הו־	מעריב
שי־	צפון
עה־	מעלה
נא	מטה

מי שברך לגרים

מי שברך אברהם אבינו ראש לגרים, ויאמר אליו התהלך לפני והיה תמים, ואתנה בריתי ביני ובינך, הוא יברך ויחזק ויאמץ את הגר הצדק, שבא לחסות תחת כנפי אלהי ישראל, חתם בבשרו אות ברית קודש, רחץ במים וטהר נלוה אל ה׳ לשרתו ולאהבה את שם ה׳ להיות לו לעבד, ועלה היום ראשונה לתורה צוה לנו משה, ויקרא שמו בישראל.................
בן אברהם. ומלאה הארץ דעה את ה׳ כמים לים מכסים, והיה ה׳ למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה׳ אחד ושמו אחד, וכן יהי רצון ונאמר אמן:

BENEDICTION FOR A "GER".

May He who blessed our ancestor Abraham, the first "Ger", and said to him: "Go thou before me and be righteous, and I will establish my covenant between me and thee,"—bless and strengthen and give courage to the righteous "Ger" who now enters the fold of the God of Israel; he has sealed the sign of the holy covenant on his flesh; he has been purified in the ritual waters; he has attached himself to God, to love Him and to serve Him. And this day he has been called for the first time to the holy Torah that God gave us through Moses. His name in Israel shall be............ ben Abraham "May the earth be filled with the understanding of God as waters fill the ocean bed."—"And God will reign over all the earth;—on that day the Almighty will be one.". With the grace of God. Amen.

מי שברך למומרים השבים ליהדות

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב, האל רחום וחנון, נושא עון ופשע וחטאה, אשר דבר ביד מלאכי, להשיב לב אבות על בנים, ולב בנים על אבותם, הוא יברך ויחזק ויאמץ את פב״פ שחזר בתשובה שלמה אל ד׳ אלהינו ד׳ אחד, ושב בנפש חפצה אל אמונת אבותיו הטהורה והקדושה, הודה ועזב ורוחם, כמו שנאמר, ומודה ועוזב ירוחם, וכן יהי רצון, ונאמר אמן:

צ׳ תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה, אִישׁ־הָאֱלֹהִים. אֲדֹנָי, מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ בְּדֹר וָדֹר : בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל, וּמֵעוֹלָם עַד־עוֹלָם אַתָּה אֵל : תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד־דַּכָּא, וַתֹּאמֶר, שׁוּבוּ בְנֵי־אָדָם : כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ, כְּיוֹם אֶתְמוֹל, כִּי יַעֲבֹר, וְאַשְׁמוּרָה בַלָּיְלָה : זְרַמְתָּם, שֵׁנָה יִהְיוּ, בַּבֹּקֶר כֶּחָצִיר יַחֲלֹף : בַּבֹּקֶר יָצִיץ וְחָלָף, לָעֶרֶב, יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ : כִּי־כָלִינוּ בְאַפֶּךָ, וּבַחֲמָתְךָ נִבְהָלְנוּ : שַׁתָּ עֲוֹנֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ, עֲלֻמֵנוּ, לִמְאוֹר פָּנֶיךָ : כִּי כָל־יָמֵינוּ, פָּנוּ בְעֶבְרָתֶךָ, כִּלִּינוּ שָׁנֵינוּ כְמוֹ־הֶגֶה : יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ, בָהֶם, שִׁבְעִים שָׁנָה, וְאִם בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה, וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן, כִּי גָז חִישׁ, וַנָּעֻפָה : מִי יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ, וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ : לִמְנוֹת יָמֵינוּ, כֵּן הוֹדַע, וְנָבִא לְבַב חָכְמָה, שׁוּבָה יְהוָה, עַד־מָתָי, וְהִנָּחֵם עַל־עֲבָדֶיךָ : שַׂבְּעֵנוּ בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ, וּנְרַנְּנָה וְנִשְׂמְחָה, בְּכָל־יָמֵינוּ : שַׂמְּחֵנוּ, כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ, שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה : יֵרָאֶה אֶל־עֲבָדֶיךָ, פָעֳלֶךָ. וַהֲדָרְךָ עַל־בְּנֵיהֶם :

וִיהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, כּוֹנְנָה עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, כּוֹנְנֵהוּ :

A Prayer of Moses, the man of God. O Lord, thou hast been a dwelling place unto us in all generations. Before the mountains were brought forth, or ever thou gavest birth to the earth and the world, even from everlasting to everlasting thou art God. Thou turnest man back to dust, and sayest, Return, ye children of men. For a thousand years in thy sight are but as yesterday when it is past, and as a watch in the night. Thou carriest them away as with a flood; they are in a sleep: in the morning they are like grass which sprouteth afresh. In the morning it bloometh and sprouteth afresh; in the evening it is cut down, and withereth. For we are consumed by thine anger, and in thy wrath are we confounded. Thou hast set our iniquities before thee, our secret sins in the light of thy countenance. For all our days have passed away in thy wrath, we bring our years to an end like a sound. The days of our years are threescore years and ten, or even by reason of strength fourscore years; yet is their pride but travail and nothingness; for it is soon gone by, and we fly away. Who knoweth the power of thine anger, and thy wrath according to the fear that is due unto thee? So teach us to number our days, that we may get us a heart of wisdom. Return, O Lord; how long?—and repent thee concerning thy servants. O satisfy us in the morning with thy lovingkindness; that we may exult and rejoice all our days. Make us rejoice according to the days wherein thou hast afflicted us, the years wherein we have seen evil. Let thy work be made manifest unto thy servants, and thy majesty upon their children.

And let the pleasantness of the Lord our God be upon us; and establish thou the work of our hands upon us; yea, the work of our hands establish thou it.

אַ רעדע צו אַ זילבערנע האָכצייט

טהייערע חתן־כלה! איהר פייערט היינט אייער זילבערנע חתונה, עס איז 25 יאָהר זינט איהר זייט פערהייראַט. 25 יאָהר איז דעם לעבען פון אַ פאָלק איז ווי אַ טראָפּען אין ים, איבערהויפּט אין דעם לעבען פון אידישען נאַציאָן, וועלכע איז אַלט טויזענדער יאָהרען, שפּיעלען 25 יאָהר אַ קליינע ראָליע, אָבער אין לעבען פון איינצעלנע מענשען, אין דעם לעבען פון אַן אינדיווידואַל, איז 25 יאָהר זעהר פיעל. אין פערלויף פון די 25 יאָהר וויפיעל שווארצע קעפּ זיינען גרוי געוואָרען, וויפיעל גלאַטע געזיכטער זיינען צוקנייטשט געוואָרען, וויפיעל גלייכע רוקענס זיינען געבויגען געוואָרען! וויפיעל זיינען אונטער דער צייט אינגאַנצען אוועק פון אונז! דערפאר, אַז גאָט העלפט, מען האָט דערלעבט און עס איז אַלעם גאָט צו דאנקען כשורה — ווי גרוים דאַרף יעצט זיין אייער שמחה!

מיט פינף־און־צוואַנציג יאהר צוריק זייט איהר געשטאַנען אונטער דער חופּה. מיוזיק האָט געשפּיעלט, אייערע פריינד האָבען געטאַנצט, אייערע געזיכטער האָבען געשטראַהלט מיט דער פאַנטאַזיע פון דער צוקונפט, אָבער ווען מען וואָלט דאַמאָלס אַביסעל מעהר נאָכגעדענקט, וואָלטען ארויף אויף די געדאנקען די ווערטער: „ולשמחה מה זו עושה?“ ווער ווייסט, וואָס די צוקונפט

וועט ברענגען? וואו נעהמט מען דאן דעם נביא, וואס זאל פראפעצייהען, וואס מיט אייך וועט געשעהען? צו וועט איהר גאר הארמאנירען? וויפיעל כוואליעס פון דעם ים־שטורם וועלען אריבער איבער אייערע קעפ? אבער יעצט, חתן וכלה! איהר האט שוין ביידע אריבער שפאַצירט א היבשע ביסעל וועג, 25 יאהר צוזאמען געלאכט, צוזאמען געוויינט, צוזאמען געהאט נחת, צוזאמען גע־האט צער, צוזאמען זיך געפרעהט, צוזאמען געטרויערט, ערצויגען קינדער, געליטען פון קינדער און קינדער פער־היראטעט, יעצט איז אייער שמחה אן אמת׳ע! מיר גראטולירען אייך מיט א הערצליכען מזל־טוב!

מיר רופען אזא שמחה די זילבערנע חתונה, ווען מיר פייערען א 50־יאהריגען יובילעאום רופען מיר דאס א גאלדענע חתונה, א 75־יאהריגען יובי־לעאום רופען מיר א דימענטענע חתונה, ווייל מיר, אלס זינדיגע מענשען, האבען ניט קיין גרעסערען בעגריף פון גליק, ווי זילבער, גאלד און דימענטען. די תורה זאגט ביים מאכען דעם משכן: וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחושת, אבער נאכהער זאגט ער: „ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם“. דאס הייסט, ביי זיי איז די הויפט־זאך גאלד, זילבער און קופער, אבער ביי גאט איז די הויפט־זאך די ליעבע, די טרייהייט, די איבערגע־בענהייט צו איהם.

ווען מען זאל פרעגען ביי מענשען, וואס הייסט גליק? וועלען מיר בעקומען פערשידענע ערקלעהרונגען: דער

ארימאַן וועט זאָגען, דאָס רייכטהום הייסט גליק; דער קראַנקער וועט זאָגען, דאָס געזונדהייט איז גליק; דער אַלטער וועט זאָגען, דאָס ווערען צוריק יונג הייסט גליק; דער קינדערלאָזער וועט זאָגען, אז קינדער זיינען גליק. אָבער די ווארהייט איז, דאָס צופרידענהייט איז גליק. זייט צופרידען, דאָס איהר האָט דערלעבט אייער יובילעאום צו פייערען! גאָט צו דאנקען, איהר זעהט ארום אייך פערזאַמעלט אייערע קינדער, אייערע פריינדע, און מיר אַלע ווינשען אייך, איהר זאָלט זוכה זיין צו פייערען אייער 50־יאָהריגען יובילעאום, דעם שנת היובל. אז איהר האָט שוין זוכה געווען „עד כה" — דאָס איז 25, וועט איהר שוין אויך ווערטה זיין „עד פה" — דאָס איז אַ דיימאַנד־חתונה, מיט 10 יאָהר אַ צוגאָב. יאריך ה' ימיכם ושנותיכם בטוב ובהצלחה כל ימיכם, אָמן!

אַ רעדע ביי גרינדען אַ תלמוד־תורה

ווערטהע פערזאַמעלטע!

עס איז נאָך קיינמאָל ביי אונז ניט געווען אזא שטאַרקער סענטימענט פאַר אידישע בילדונג, פאַר לערנען תורה מיט אונזערע קינדער, ווי יעצט. מיר פיהלען, דאָס אום צו רעטען אונזער צוקונפט, מוזען מיר עטוואָס טהון פאַר אונזערע נאָכפאָלגער. מיר טראַכטען יעצט פלענער, מיר

זוכען מיטלען, ווי אזוי איינצופלאַנצען אין אונזערע קינ־דער ליעבע צום יודענטהום, דאַס זיי זאָלען פערבלייבען אידען. עס איז א בעוואוסטער פאַקט, דאַס ווען מען איז געזונד אויף אלע גליעדער, פאַלט קיינמאָל ניט איין גאָר צו טראַכטען וועגען אונזערע אברים. ווען טראַכט מען וועגען דעם קאָפּ? — ווען ער טהוט וועה; ווען טראַכט מען וועגען דעם מאָגען? — ווען ער פערדייהעט ניט דאָס עסען; ווען זאָרגט מען וועגען די אויגען? — ווען זיי ווערען דונקעל. מיט איין וואָרט, טראַכטען וועגען די גלידער איז א בעווייז פון אַ קראַנקען צושטאַנד. דאָס זעלבע איז מיט די ערציהונג פון אונזערע קינדער. אַמאָל האָט זיך קיינער קיינמאָל ניט געשטעלט די פראַגע, ווי אזוי מען ערציהט אַ קינד אַלס אַ איד? די אַטמאָס־פערע איז געוועז אידיש, די גאַס, די לופט איז געווען פול מיט יודענטהום. היינט ווייזט אוים, דאָס מיר זיינען קראַנק, ניט נאָר אין סטריט, נאָר זאָגאָר אין הויז איז ניטאָ קיין צייכען פון יודענטהום. אין סקול קען ער געווים קיין איד ניט ווערען. דאַן שטעלט זיך די וויכטיגע פראַגע: „וואָס טהוט מען?” ווי אזוי מאַכט מען זיכער דעם צוקינפטיגען דור, דאָס זיי זאָלען פערבלייבען אי־דען? דער בעסטער ענטפער אויף דעם איז: גרינדען תלמוד־תורה׳ס...

אבער מיר מוזען פערשטעהן, דאָס אַ תלמוד תורה י ע צ ט קען ניט זיין דאָס וואָס אַ מ אָ ל. ווען מען האָט געהאלטען אַ קינד פערשפאַרט אין א חדר פון

8 אוהר מאָרגענס ביז ניין אוהר אבענדס. דער רבי, אַן אַלט־מאָדישער איד, מיט אַ קאַנטשיק אין האַנד, האָט מיט געוואַלט אַריינגעקלאַפּט אין קינדס מוח די שווערע סוגיות, אונפערשטענדליכע למודים, האָט געמעגט דער חדר זיין שמוציג, עס האָט געשמעלקעט אַ ליכטעל, מען האָט דאָך געלערענט, ווייל דער אינגעל האָט קיין אנדע־רעס און בעסערעס ניט געזעהען. היינט אָבער, ווען ער געהט אין אַ סקוהל, אַ מאָדערנע געביידע מיט אַלע בע־קוועמליכקייטען, דער לעהרער איז געקליידעט נאָך דער לעצטער מאָדע, מען לערנט מיט איהר זאַכען, וואָס ער פערשטעהט, דאַן ווען ער קומט נאכהער אין חדר, מוז דער חדר זיין ניט ערגער איינגעאָרדענט אלס די סקול. די אַלטמאָדישע רביים טויגען ניט מעהר. איבערהויפּט מוז דער רבי זיין אַ ספּעציאַליסט, און אין אַ קורצע צייט קענען איבערגעבען דעם תמצית פון אידישע תורה, צייגען די פּערעל, דער מאור שבתורה... נאכהער ווען ער ענדיגט די סקול און איז צו דערזעלבער צייט בעקאַנט מיט די אידישע תורה, מיט אונזער הייליגער טראַדיציאָן, איז ער דאָך אַ גוטער איד און אַ גוטער אמעריקאנער סיטיזען.

שלמה המלך זאָגט: „כחצים ביד גבור כן בני הנעורים", ווי פיילען אין די האנט פון אַ קריעגס־העלד, אזוי זיינען אונזערע יונגע קינדער. דאָס זיינען אונזערע געוועהר, אונזער בעשיצונג געגען אונזערע שונאים; „לא יבושו — כי ידברו את אויבים בשער", זיי וועלען זיך ניט דארפען שעהמען, אויב זיי וועלען זיך קענען אויס־

טענה'ן, אויסריידען מיט'ן פיינט, מיט'ן געגנער אין דער עפענטליכקייט. ניט ווי אמאָל א גאון, א גדול בתורה, האָט צומאָל ניט געקענט ריידען מיט א קריסט, ווייל ער האָט נור געוואוסט די ד' אמות של הלכה און ניט מעהר. דאָס האָט אונז ניט געטהאָן קיין גוטעס, קיין כבוד ניט פערשאַפט! מיר וועלען אבער היינט מיט א ריכטיגען סיסטעם אין לערנען, מיט גוטע לעהרער, קענען פערשאַפען עהרע אונזערע צוקינפטיגע דורות, און מיר וועלען ער־ציהען א דור לשם ולתהלה ולתפארת. — אָמן!

אַ רעדע פאַר אַ מושב־זקנים

ווערטהע פריינדע: עס איז דאָ א גאנץ אַלטע פראַגע מיט אַן אַנטוואָרט. די פראַגע לויטעט: וועלכע זאַך איז דאָס, וואָס יעדער מענש בעט גאָט, ער זאָל דאָס בע־קומען, יעדער איינער פערלאַנגט דאָס צו האָבען, און נאכהער, ווען ער האט דאָס שוין, שעהמט ער זיך דערמיט ווי מיט א גנבה? דער אנטוואָרט איז: די ע ל ט ע ר. יעדער מענש בעט ביי גאָט, דאָס ער זאָל זוכה זיין אלט צו ווערען. יעדערער וויל דערלעבען עד זקנה ושיבה. נאָר ווען ער דערזעהט די ערשטע גרויע האָר אויף זיין קאָפּ אָדער באָרד, רייסט ער דאָס אויס, ער שעהמט זיך נאָר דערמיט. פאַר וואָס איז דאָס אייגענטליך אזוי? דער תירוץ איז: עס זיינען פאַראַן צוויי סאָרטען ע ל־

ט ע ר. ווען איינער ווערט אַלט מיט יאָהרען, ווי די תורה זאָגט אויף אברהם אָבינו: „ואברהם זקן בא בימים“, ער איז שוין געוועזן אין די יאָהרען, ווען מען ברויכט אַלט צו ווערען, אָדער: „והמלך דוד זקן בא בימים“, דאָס איז אַ שטאַלץ, דאָס איז א מתנה פון גאָט. אָבער חלילה ווען מען ווערט אַלט און גרוי פון צרות, פאַר דער צייט — אָהן יאָהרען, דאַן שעהמט מען זיך. ווען מיר בעטען אין די הייליגע טעג „אַל תשליכנו לעת זקנה“, מיינט מען דיעזען געדאַנק. ווען איך זעה איינער שטעהט פון ווייטען און ער האַלט עטוואָס אין זיין האַנט און איך פערלאַנג, ער זאָל דאָס מיר געבען, וועט מוזען דויערען ביז איך וועל דאָס פון איהם בעקומען, אָבער ווען ער זאָל דאָס געבען אַ וואָרף צו מיר, וועל איך דאָס שנעל בעקומען אין א סעקונדע. מיר בעטען ביי גאָט, ער האָט אַ טהייערען אַרטיקעל, מען רופט דאָס ע ל ט ע ר, נאָר אַל תשליכנו לעת זקנה, גיב אונז ניט אַ וואָרף, אַ שליידער, צו די עלטער. זאָל דאָס קומען צו אונז לאַנגזאַם, מיט'ן פערלויף פון יאָהרען, ניט מיט אמאָל. מיר מיינען אויך דערמיט אַל תשליכנו, וואַרף אונז ניט אָן אויף אונזערע קינדער צו דער עלטער. זאָלען זיי זיך ניט אַרומוואַרפען מיט אונז, מיר זאָלען ניט זיין אַן איבעריגע זאַך לעת זקנה.

מיינע פריינדע! בעטראַכט וואָס פאַר אַ טהייערע בקשה דאָס איז! מען זאָגט: „ענדע גוט — אַלעס גוט...“ דיר איז בעשערט צו לעבען זיבעציג יאָהר, איין העלפט

דערפון גוטע גליקליכע און די אנדערע העלפט אומגליק־ליכע, טרויעריגע — וועלכע פערלאַנגסטו, זאָלען זיין די ערשטע? דאַן וועט יעדער קלוגער מענש זאָגען: „די לעצטע זאָלען זיין די גוטע". די תורה זאָגט, דאָס יעקב אבינו האָט אָפּגעלעבט זיינע יאָהרען זעהר טרויעריג, קיין נחת ניט געהאט פון זיינע קינדער, נור לויטער צרות. אָבער ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, די לעצטע 17 יאָהר אין מצרים האָט ער געלעבט, ער האָט געזעהען זיינע קינדער ארום זיך פערזאמעלט, זיין ליב־לינג יוסף אַלס וויצע־קעניג אין מצרים, מיט איין וואָרט: זיינע לעצטע יאָהרען זיינען געוועזען זיסע, גליקליכע, איז „ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה", האָט דאָס שוין געהייסען, דאָס אַלע זיינע יאָהרען האָט ער גוט געלעבט, ווייל „ענדע גוט — אַלעס גוט"...

מיינע ליעבע אידען! זעהט אין דיעזער געביידע צו פערזיסען די לעצטע יאָהרען פון די זקנים. גיט זיי אַ רוהיגע, שטילע היים, זאָלען זיי שטאַרבען מיט דעם בעוואוסטזיין, דאָס גוטע נאָבעלע מענשען האָבען געטהאָן אַלעס, אום זיי צו דערהאַלטען אויף דער וועלט. זיי וועלען בעטען גאָט פאַר אונז, דאָס מיר זאָלען קומען לימי זקנה ושיבה, מיט אַ גוטען עלטער, מיר זאָלען אויס־לעבען אונזערע יאָהרען בעושר ואריכות ימים. אָמן!

אַ רעדע פאַר אַ צדקה־אַנשטאַלט

מיינע פריינדע! קיין פאָלק אויף דער וועלט האָט ניט פערשטאַנען אַזוי ריכטיג צו בעטיטלען דאָס העלפען נויטליידענדע, ווי מיר אידען. זיי רופען דאָס „טשאַריטי״, „אויסהעלפונג״, „שטיצע״. מיר רופען דאָס „צדקה״, — „גערעכטיגקייט״. מיר טהוען דערמיט אַלעס וואָס רעכט איז. דער פסוק זאָגט: „צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת״, דאָס הייסט: אַ פאָלק וואָס פערשטעהט, אַז העלפען אַן אָרימאַן איז צדקה, „גערעכטיגקייט״, איז אַ בעוויז, דאָס זי שטעהט הויך אין קולטור, אָבער די נאַציאָנען, וואָס רופען דאָס „חסד״, „גנאַדע״, „טשאַריטי״— חטאת, דאָס איז אַ פערברעכען. מיט טויזענדער יאָהרען צוריק זיינען מיר געווען דאָס ערשטע פאָלק, וואָס האָט געפּרעדיגט: „פּתוח תפתח את ידך״, אָדער „וכי ימוך אחיך ומטה ידו והחזקת בו״; אַנדערע פעלקער האָבען געזאָגט, דאָס אַן אָרימאַן — אָדער ער זאָל זיך פערקויפען פאַר אַ קנעכט, אָדער ער זאָל פון הונגער שטאַרבען. זייער לאָגיק איז געווען: גאָט ווייסט וואָס ער טהוט. ווען ער וואָלט געוואָלט, דאָס דער אָרימאַן זאָל האָבען פון וואַנען צו לעבען, וואָלט ער איהם זעלבסט געגעבען. דאָרום, ווען מען העלפט אַן אָרימאַן, טהוט מען דערמיט אַ פאַרברעכען געגען גאָט. דאָס איז געווען די פראַגע פון טורנוסרופוס צו ר׳ עקיבא: „אם ה׳ אוהב את העניים למה אינו מפרנסם?״ אָבער מיר זאָגען אין געגענטהייל, זאָגאַר

ווען אַ פּאַטער ווערט בייז אויף אַ קינד און טרייבט איהם אַרויס, וועט ער דאַנקבאַר זיין, ווען יעמאַנד וועט זיין זוהן שטיצען, דאָס ער זאָל פון הונגער ניט שטאַרבען. אונזער סיסטעם אין צדקה איז אויך „מתן בסתר“, ניט פּויקען און ניט ליאַרמען, בעריהמען זיך דערמיט, נאָר אשרי משכיל אל דל, זאָל מען מיט שכל העלפען דעם אָרימאַן, אום ניט צו פערשעהמען איהם.

דער חכם מכל אדם זאָגט: וצדקה תציל ממות. ער מיינט איינפאַך: מיט צדקה, וואָלטהאַט, רעטעט מען פיעלע פון טויט. אָבער די חכמים זאָגען אנדערש, דאָס ווען מען איז אַ בעל־צדקה שטאַרבט מען ניט אָפּ אינ־גאַנצען, מען ווערט אזוי שנעל ניט פערגעסען, זיין נאָמען בלייבט לזכרון עולם. דאָס האָט געמיינט שלמה המלך: „וצדקה תציל ממות“. מען זאָל אויך ניט ענטפערען אַ תירוץ, דאָס די צייט איז יעצט ניט אמבעסטען, דארום קען מען ניט העלפען יענעם. מען מוז וויסען, אַז קוים איז דעם אָרימאַן שלעכט ווען אַלעמען איז גוט — טאָ ווי שלעכט איז איהם שוין ווען די צייטען זיינען שלעכט? מען האָט ניט קיין רעכט צו לעבען אין לוקסוס, און דער אָרימאַן זאָל ניט האָבען קיין ברויט, ווי דער פּסוק זאָגט: „הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד“. פיעלע לייטע, וועלכע זיינען געוועזען אָרימע מענשען, נאָכהער האָט זיי בעגליקט און זיי זיינען רייך געוואָרען, וועט איהר בלויז דערקענען אין הויז: די פּאַרניטשור זיינען טהייערע, מען האַלט דיענסטען, מען האָט צירונג — הון ועושר

בביתו: זיין רייכטהום דערקענט איהר בלויז אין זיין הויז, אבער — וצדקתו עומדת לעד, זיין צדקה בלייבט אימער דאס זעלבע. פריהער אלס ארימאן האט ער ניט געגעבען, און זאגאר יעצט, אלס גביר, גיט ער ניט. העלפט די בעדערפטיגע, רחמנים בני רחמנים! און גאט וועט אייך העלפען, דאס איהר וועט ניט וויסען פון קיין מאנגעל און נויט, ובזכות הצדקה תהיה הגאולה קרובה! אמן!

צו עלטערן פון א בר מצוה.

(ביי א בר־מצוה).

ווערטהער בר־מצוה, עלטערן, פערוואנדטע און פריינד!

האבען מיר א זאך וואס איז טהייערער פאר אונזער קינד? קענט איהר די מוטער, וואס וועט פארבייטען איהר בייבי אויף גאלד און בריליאנטען? האט איהר גע־זעהן דעם פאטער, וואס וועט לאזען שטארבען זיין קינד, אום אויפצוהאלטען דאס לעבען פון זיין געשעפט?

די וועלט־געשיכטע איז פול מיט מעשיות פון אויפ־אפפערונג פאר קינדער. און דאך! מיט דער גאנצער ליעבע וואס עלטערען ווייזען צו קינדער, מיט דעם גאנצען קאמפף וואס עלטערן פיהרען געגען דעם הונגער און דעם טוידט וואס שוועבט איבער זייערע פאמיליען, אויסער

דיעזע ליעבע צו קינדער, ליגט אויף די עלטערן נאָך אַ לאַסט וואָס איז פיעל גרעסער ווי די ליעבע, נעמליך: די פליכט פון ערציהונג.

די פליכטען וואָס עלטערן האָבען צו זייערע קינדער זיינען זעהר גרויס. זיי זיינען נאָך גרעסער ווי די ליעבע צו זייערע קינדער. פּונקט אַזוי ווי עלטערן זיינען מחויב צו זעהן אַז זייערע קליינע קינדערלאַך זאָלען האָבען וויי־נעלאַך און מילך אין די באַטעלס, אַזוי זיינען זיי מחויב צו זעהן, אַז די קינדער זאָלען אויסוואַקסען געזונדע, ריין, מאָראַליש און זאָלען זיין ניצליכע און גוטע בירגער אויף דער וועלט.

צו זאָגען, אַז עלטערן ווילען דאָס ניט, וועט זיין אַ ליגען. די ליעבע צו קינדער וואָס די נאַטור האָט אַריינ־געגעבען אין יעדענ׳ס הארץ, טרייבט עלטערן צו דיעזען וואונש.

ליידער ווייסען וועניג עלטערען וואו קינדער־ליעבע פאַנגט זיך אָן און וואו דיעזע ליעבע דאַרף זיך ענדיגען. פיעלע עלטערן ווייסען ניט מיט וואָס זיי העלפען זייערע קינדער און מיט וואָס זיי שלאַכטען זיי פאַר׳ן שטן.

מיר ריידען דאָ פון אידישע עלטערן און אידישע קינדער. און די ליבע פון אידישע קינדער איז די גרע־סטע אין דער וועלט. אַבער, ליידער, מיט דער גאַנצער ליעבע וואָס אידישע עלטערן האָבען צו זייערע קינדער, זאָרגען זיי מייסטענס פאַר דעם קינד׳ס מאָגען, פאַר דעם קינד׳ס שיך, אָבער זעהר זעלטען פאַר דעם קינד׳ס מאָראַל.

די אידישע מוטער וועט פאר׳משכונ׳ען די לעצטע קישעלע צו קורירען איהר קינד׳ס הוסט, און זי וועט רייסען קברים, ווען איהר קינד רייסט א פינגער. אבער זי וועט זעלטען פארלירען א זיפץ ווען זי הערט, אז איהר קינד געוואוינט זיך אין זאגען א ליגען און זי וועט אפילו ניט דערצעהלען דעם פאטער, ווען זי ווייסט, אז איהרע קינדער פארקעהרען מיט שלעכטע קאמפאניע.

דורך נאלעסיגקייט ווערט ערמארדעט די מאראל פון פיעלע קינדער און דיעזע נאכלעסיגקייט איז אין די גרויסע שטעדט און בעזאנדערס אין דער אידישער געטהא.

ברויט פאר קינדער איז א וויכטיגע זאך, אבער נאך וויכטיגער איז פאר קינדער אן ערציהער, א וועגווייזער. ווער עס האלט זיין קינד אונטער זיין אויפזיכט, ווער עס פארשט אויס דעם כאראקטער פון זיין קינד׳ס חברים, דער וואס באשטימט די צייט פון זיין קינד׳ס שלאפען, עסען און שפאצירען, דער טהוט פאר זיין קינד פיעל מעהר, ווי יענער וואס בויט פאר זיין קינד א הויז און שפארט פאר איהם געלד אין באנק, און דער פארשאפט זיך אליין דעם גרעסטען גליק אויף דער וועלט. א גוטעס קינד איז א רייכטום, א שעהנעס קינד איז א צירונג און אן עהרליכעס קינד איז א מתנה, וואס איין מענש קען דעם צווייטען ניט געבען.

א קערפער קען אויפוואקסען זאגאר ווען ער וועט געהאדעוועט מיט ביליגע שפייז, אבער א גייסט קען זיך ניט ענטוויקלען ווען ער וואלגערט זיך אהן א ריכטיגע

ערציהונג. די זיידענע קליידלאך וואס א קינד צורייסט זיינען אויף איהם ניט קענטיג, אין זיינע עלטערע יאהרען, אבער די גוטע לעהרע, די שעהנע מדות וואס א קינד גע־ניסט, זיינען דימענטען וואס בלישצען פון איהם ארויס זיין גאנצען לעבען. קליידער און לוקסוס געהען פארלא־רען, אבער עהרליכקייט, בילדונג און מאראל, בלייבען ווי די פיראמידען, וואס ווייזען די נעקסטע דורות דעם ווערט פון גוטע עלטערן.

קינדער — דאס זיינען אונזערע דימענטען. מיר מוזען זיי אבער שלייפען, ווייל מיר דארפען פון זיי מאכען מענ־שען, מיר זאלען זיך מיט זיי ניט שעהמען אין אונזערע קברים. עס איז א פעהלער צו מיינען, אז ווען א קינד דערגרייכט דרייצעהן יאהר הערען אויף די פליכטען פון עלטערן. אה, ניין! ניט דאס מיינט דער „ברוך שפטרני“, דען אזוי לאנג ווי א קינד איז ניט ענטוויקעלט אלס פאל־שטענדיגער מענש, שטעהט ער נאך אלץ אונטער׳ן רשות פון זיינע פראקטישע עלטערן איהם צו ווייזען דעם וועג וואו עס איז ליכטיג און וואו עס איז פינסטער.

מיט דיעזען מאראלישען לעקציאן אין זינען, ווינש איך אייך אלעמען, אז דער בר־מצוה זאל פארשאפען כבוד זיינע עלטערן און כל־ישראל, און טאטע־מאמע זאלען פייערען מיט די זעלבע באגייסטערונג די בר־מצוה פון זיינע אייניקלאך, די זיהן פון דיעזען דרייצעהן־יעהריגען בעל־שמחה.

לוח תמידי

לידע תמיד סוף זמן קריאת שמע של שחרית וסוף זמן תפלה וברכות ק"ש וזריחה ושקיעה באופק ארצות הברית אף לדעת הגר"א זצללה"ה, זכותו יגן עלינו.

נעשה על־ידי

ר' יעקב זעליג ב"ר זאב יהודה גאָלדבערג,

ניו יאָרק.

אָקטאָבער

יום	זריחה	סוף זמן ק"ש	סוף זמן תפלה	שקיעה
1	5.55	8.52	9.51	5.44
2	5.56	8.52	9.51	5.42
3	5.57	8.52	9.51	5.40
4	5.58	8.53	9.51	5.39
5	6. 0	8.54	9.52	5.37
6	6. 1	8.54	9.52	5.35
7	6. 2	8.55	9.52	5.34
8	6. 3	8.55	9.52	5.32
9	6. 4	8.55	9.53	5.31
10	6. 5	8.56	9.53	5.29
11	6. 6	8.56	9.53	5.27
12	6. 7	8.56	9.53	5.26
13	6. 8	8.57	9.53	5.24
14	6. 9	8.57	9.53	5.23
15	6.10	8.57	9.53	5.21
16	6.11	8.58	9.54	5.20
17	6.12	8.58	9.54	5.18
18	6.14	8.59	9.55	5.17
19	6.15	9. 0	9.55	5.15
20	6.16	9. 0	9.55	5.14
21	6.17	9. 0	9.55	5.12
22	6.18	9. 1	9.55	5.11
23	6.19	9. 1	9.55	5. 9
24	6.20	9. 2	9.56	5. 8
25	6.21	9. 2	9.56	5. 7
26	6.22	9. 2	9.56	5. 5
27	6.24	9. 4	9.57	5. 4
28	6.25	9. 4	9.57	5. 3
29	6.26	9. 4	9.57	5. 1
30	6.27	9. 5	9.58	5. 0
31	6.28	9. 5	9.58	4.59

נאָוועמבער

יום	זריחה	סוף זמן ק"ש	סוף זמן תפלה	שקיעה
1	6.29	9. 6	9.58	4.57
2	6.31	9. 7	9.59	4.56
3	6.32	9. 7	9.59	4.55
4	6.33	9. 8	10. 0	4.54
5	6.34	9. 8	10. 0	4.53
6	6.35	9. 9	10. 0	4.52
7	6.36	9. 9	10. 1	4.51
8	6.38	9.11	10. 2	4.50
9	6.39	9.11	10. 2	4.48
10	6.40	9.11	10. 2	4.47
11	6.41	9.12	10. 2	4.46
12	6.42	9.13	10. 3	4.46
13	6.44	9.14	10. 4	4.45
14	6.45	9.14	10. 4	4.44
15	6.46	9.15	10. 5	4.43
16	6.47	9.15	10. 5	4.42
17	6.48	9.16	10. 5	4.41
18	6.49	9.16	10. 6	4.40
19	6.50	9.17	10. 6	4.40
20	6.52	9.18	10. 7	4.39
21	6.53	9.19	10. 8	4.38
22	6.54	9.20	10. 8	4.38
23	6.55	9.20	10. 9	4.37
24	6.56	9.21	10. 9	4.36
25	6.58	9.22	10.10	4.36
26	6.59	9.23	10.11	4.35
27	7. 0	9.23	10.11	4.35
28	7. 1	9.24	10.12	4.34
29	7. 2	9.25	10.12	4.34
30	7. 3	9.25	10.13	4.34

דעצעמבער

יום	זריחה	סוף זמן ק"ש	סוף זמן תפלה	שקיעה
1	7. 4	9.26	10.13	4.33
2	7. 5	9.27	10.14	4.33
3	7. 6	9.27	10.15	4.33
4	7. 7	9.28	10.15	4.33
5	7. 8	9.29	10.16	4.32
6	7. 9	9.29	10.16	4.32
7	7.10	9.30	10.17	4.32
8	7.11	9.31	10.18	4.32
9	7.12	9.32	10.18	4.32
10	7.13	9.32	10.19	4.32
11	7.14	9.33	10.20	4.32
12	7.14	9.33	10.20	4.33
13	7.15	9.34	10.21	4.33
14	7.16	9.35	10.21	4.33
15	7.17	9.36	10.22	4.33
16	7.17	9.36	10.22	4.33
17	7.18	9.37	10.23	4.34
18	7.19	9.37	10.24	4.34
19	7.19	9.37	10.24	4.34
20	7.20	9.38	10.25	4.35
21	7.20	9.38	10.25	4.35
22	7.21	9.39	10.26	4.36
23	7.21	9.39	10.26	4.36
24	7.22	9.40	10.27	4.37
25	7.22	9.41	10.27	4.38
26	7.23	9.41	10.28	4.38
27	7.23	9.42	10.28	4.39
28	7.23	9.42	10.28	4.39
29	7.24	9.43	10.29	4.40
30	7.24	9.43	10.29	4.41
31	7.24	9.43	10.30	4.42

יאנוואר

יום	זריחה	סוף זמן ק"ש	סוף זמן תפלה	שקיעה
1	7.24	9.43	10.30	4.43
2	7.24	9.44	10.30	4.44
3	7.24	9.44	10.30	4.44
4	7.25	9.45	10.31	4.45
5	7.25	9.45	10.32	4.46
6	7.25	9.45	10.32	4.47
7	7.25	9.45	10.32	4.48
8	7.25	9.46	10.33	4.49
9	7.24	9.45	10.32	4.50
10	7.24	9.45	10.33	4.51
11	7.24	9.46	10.33	4.52
12	7.24	9.46	10.33	4.53
13	7.23	9.45	10.33	4.54
14	7.23	9.46	10.33	4.55
15	7.23	9.46	10.34	4.56
16	7.22	9.46	10.34	4.58
17	7.22	9.46	10.34	4.59
18	7.21	9.45	10.34	5. 0
19	7.21	9.46	10.34	5. 1
20	7.20	9.45	10.34	5. 2
21	7.20	9.45	10.34	5. 3
22	7.19	9.45	10.34	5. 4
23	7.18	9.45	10.34	5. 6
24	7.18	9.45	10.34	5. 7
25	7.17	9.45	10.34	5. 8
26	7.16	9.44	10.33	5. 9
27	7.16	9.44	10.34	5.10
28	7.15	9.44	10.34	5.12
29	7.14	9.43	10.33	5.13
30	7.13	9.42	10.33	5.14
31	7.12	9.42	10.33	5.15

פעברואר

יום	זריחה	סוף זמן ק״ש	סוף זמן תפלה	שקיעה
1	7.11	9.42	10.32	5.16
2	7.10	9.42	10.32	5.18
3	7. 9	9.41	10.32	5.19
4	7 8	9.41	10.32	5.20
5	7. 7	9.40	10.32	5.22
6	7. 6	9.40	10.31	5.23
7	7. 5	9.39	10.31	5.24
8	7 4	9.39	10.31	5.25
9	7 3	9.38	10.30	5.26
10	7. 2	9.38	10.30	5.28
11	7. 0	9.37	10.29	5.29
12	6.59	9.36	10.29	5.30
13	6.58	9.36	10.29	5.32
14	6.57	9.36	10.29	5.33
15	6.55	9.34	10.28	5.34
16	6.54	9.34	10.27	5.35
17	6.53	9.33	10.27	5.36
18	6.51	9.32	10.26	5.38
19	6.50	9.32	10.26	5.39
20	6.49	9.31	10.26	5.40
21	6.47	9.30	10.25	5.41
22	6.46	9.30	10.24	5.42
23	6.44	9.28	10.23	5.43
24	6.43	9.28	10.23	5.44
25	6.42	9.28	10.23	5.46
26	6.40	9.26	10.22	5.47
27	6.39	9.26	10.22	5.48
28	6.37	9.25	10.21	5.49

מארטש

יום	זריחה	סוף זמן ק״ש	סוף זמן תפלה	שקיעה
1	6.36	9.24	10.20	5.50
2	6.34	9.23	10.19	5.51
3	6.32	9.22	10.19	5.53
4	6.31	9.21	10.18	5.54
5	6.29	9.20	10.17	5.55
6	6.28	9.20	10.17	5.56
7	6.26	9.18	10.16	5.57
8	6.25	9.18	10.16	5.58
9	6.23	9.17	10.15	5.59
10	6.21	9.15	10.14	6. 0
11	6.20	9.15	10.14	6. 2
12	6.18	9.14	10.13	6. 3
13	6.16	9.13	10.12	6. 4
14	6.15	9.12	10.11	6. 5
15	6.13	9.11	10.10	6. 6
16	6.12	9.10	10.10	6. 7
17	6.10	9. 9	10. 9	6. 8
18	6. 8	9. 8	10. 8	6. 9
19	6. 7	9. 7	10. 8	6.10
20	6. 5	9. 6	10. 7	6.11
21	6. 3	9. 5	10. 6	6.12
22	6. 2	9. 4	10. 5	6.13
23	6. 0	9. 3	10. 4	6.14
24	5.58	9. 2	10. 4	6.16
25	5.57	9. 2	10. 3	6.17
26	5.55	9. 0	10. 2	6.18
27	5.54	9. 0	10. 2	6.19
28	5.52	8.59	10. 1	6.20
29	5.50	8.57	10. 0	6.21
30	5.48	8.56	9.59	6.22
31	5.47	8.56	9.59	6.23

אפריל

יום	זריחה	סוף זמן ק"ש	סוף זמן תפלה	שקיעה
1	5.45	8.54	9.58	6.24
2	5.44	8.54	9.57	6.25
3	5.42	8.53	9.56	6.26
4	5.40	8.51	9.55	6.27
5	5.39	8.51	9.55	6.28
6	5.37	8.50	9.54	6.29
7	5.35	8.48	9.53	6.30
8	5.34	8.48	9.53	6.31
9	5.32	8.47	9.52	6.32
10	5.31	8.46	9.51	6.33
11	5.29	8.45	9.50	6.34
12	5.27	8.44	9.49	6.35
13	5.26	8.43	9.49	6.36
14	5.24	8.42	9.48	6.38
15	5.23	8.42	9.48	6.39
16	5.21	8.40	9.47	6.40
17	5.20	8.40	9.47	6.41
18	5.18	8.39	9.46	6.42
19	5.16	8.37	9.45	6.43
20	5.15	8.37	9.44	6.44
21	5.14	8.36	9.44	6.45
22	5.12	8.35	9.43	6.46
23	5.11	8.35	9.43	6.47
24	5. 9	8.33	9.42	6.48
25	5. 8	8.33	9.41	6.49
26	5. 6	8.32	9.40	6.50
27	5. 5	8.31	9.40	6.51
28	5. 4	8.31	9.40	6.52
29	5. 2	8.29	9.39	6.53
30	5. 1	8.29	9.38	6.54

מאי

יום	זריחה	סוף זמן ק"ש	סוף זמן תפלה	שקיעה
1	5. 0	8.28	9.38	6.55
2	4.58	8.27	9.37	6.56
3	4.57	8.27	9.37	6.57
4	4.56	8.26	9.36	6.58
5	4.54	8.25	9.35	6.59
6	4.53	3.24	9.35	7. 0
7	4.52	8.24	9.35	7. 1
8	4.51	8.23	9.34	7. 2
9	4.50	8.22	9.34	7. 3
10	4.49	8.22	9.34	7. 4
11	4.48	8.22	9.33	7. 5
12	4.47	8.21	9.33	7. 6
13	4.46	8.21	9.33	7. 7
14	4.45	8.20	9.32	7. 8
15	4.44	8.20	9.32	7. 9
16	4.43	8.19	9.32	7.10
17	4.42	8.19	9.31	7.11
18	4.41	8.18	9.31	7.12
19	4.40	8.18	9.31	7.13
20	4.39	8.17	9.30	7.14
21	4.38	8.17	9.30	7.15
22	4.37	8.16	9.30	7.16
23	4.37	8.17	9.30	7.17
24	4.36	8.16	9.30	7.18
25	4.35	8.16	9.29	7.19
26	4.35	8.16	9.29	7.19
27	4.34	8.15	9.29	7.20
28	4.33	8.15	9.29	7.21
29	4.33	8.15	9.29	7.22
30	4.32	8.14	9.29	7.23
31	4.32	8.14	9.29	7.23

יוני

יום	זריחה	סוף זמן ק"ש	סוף זמן תפלה	שקיעה
1	4.31	8.14	9.28	7.24
2	4.31	8.14	9.29	7.25
3	4.30	8.14	9.28	7.26
4	4.30	8.14	9.28	7.26
5	4.30	8.14	9.29	7.27
6	4.29	8.13	9.28	7.28
7	4.29	8.13	9.28	7.28
8	4.29	8.14	9.29	7.29
9	4.28	8.13	9.28	7.30
10	4.28	8.13	9.28	7.30
11	4.28	8.13	9.29	7.31
12	4.28	8.13	9.29	7.31
13	4.28	8.14	9.29	7.32
14	4.28	8.14	9.29	7.32
15	4.28	8.14	9.29	7.32
16	4.28	8.14	9.29	7.33
17	4.28	8.14	9.29	7.33
18	4.28	8.14	9.30	7.34
19	4.28	8.14	9.30	7.34
20	4.28	8.14	9.30	7.34
21	4.28	8.14	9.30	7.34
22	4.28	8.14	9.30	7.35
23	4.29	8.15	9.31	7.35
24	4.29	8.15	9.31	7.35
25	4.29	8.15	9.31	7.35
26	4.30	8.16	9.31	7.35
27	4.30	8.16	9.31	7.35
28	4.30	8.16	9.31	7.35
29	4.31	8.17	9.32	7.35
30	4.31	8.17	9.32	7.35

יולי

יום	זריחה	סוף זמן ק"ש	סוף זמן תפלה	שקיעה
1	4.32	8.17	9.33	7.35
2	4.32	8.17	9.33	7.35
3	4.33	8.18	9.33	7.35
4	4.33	8.18	9.33	7.35
5	4.34	8.19	9.34	7.34
6	4.34	8.19	9.34	7.34
7	4.35	8.19	9.34	7.34
8	4.36	8.20	9.35	7.34
9	4.36	8.20	9.35	7.33
10	4.37	8.21	9.35	7.33
11	4.38	8.21	9.36	7.32
12	4.38	8.21	9.36	7.32
13	4.39	8.22	9.36	7.32
14	4.40	8.22	9.37	7.31
15	4.40	8.22	9.36	7.30
16	4.41	8.23	9.37	7.30
17	4.42	8.23	9.37	7.29
18	4.43	8.24	9.38	7.29
19	4.44	8.25	9.38	7.28
20	4.44	8.25	9.38	7.28
21	4.45	8.25	9.39	7.27
22	4.46	8.26	9.39	7.26
23	4.47	8.26	9.40	7.26
24	4.48	8.27	9.40	7.25
25	4.49	8.27	9.40	7.24
26	4.50	8.28	9.41	7.23
27	4.51	8.28	9.41	7.22
28	4.52	8.29	9.41	7.21
29	4.52	8.29	9.41	7.20
30	4.53	8.29	9.41	7.19
31	4.54	8.30	9.42	7.18

אויגוסט

שקיעה	סוף זמן תפלה	סוף זמן ק"ש	זריחה	יום
7 16	9.42	8.30	4.55	1
7 15	9.42	8.30	4.56	2
7 14	9.42	8.31	4.57	3
7.13	9 43	8.31	4.58	4
7.12	9.43	8.32	4.59	5
7.11	9.43	8.32	5. 0	6
7 10	9.44	8.33	5. 1	7
7. 8	9.44	8.33	5. 2	8
7. 7	9.44	8.34	5. 3	9
7 6	9.44	8.34	5. 4	10
7 5	9.45	8.35	5. 5	11
7. 3	9.45	8.35	5. 6	12
7. 2	9.45	8.35	5. 7	13
7. 1	9.45	8.36	5. 8	14
6.59	9.45	8.36	5. 9	15
6.58	9.46	8.37	5.10	16
6.56	9.46	8.37	5.11	17
6.55	9 46	8.37	5.12	18
6.54	9.46	8.38	5.13	19
6.52	9.46	8.38	5.14	20
6.51	9.47	8.39	5.15	21
6.49	9.47	8.39	5.16	22
6 48	9.47	8.39	5.17	23
6.46	9.47	8.40	5.18	24
6.45	9.47	8.40	5.19	25
6.43	9.47	8.40	5.20	26
6.42	9.48	8.41	5.21	27
6.40	9.48	8.41	5.22	28
6.39	9.48	8.42	5.23	29
6.37	9.48	8.42	5.24	30
6 35	9.48	8.42	5.25	31

סעפטעמבער

שקיעה	סוף זמן תפלה	סוף זמן ק"ש	זריחה	יום
6.34	9.48	8.43	5.26	1
6.32	9.48	8.43	5.27	2
6.31	9.49	8.43	5.28	3
6.29	9.49	8.44	5.29	4
6.27	9.49	8.44	5.30	5
6.26	9.49	8.44	5.31	6
6.24	9.49	8.45	5.32	7
6.22	9.49	8.45	5.33	8
6.21	9.49	8.45	5.34	9
6.19	9.49	8.46	5.35	10
6.17	9.49	8.46	5.36	11
6.16	9.50	8.46	5.37	12
6.14	9.50	8.47	5.38	13
6.12	9.50	8.47	5.39	14
6.11	9.50	8.47	5.40	15
6. 9	9.50	8.48	5.41	16
6. 7	9.50	8.48	5.42	17
6. 6	9.50	8.48	5.42	18
6. 4	9.50	8.48	5.43	19
6. 2	9.50	8.48	5.44	20
6. 0	9.50	8.48	5.45	21
5.59	9.50	8.49	5.46	22
5.57	9.50	8.49	5.47	23
5.55	9.50	8.49	5.48	24
5.54	9.50	8.50	5.49	25
5.52	9.50	8.50	5.50	26
5.50	9.50	8.50	5.51	27
5.49	9.51	8.51	5.52	28
5.47	9.51	8.51	5.53	29
5.45	9.51	8.51	5.54	30

able of human expression. When the high-priest Aaron's two children died, the Bible tells us that he kept quiet. וידם אהרן His emotions were too deep. So he maintained an awful, awe inspiring silence, a great, long, holy silence, the silence of mystery, the silence of astonishment before the great, unfathomable facts of creation.

The Talmud tells us that when you come to a new country you should adopt its manners.

This dictum of the sages finds its counterpart in the well known popular saying, "When in Rome do as the Romans do." When we come to a new country we learn its language, we follow the customs. Now the cemetery is a new country. It is a world by itself, a mysterious world. When we come here, we must follow the customs of this place. And the outstanding custom of this place is silence. The language of the dead is silence, awful silence, eternal silence. Silent as the stone, as quiet as yonder monument. It is the silence of expression, the silence of reverence. Just bow your heads, in deep reverence before the stone which commemorates the name of him (her) whose remains are interred underneath.

too much on the occasion of bereavement shows to a large extent lack of faith in the immortality of the soul.

Friends, we are the children of our progenitor Abraham, the founder of our faith. One of the cardinal doctrines of our faith is the immortality of the soul. Only the body of this dead person is departing from us, but the soul will remain with us, alive and everlasting. The soul is part and parcel of God himself, in whose image man was created, and the soul is therefore as indestructible and as eternal as God Himself is eternal and immortal. These are the words of unfailing solace which I allow myself to convey to you on this solemn occasion. From now on may your hearts never be torn by pain or by grief.

ותהא נשמתו צרורה בצרור החיים ובלע המות הנצח
ומחה ה' דמעה מעל כל פנים. אָמן.

Unveiling of a Tombstone

The cemetery is a place of silence. "As silent as a grave." The effect produced by the panorama of the cemetery is too deep to be cap-

between the dead who have had a certain moral relation established between them. It therefore did not behoove Abraham to allow himself to be carried away completely by his emotions on the said occasion of the death of his beloved wife Sarah. If he had indulged in deep grief on the occsion of the death of his wife Sarah, it would have been considered by his contemporaries as well as by his followers› inconsistent with the theory that only the body dies while the soul remains alive and immortal. In view of this fact, of his being the exponent of the doctrine of immortality, Abraham wept over the death of his wife Sarah with a small Koff. Or as the sages put it so eloquently

המתקשה על מתו יותר מדי על מת אחר הוא בוכה.
(מועד קטן, כ"ז, ע"ב).

"Whosoever grieveth over a bereavement too much is sure to mourn over another bereavement." Which dictum of the sages I take to mean that if a person grieves too much over a departed one› this circumstance proves that he is gieveing not only over the departure of the body, but, that he laments also another death, the death of the soul. In other words, grieving

ON FUNEREAL OCCASIONS

The Immortality of the Soul

ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון בארץ כנען
ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכתה.

> And Sarah died in Kiryath-arba, the same is Hebron in the land of Canaan; and Abraham came to mourn for Sarah, and to weep for her.
> Genesis cap. XXIII).

There is a pecularity in the Hebrew word last in the above sentence. The letter "kof" in the word "v'livkosoh" is smaller than the rest of the letters of the same word. Many reasons have been assigned for this anomaly. But it seems to me that the following interpretation can be given. Abraham was the first to teach the doctrine of immortality of the soul, and it is for this reason that Abraham made such a supreme effort to purchase the famous family sepulchres from the children of Heth. By securing the historical Double Vaults or the Meorath Hamachpelah, מערת המכפלה he demonstrated his faith in the tender ties that exist even

rather thtan materialistic or selfish. In other words, the father must raise the child in the interest of the state, which means that he must not look for an egotistic benefit derived from raising his child at the expense of the child's soul and spiritual welfare.

Hence the remarkable question put to the father by the priest, who is the authorized representative of the Jewish State, "Which wouldst thou rather, give me thy first born son, or redeem him for five Selaim ?"

A peculiar question, is it not? But the idea is this. The religious representative of the State must bring it home to the father that he is to value his child more than his money. And the father must "redeem" his child. That is, he must promise to the כהן that the child will receive the proper religious education and spiritual training, even though he, the father, will not see an immediate compensation for his parental scarifices in behalf of the child. This, to my mind is the true significance of the law of פדיון הבן The proper spiritual interests of the state should be valued higher than the possession of selaim, or shekels.

REDEMPTION

In olden days the first born was the spiritual representative of the family. He laid down the rules and regulations for the other children. The example set by the first born son had to be followed by the rest of the children. This circumstance explains the anxiety which our forefather Jacob displayed in securing the birthright from his brother Esau. It was not a material advantage that he sought to gain over his brother. He was not actuated by ulterior motives in buying out the birthright from his brother. He simply wanted to avoid the necessity of following the example of Esau, or walking in his footstepss.

The idea underlying the law of redemption or פדיון הבן illustrates the same principle. A child born to a father is not his absolute possession, to treat as he pleases. It is rather a sacred charge entrusted to his care. The father, therefore, should not seek to gain material rewards from the bringing up of his child. For the state is interested in the child. And the interest of the state in the child is moral and spiritual,

Food and sustenance were of secondary importance. They had absolute faith that their material well being would be taken care of. Neither were they disappointed. Miraculouly, food came down from Heaven, and water came from a rock. Very appropriately, therefore, on the eve of Passover, the prophet Elijah is the patron saint, for the prophet Elijah is the personification of absolute faith.

Likewise, when a child is born in Israel, its prospects for material success are not very bright, for the child will probably be subject to the same persecution and restrictions which are incident to all members of its race. Nevertheless the child is initiated with the proper solemnities characteristic of the Brith Milah. Food and sustenance will come, albeit miraculously. The very ravens, birds of prey, strange as it may seem, will supply its physical needs. For such was the case with the prophet Elijah, who lived and died for an ideal. Hence our placing a throne for the same prophet saint, who was fed by ravens, but who finally realized the domination of truth.

which the same prophet, Elijah, is invited as the guest of honor: to the passover festival.

Why have these two occasions been singled out for Elijah, the Prophet, to preside over? For the following reason. Elijah the Prophet symbolizes the idea of implicit faith and trust in the ultimate triumph of truth over falsehood. He is the symbol of בטחון par excellence. In other words, when he was engaged in his life and death struggle for the vindication of the cause of truth no physical consideration, no thought of his personal physical well being entered his mind. He took his chances. He placed his reliance upon God. And indeed he was not disappointed. According to the Bible, when the Prophet Elijah escaped to the desert from the attempts that were made on his life, he was fed by cruel and treacherous ravens.

When the Jews were liberated from Egypt and embarked on their perilous and long journey in the desert ,they virtually had no provisions to take along with them. But they asked no questions. They were bent upon receiving the Torah at the foot of Mt. Sinai.

ity, holiness, and sanctity, and may your house be built upon health, prosperity, and happiness. Let love and peace reign in your home, so that you may become a blessing to your family, and an honor to the household of Israel.

Friends, you are about to launch your ship into the deep ocean of life. Pray, therefore, to God, our Father in Heaven, that the weather may be calm, quiet and serene so that your ship may sail on quietly, calmly and serenely. Beseech the Unknowable, who presides over the mysterious destinies of men that your ship be not tossed by storms and by gales, that it be not overwhelmed by surging waves, and raging billows. Let a union of feelings, feelings of mutual understanding, mutual sympathy and love mark the tenor of your life. Amen.

CIRCUMCISION

On the occasion of a circumcision celebration we place a chair for Elijah, the Prophet. There is another event at the Commemoration of

secrated unto me by this ring according to the law of Moses and of Israel".

Again, a house is made up of four corners. There must be corners in order to have a house. These four poles, or canopy pillars, represent the corners of your house. If both of you will hold two poles together, there will be the nucleus, the beginning of a home. In the words of the Psalmist, "Thy wife shall be as a fruitful vine in the corners of thine house; thy chidren like olive plants round about thy table."

If two pillars will be held and supported by husband and wife conjointly, God will send down two angels to hold the other two pillars so as to make a complete home. But if, God forbid, you will not hold together the two poles assigned to you, there will be no semblance of a home, and there will be no use for God to send down his two angels. Such an edifice, if it can be called an edifice, must totter and fall. So you must see to it that the four corners of your home be always upheld, two by husband and wife, and the other two by God's angels. Build your house upon moral-

Speeches for Various Occasions.

(חופה, ברית מילה, פדיון הבן, הקמת מצבה).

Speeches furnished by the famous Rabbi and Orator, RABBI DR. MOSES ROMM.

Under the Wedding Canopy

My dear Bride and Bridegroom, the canopy חופה under which you stand now represents the home, the house you propose to build for yourself. You would have your house lasting and permanent. But if God does not build a house, vain, useless, and futile will be the efforts of man.

So, in order to make your house enduring, you must take in God as your mutual partner. Let the law of Moses be the guiding star of your family life, even as the bridgroom will soon say to the bride, "Behold thou are con-

his sad life. You must tender him such great love, that he should not feel that after the loss of his dear wife he is also forsaken by his dear children.

If you will do so, then your mother's image will never be blot out from your family because her words and commandments shall not depart out of your mouths and the mouths of your grandchildren forever. Together let us say: *Go, pure soul, and find protection under the wings of the Shechinah, in the shadow of Him Who rests in His dwelling place until the verse comes true. He will destroy death forever. Amen.*

your great loss was to arouse you to know what you have lost irrevocably, and which, if you want, is not entirely lost and is revocable.

Your Mother has died. But did also her justice, righteousness and wisdom die with her ? No! Such things are immortal. If the children inherit from their mother her good manners and pure character, if her ethics and good lessons still ring in their ears if the image of their mother constantly hovers before their eyes, and everything they want to do they ask themselves, would our mother like this, would this thing satisfy her, or what would she say to this? Then your mother in soul and spirit is not dead, but lives within your hearts.

May it also be known to you, my friends, that the commandment of our holy Torah to honor the mother does not cease even after her death, as our sages say: *He* (the child) *must honor them* (the parents) *during life and also after their death.*

By what could you now honor her? not with good food or drinks, not with a beautiful home or good clothes, but by going in her ways and adhering to her ethics, by imitating her deeds and guarding her commandments. This is the real final honor that you can give your beloved mother.

Another holy duty rests with you, and that is to render your father double honor, the commandment of honoring father and mother, that you have until now divided between both, now after the death of your mother, give all this honor to your father. By this you will sweeten to some extent

ing, the house is destroyed, the husband is no longer the master of the house, and the sons and daughters have no home of their parents.

A man whose first wife dies is like one in whose day the Temple was destroyed. Even if the house remains as before, the furniture standing on the same place, the beds made, the lights burning, the table set, the house apparently did not change at all but the Shechinah rests there no longer, as the Talmud says: *Reb Joseph as soon as he would hear the footsteps of his mother, would immediately get up saying, Let us get up before the Shechinah that is coming.* (Kedushin, 31—2).

All the relatives and members of the family of the deceased have also lost the heart of the family through her death. For just as in the human body all the organs are connected to the heart by veins and tiny nerves so that as soon as anything happens to any organ the heart feels it. A wound, a bile or any other pain inflicted on one of the organs, is felt as well by the heart and at times even more.

This was also the deceased with relation to her family. Every occurence that happened to one of the family had a tremendous effect on this woman, the heart of the family. She always took part in their rejoicing; their sorrow was also hers; every trouble or mishap of the members of her family she felt even more than themselves.

But dear friends! It is not my object to break your hearts nor is it my aim to increase your sorrow. My object in describing to you the significance of

plants hope in his heart not to weaken in the day of trouble, nor abandon the hope for mercy.

Indeed, dear friends, there is no comparison to the loss you have suffered by the death of your mother.

And your father who stands here broken, stooped, and heartbroken, alarmed and excited over his great loss, over the death of the wife of his youth, his greatest friend on this earth. Who could conceive the great misfortune?

The sages said: *A man losing his first wife is like one in whose day the Temple has been destroyed* (Sanhedrin, 22). It is truly so: as long as the mistress of the house is there, the house stands firmly and the man is the authority of the house. The children still have a holy place, which is their parents' house, even if the mother is already old and weak, be she even confined to her sick bed, when not only is she unable to serve her husband and children as she was wont to do all her days, but on the contrary they all must serve her and care for her in her sickness. Nevertheless, as long as she still lives, as long as her eyes still look after the affairs of the house, even though she cannot do anything with her own hands the house is not destroyed and stands on its mound.

When their sons and daughters meet their first question is, *What's new at the home of our parents? Have you been there? When will you visit them again?* But when the place of the housewife is lack-

the babe awoke from its sleep crying, and the smile disappeared from his lips. But one thing remained whose beauty was not destroyed, which retained its simplicity and purity, and that is the Mother's Love, which is eternal, never will it cease nor will it ever change.

The heavens for height, the earth for depth, but a Mother's heart is boundless. When the prophet wants to explain the comforting of Israel in Zion and Jerusalem, he says as one whom his mother comforteth so will I comfort you. It is indeed so: It happens at times that a man is accused of some offence; the entire world is against him, no one to say a good word for him, even his friends and relatives are far from him and turn their backs to him, no one to speak good words of comfort; they all left and refused to help him in time of need, there still remains one only soul in the world that will not forsake him, there is still the heart to pain and tremble over his misfortune, there still is one soul that will not believe all the accusations and plots devised against him, and this is — the Mother.

As one whom his Mother comforteth. She does not want to and cannot believe that her son who is her very bone and flesh, the babe that rested under her heart, the child whom she conceived with sorrow, and whom she bore with pain and agony, this her son should be entirely guilty? She is the only one who comforts him with her words, im-

and every thing on which he placed his eyes he disliked, for he looked upon them not only outwardly, but with his clear eyes he pierced into the very midst and inside of the things. He saw and considered all the deeds of men and lo! they were all false, for he saw the falsehood, profanity, treachery, faithlessness, the jealousy and hatred, the wickedness and pride in human deeds. Stench and bad odor, offscouring and refuse wherever he turned and he was on the verge of abandoning the hope of finding anything beautiful and acceptable in which the lower world could take pride.

Finally after wandering here and there he found three things that encouraged him and appealed to his heart. He went to and fro over a flower garden and saw a rose of a variety of colors, he liked it very much, plucked it and concealed it under his wings. He flew further and saw a babe asleep in its cradle and an innocent smile hovered over its lips. The pure smile appealed to the heart of the angel, and he took it with him. Finally, he noticed the mother at the time she embraced and hugged her child comforting it with words of love and affection. This true pure Love found favor in his eyes and he took it with him.

In the evening, when the angel returned in the World above, he wanted to show the heavenly beings that also in the lower World good beautiful things are to be found. When they looked at the rose, it was withered and its beauty disappeared;

One blessed be He, as according to the Rabbis: *the righteous men are greater in their death than in their life* (Culin, 7—2), seek the welfare of your people sinking in an ocean of trouble and hardship, ask mercy for them that the Lord should say to the destroying angel: *"Take back your hand!"* Plead mercy for your wife, your sons, daughters, relatives, and also for me your friend and lover, and may this verse also come true : *He will destroy death forever and the Lord God will wipe awey tears from off all faces.. Amen !*

A MEMORIAL ADDRESS FOR A MOTHER

"That I arouse a Mother in Israel".
(Judges, V—7).

My Friends:

Your mother has left you; you have suffered a great loss; the heart that tendered you infinite love beats no longer; the eyes that looked to you with great mercy are shut forever; and the lips that always uttered a prayer to God above for your health and happiness—move no longer.

The Mother is the greatest lover and the most faithful friend of man. The heaven for height, the earth for depth but a Mother's heart is boundless.

The legend is told: Once an angel descended from heaven, to regard and study the earth and those that live on it, to see whether it contained any good and beautiful things. It happened that every place

The saying of the sages a husband's death affects his wife mostly, (Sanhedrin 22) is very appropriate here, for his widow who for the last few years has been sick and weak (may God send her complete recovery) existed only thanks his remedies and all he sacrificed in order to strengthen her.

As a father to his wise and learned sons, he may serve as an example to many; he knew how to face life and in a peaceful manner he managed to retain the old wine in the new jugs and implanted in them true love to our people, our Torah, and our tradition.

He was proud of his children and his children are proud of him.

We may say to his children, that their father has left them greater and better inheritance than that which rich people leave their children. An inheritance of riches is at times a cause of hatred and quarrel between brothers, but the good name that Mordecai left will influence his children and grandchildren forever, as Ecclesiastes said a good name is better than good oil.

And now my friends, at the time that Mr. Podell takes leave from us to enter the true world we will say to him: Mordecai! During your life you sought the good of your people, and spoke peace to all seed, you partook in the sorrows of the multitude as well as of the individual, you were a good interpreter between man and his neighbor. Now, when you are to stand before the King of all kings, the holy

to be taught the Torah? "But Mr. Podell," the committee argued, "who knows more than you the financial distress of the Talmud-Torah?" And he answered: "Indeed I know, but God will help us. He will help us for the sake of the poor children". His plea was heard and the pupil was accepted. Mr. Podell with his sweet tongue and logic turned them from justice to mercy.

Mr. Podell was wise and God-fearing. Outwardly he was a modern man in all his ways, neatly and fashionably dressed. In spite of having arrived to this country in his later years, he adapted himself to its customs and fluently spoke the language.

But inwardly he was a God-fearing man observing all commandments to the greatest extreme. Not only was he a member of the "Kehal Chassidim" (congregation of Chassidim) but he was a "Chassid" who revered and sanctified the "Rabbi" with the same simplicity as he did fifty years ago in his town in Podolia.

He was a lover of Hebrew scholars. In every synagogue he attended; he was a shield and protection for the "Rabbi" and stood at his right hand during his hardship, and if any such were found who complained and agitated against the "Rabbi" (as, to our sorrow, it is customary in Israel), he always took his part and spoke in his favor.

Mr. Podell was a model husband devoted heart and soul to his partner in life.

it is no exaggeration if we say that he combined the virtues enumerated in all the great Jewish ethical works. We can certainly say about this man, he is gone but not forgotten.

Mr. Podell was known to all as a man good to himself and to others. When we come to analyze the character of the deceased, we learn that not only was he good, ready to help every one who applied to him, but he had another virtue: to make others good; in his company, under his influence, no man could be bad or hard, because had he even a heart of stone it would melt, were it even of iron it would be shattered by the sweetness of his speech and his tongue.

One incident will serve as an example. This was told to me by one of the officers of the up-town Talmud-Torah where Mr. Podell was secretary for several years.

A mother brought her small son to enter him into the Talmud-Torah. The committee asked her to pay a certain sum for tuition fee. The woman argued, however, that it was impossible for her to pay anything. The committee, considering the financial standing of the Talmud-Torah, which would not allow any pupils to be admitted free of charge (only in exceptional cases) wanted to deny the plea of the woman, whereupon Mr. Podell intervened, and with a trembling voice full of emotion he said to the committee: God be with you, dear sirs! How can you refuse the plea of a mother who wants her son

the thick clouds and the great darkness in my soul, by his wise words and infinite love.

Therefore I exclaim: *Because the comforter is far from me, even he that should refresh my soul.*

The proverbs teach us that ethics are greater than wisdom. When a man does good because of his great wisdom, because he understands that doing good brings him honor and greatness, then he wants everybody to know about his deeds that they might crown him with glory, but one who does good through the extreme humility that he possesses, because doing good is his second nature, and is implanted in his soul; he does it quietly, and does not want to be advertised, because he feels that he is only doing his duty to his neighbor, as our sages said: *A message was sent from Palestine, Who is the man who surely has a share in the world to come? He who bends his head while entering the house, and bends his head while leaving, is very modest, and studies and does not become proud thereof.* (Senhedrin, 88—B). Such a type was Mordecai who has now left this world.

Mr. Podell was truly a scholar thoroughly versed in all books and many other virtues that made him complete. But with regard to his virtues and ability, we could not say that he was *one* in our midst, wherein was he distinguished? In what respect can we say that he has left no other liking? That is by his noble soul, and by his marvelous character. In this respect he was a super man of great rank, and

The neighbors and friends not only did not console them but rejoiced over Israel's downfall as the lamentor says: *She hath none to comfort her, I called for my lovers but they deceived me.* Therefore he cried from the depth of his heart in great discouragement and abandonment: *For these things do I weep; mine eye, mine eye, runneth down with water, because the comforter is far from me, even he that should refresh my soul.*

This lamentation I will also utter over this dear man, my friend Mr. Podell.

Every one of us knows through experience in life how hard it is to find in this world a truly devoted friend, who should not only seem friendly outwardly but who should be devoted to his friend with his whole heart and soul. Such a friend can hardly be found.

How many tears therefore should be shed over the deceased who was truly and faithfully a lover of all his friends, more attached than a brother. Not only was he always ready to help any man with anything in his power, with his person, his money and his soul, but he was possessed of another outstanding virtue, to console and soothe the sorrow of those who opened their hearts before him. There was divine power in the lips of this man, to console a friend whose sorrow may have even reached its greatest extreme. How many times did it happen to me that my heart was full of anger and pain and when I poured my heart before him, he dissolved

This is the sole purpose of the eulogy, as our Rabbis say, *The benefit of eulogy is uplifting* (Berachos, 6), meaning the uplifting of the souls of the listeners.

The lamenting prophet, in arousing lamentation over the destruction of the Temple, of the people of Israel that was utterly destroyed, over his country that was turned desolate, exclaims with a bitter soul: *For these things I weep; mine eye, mine eye, runneth aown with water, because the comforter is far from me, even he that should refresh my soul.* (Lamentations, 1—16).

A man may be in the greatest trouble if only he is not alone and forsaken, if he has friends who stand at his right hand during his hardships, and help him with all they can. The main thing is that they speak good words of comfort and try to soothe his sorrow, then the trouble is not so great, because the words of comfort and the partaking of his friends in his misery calm his spirit and strengthen his heart.

Twofold greater is the trouble when a man has no comforter, is left alone in his misfortune, with no one to partake in his sorrow. A thousand times more fearful is the condition of a man in distress, who not enough that he has no comforters is surrounded on all sides by enemies, rejoicing over his misfortune and mocking at his desolations.

In such a terrible condition was the Jewish people at the time of the destruction of the Temple.

FUNERAL ORATION

Over my friend, a man dear and beloved by all, great in merits and distinguished in ethics, learned in the Torah, and thorough in knowledge—Mordecai. Son of Baruch Solomon Podell.

Rav said to Reb Samuel Bar Shilath: "*When you deliver my funeral oration after my death, see that thou makest it exceedingly touching, for I shall be there* (Sabbath, 153B).

Rav said to Reb Shmuel: *When you deliver my funeral oration after my death, you should endeavor to set before the listeners my qualities and my spiritual virtues, until the hearts of the listeners be warmed up and their imagination should carry them to the extent of seeing me standing before their very eyes, living and performing great deeds. The result of such a eulogy would be that they should learn to walk in a righteous path that I have taught them to do during my life. They should also perform the deeds that I taught them to do. Then, said Rav, will I have the power of standing in the upper world, because my soul and spirit will be firm thru the good deeds they will perform.*

I will likewise try to put before the listeners the spiritual image of the late Mordecai Podell.

I will tell some of his virtues and good deeds, that the public might understand what we have lost in the death of this pure man, that they might also learn to imitate his good deeds; then his soul will be bound up in the bond of life.

It is the duty of man to honor his wife more than himself, to feed and clothe her with an open hand, because the blessing of God, reigning in the house, is due to the woman, as we find in the Torah: *To Abraham He did good for her sake.*

Love, brotherhood, peace and friendship must rule supreme, the image of his wife should always occupy the mind of the husband, likewise should the thought of the husband occupy the mind of the wife as though they were the only two people on this earth.

And thus we always say in the blessing of the wedding ceremony: *May you cause the lovely friends to rejoice as you have caused your creation to rejoice in the Garden of Eden.* Just as with Adam and Eve who did not regard any other man or woman because they were alone in the world, likewise must every man and woman suppose that they are a small world for themselves, and in their little world there is nobody but themselves.

If they will do so then the blessing of Ruth will come true: *The Lord make the woman that is come into thy house like Rachel and like Leah, which two did build the House of Israel. Amen.* (Ruth IV, II).

And in the day of the gladness of his heart refers to the building of the Holy Temple.

It is indeed so. When husband and wife are worthy then their house is like the temple of which it is said; and in His temple doth every one speak of his glory (*Psalms* XXIX—9), there sanctity and purity reigns supreme, peace and harmony in every corner. As the sages said, "man and wife when worthy the Shechinah rests among them; when not worthy, fire consumes them." (*Sota*, XVII).

Upon this the wise King said: "Every wise woman buildeth her house but the foolish plucketh it down with her hands."

It is the duty of the wife to make her house a holy and modest place, and her very creation out of the rib shows that. As our sages comment that while considering from what part of Adam's body to create the woman God said: I will not create her from the head lest she be too proud, nor from the eye lest she be too watchful, nor from the ear lest she be too inquisitive, nor from the mouth lest she be too talkative, nor from the heart lest she be too jealous, but from the rib which is a concealed modest part in man.

This Midrash which contains a wonderful thought not to be surpassed, teaches that woman must be the model of humility, adherence, righteousness and justice, simplicity and modesty; then shall her house be of fame, praise and glory.

II—21). And here you stand under the canopy, entering the bond of marriage that is also termed holy, because this covenant is holy and sacred and will never be annuled or destroyed.

The marriage day is the day of giving the Torah.

Until the present day this young woman practically had no responsibility of any law or commandments, was free from all obligation, but now an entire law is given to her. Some of these commandments relating to her own person, upon which are dependent the purity of her family and the holiness of the entire Jewish people, and also the commandments that the man must perform are mostly dependent upon the wife whether they will be established in practice or not, because in her hand lies the management of the house which is the very foundation of the Jewish faith.

Therefore, the sages interpret the verse, *"Thus shalt thou say to the house of Jacob, and tell the children of Israel"* the house of Jacob refers to the women, and the children of Israel refers to the men.

During the giving of the Torah Providence found it necessary to tell Moses to speak to the women that they should accept the Torah, because without their sanction it will have no practical influence even if the men will accept it, as the performance of the most commandments and their execution from theory to practice is in the house, and there the government of the wife reigns supreme.

WEDDING ADDRESS

"Upon the crown wherewith his mother hath crowned him on the day of his espousals, and in the day of the gladness of his heart"—the day of his espousals refers to the giving of the Torah, the gladness of his heart refers to the building of the Holy Temple.

(Midrash, Song of Songs).

Beloved Couple:

This hour of your standing under the canopy is the holiest and the most important of your lives. The day of atonement is called the Holy Day, because it occurs only once a year, so much holier is your wedding day as it occurs only once in your life.

One may acquire his entire world in one hour, our sages said, and during this hour two are acquiring their world, and it rests with them to make their world happy, fortunate and full of life.

Our sages have compared the wedding to the day of the giving of the Torah. There under Mount Sinai stood the congregation of Israel and the Almighty made an everlasting treaty with them, according to the ten commandments that contain all the laws and statutes of the Torah. From then Judah became His sanctity and He promised not to change them for another people as it is written, "*And I will betroth thee unto me forever.*" (Hosea,

partner in life according to their tendency, they should really not interfere. Far be it from them to force their son or daughter to consent verbally their heart being absent. But let their sons and daughters do as they please. The children, however, must pay due respect to their parents, must ask their advice, their permission, their blessing and their consent.

And thus we can well interpret the verse I have quoted at the opening of the address: *"Therefore should a man leave his father and mother and cleave to his wife."* The Torah teaches us that when a man goes to choose his wife, he should not do it of his own accord, but after leaving his father and mother and having asked their advice about the one he has chosen, and having received their consent, the blessings of his parents will then accompany him on his way.

And you, my friends, in that you celebrate your engagement with all the particulars show that you are faithful to God and His Torah, to your parents and to your family. May the blessing of God rest upon you, may you be blessed from heaven above, and may you be worthy to live and enter the sacred bond of marriage. Amen.

Such a custom is surely absurd. But on the other hand, the practice of a certain kind of young men and women of this our age is not proper.

According to their superficial knowledge and little sense, they think that it is against the spirit of the times and altogether not in harmony with the dictates of civilization to receive the advice and permission of their parents in choosing their mates. They think that since he loves his chosen and she loves her choice, they admire each other, why then should they ask their parents? That is an ancient custom that has outlived itself, and the young people of the new generation are considering themselves practical and progressive.

At times it very sadly occurs that such sons or daughters surprise their parents with an announcement of their marriage; when the parents ask, when? where? who performed the ceremony? they answer with a smile, that one of the Aldermen united them according to the law of America and Uncle Sam. Any sane individual can easily feel the heartache of the parents, when they consider what their own bone and flesh have done to them, by denying them the pleasure of partaking in the rejoicing of their children, an ardent desire of every father and mother, and also making impossible the blessing of the relatives and friends, to live to see the wedding of their son or daughter.

But the middle path is the proper. The parents should leave it to the child to choose his or her

Mr. A. from the town of B., and from this day you are no longer a free bird, without any responsibilities, but you are tied by the bond of engagement that I have made with your bride who is destined to be your wife."

The lad, although reared and educated in this dark environment, was diligent and of strong temperament and he dared to tell his father the following "I can not understand you, dear father. How did you decide to choose a bride for me without even asking my approval? How did you tie me by the bond of engagement to a girl I have not seen with my eyes?"

When the father heard these words from his son, he became infuriated and said with a trembling voice: "Be silent, impertinent wretch! If you will be a good boy, obey Father and Mother, all well and good; if not, then not enough that I have not taken you along to your engagement, but I will not even take you with us to your wedding."

The results of such unions were very sorrowful. Since the couples did not know each other prior to their matrimony, and did not learn to know whether their characters would harmonize, it happened many times, therefore, that not until after their wedding were they convinced that they are as distant from each other as east and west, both in their outer appearance as in the character of their inner soul. The end of such unions were frequent divorces or life that was worse than death.

Jew, devoted wholeheartedly to orthodox Judaism looks forward with great hope.

The custom prevalent among our forefathers in Russia and Galicia to arrange marriages between their sons and daughters without previously consulting them, **was rude and untactful.**

The parents of the sons and daughters were wont to complete the marriage solely between themselves entirely ignoring the feelings of their sons and daughters, disregarding whether the young man is liked by the young lady or vise versa. They (the parents) thought that they better understood what was good for their children, because they had already acquired experience of life and know what is good and what is not good. But what do these young men and women know who still bear the trace of their mother's milk on their lips, and know no difference between their right and left?

That there are in existence such feelings that are dependent upon the heart of man, to love or hate, to feel a liking or an aversion, to such trifling matters, (according to the conception of the parents) the parents paid no attention whatever.

A humorous incident illustrating this is the following: Once a certain father came home (of the kind that I have described above) from his journey to another town. He called his son to him—a comparatively young lad—and said to him in a rather imperative tone, "You should know, my son, that you are engaged. The bride is the daughter of

ENGAGEMENT ADDRESS

By RABBI M. DOCTOR.

> *Therefore shall a man leave his father and his mother and cleave to his wife, and they shall be one flesh.*
>
> (Genesis, 1—24)

My Dear Young Man and Young Woman:

With blessing, from the months of your parents relatives and friends, and with exclamations of good luck, from all assembled here, you are now entering the bond of your engagement.

I must frankly tell you that you have done well in that your first step on the road of life which you have chosen to walk hand in hand, you have made according to the traditions of our fathers and according to the customs of our faith from generations of yore.

You have shown that although in your language, in your education and in your mode of living you are perfect Americans, like all the children of this country, nevertheless, in your hearts, in your spirit and in your ideals you are true Jews, devoted with your heart and soul to traditional Judaism.

Such young people whose outer appearance is highly elegant, who dress according to the latest American fashion, but deep in their souls are Jews in the full sense of the word, are the symbol of the future generation, to whom every faithful